

MIKSZÁTH KÁLMÁN

PERNYE

TARTALOM

A LÓ, A BÁRÁNYKA ÉS A NYUL
A FIAM URAM LOVAI
HOVÁ ÉR AZ EMBER?
A PLUTÓ
AZ ELKÉPZELT MÉZ
AESKULAP AZ ALFÖLDÖN
A KÖLTŐ UTOLSÓ KARÁCSONYA
A SZEMÉRMES ASSZONY
EGY VADÁSZPÁLYA ELEJE ÉS VÉGE
AZ OKOS NÁSTYA
NE FÉLJ MÁTYÁS!
HUSZÁR A TEKNŐBEN
FARKAS A VERHOVINÁN
A NÉGY LÓ LEGENDÁJA
A GYANU

A LÓ, A BÁRÁNYKA ÉS A NYUL.

Két nagyon szomorú időszakom van, a mikor nem tudok mosolyogni; ha ilyenkor írok, ne vegyétek kezetekbe a dolgaimat, - ha nem szeretitek a keserűt.

Ebből a két időszakból a forró nyárra esik az egyik, mikor a város megindul az erdők felé. Én magam is megyek a családommal együtt, - de «valakit» itt kell hagynom. A másik időszak a zord télre esik, mikor az erdők indulnak meg a város felé.

Egy fa az erdőkből, egy kicsike fa (az olcsóbbakból) eljut az én lakásomra is, de már nem talál ott «valakit». Valaki a neve. Nem szabad másképp kimondani. A kis testvérkéi is így szólnak, ha emlegetik, ha kivetődik valami fölturkált fiókból egy ostornyél, egy pityke a veres mellénykéről, vagy egy kis kalapács. «Melyiteké ez, gyerekek?» Félve mondják, halkán mondják: «Azé a valakié volt!» Igazi nevéből malomkő a szívem, két kut a két száraz szemem.

Egyetlen egy csésze van a háznál, a melyen ott áll a neve felírva: «Jánoska.» Ebből iszogatta a kávéját, ő és a macska, mert a felét mindig od'adta a macskának. Most én reggelizek abból a csészéből. Szomorúan nézi messziről a macska, mintha kérdezné: «Hol az én kis gazdám?»

Még az a kő is megfordulhat, a mit a vízbe dobnak, hullám fölemeli, más oldalra fordítja, de az én bánatom az meg nem fordulhat.

Menekszem az emlékektől s rajként tódulnak elém. Futok tőlük és hivogatom őket magamhoz.

Ott állnak íróasztalomon az ő kedvenc állatai, a mikkel utoljára játszott, nem szabad elmozdítani. A ló a nyereggel, aranysárga sörényével, a nyul a piros pántlikával, a bárányka a csengetyűvel nyakán. Mereven, csöndesen néznek rám, a mikor írok s egyszer csak valamely sornál, ha egy könyvet vagy iratot tovább találok taszítani a könyökömmel, megszólal a bárány nyakán a csengetyű:

Kling-klang! Kling-klang! Hol a mi kis gazdánk?

Hol a mi kis gazdánk, a ki megitatott, a ki megettetett, piczi kezeivel, a ki simogatott, ki a zöld pokróczra legelni lerakott.

Mit kérditek, hol van? Hiszen elég legelni valót hagyott nektek. Azt a széles rétet, a hol az én jó kedvem virágzott... Hiszen utoljára is rátok gondolt. Haldokló hangjával benneteket szólított: lovacsám! báránysám!

Mindig olyan gyenge, vézna fiucska volt. Nem akart enni. Az orvosok pedig váltig mondogatták: «Husra kell fogni a Jánoskát, hogy izmosodjék, erős legyen.»

Mennyi leleményesség, mennyi fufang kellett, hogy a lábáról levegyem. Mert éppen a hust szerette legkevésbé.

Igértem neki képes könyvet. Használt is egy napra, míg a könyvet átlapozta, másnap már nem evett. Hoztam neki száz és száz játékot. De mi lett a vége? A hust nem szerette meg, hanem a játékokból kiszerezett.

Később hiába ígértem akármit, mindenre rázta a szép szösze fejcskáját:

- Nem eszem, nem eszem.
- Igazi lovat veszek esztendőre.
- Nem eszem hust még sem.

- Sarkantyut veretek kicsi csizmáidra.

- Jaj, nem eszem én hust!

Egyszer aztán ölembe ültettem Jánoskát és elkezdtem neki okosan megmagyarázni a dolgot.

- Pedig látod, abból nagy hiba lesz, ha te hust nem eszel.

Ragyogó szemeit, azokat az édes szemeit, rám vetette kíváncsian, hogy mi baj lesz abból.

- Mert mikor te husz esztendőssé leszel, akkor én téged fölviszlek Bécsbe.

- A hol a király lakik?

- A hol a király lakik, szivecském, éppen ő hozzája.

- Mama is velünk jön?

- Mama nem jön velünk. Csak magadat viszlek, mert neked ott meg kell verekedned a király fiával.

Mosolygó képe komoly lett, magas, sima homlokára kiült egy öreges ráncz s a szivecskéje hangosan dobogott. Volt annak a dobogásában félelem is, büszkeség is.

- Igaz lesz az, apa?

- Igaz lesz, ha mondom, csak aztán jól üssön ki a dolog, mert ha te leszel a birkózásban az erősebb, akkor neked jut az ország, ha pedig a király fia lesz az erősebb, akkor övé marad az ország - téged pedig becsuknak egy börtönbe.

Szeme megvillant; s hogy megvigasztaljon, puha kezeivel megsimogatta arczomat.

- Nekem úgy látszik, hogy én leszek az erősebb.

- De nekem nem úgy látszik - mondám szemrehányón - mert a király fia mindennap egy font hust eszik meg, hogy növekedjék az ereje, te pedig nem akarsz enni. Szomorítod a szivemet és nem szerzed vissza az országot a magyaroknak.

Jánoska meg volt győzve.

- Nekem két font hust süssenek! - selypíté parancsolón.

S attól a naptól kezdve rendes husevő lett s ha tán ingadozott benne néha az akarat, elég volt rápiritani az asztalnál:

- János, János, megvernek Bécsben, majd meglátod!

Ennek az ideának élt, a míg élt. Ezért evett, erről kellett neki mesélnem esténként. A nagy bécsi verekedésre készült örökösen. Fel is osztotta már a kivivott országot a testvérei közt; Laczi megkapta az összes ökröket, amik az országban vannak, Albert megkapta a teheneket, nekem ideadta belőle az embereket (kivéve a házmestert és Zsófit az öreg dadát. Ezeket megtartotta magának).

Egyszer azután meghallotta, elárulták künn a konyhában a szolgálók, hogy a király fia meghalt.

Szegény kis cselédkém, egészen beleszomorodott.

- Hát most már én kivel verekszem?

Pedig nem messze volt már akkor az a rém, a kivel meg kellett verekednie. A difteritisz. A halál legrettenetesebb generálisa. Huszonnégy napig viaskodott vele, s ha több hust eszik, ő győzte volna le a difteritist.

Oh, milyen huszonnégyszáz nap volt ez! Ha volna szívem leírni.

Mikor haldokolva odahitt a kis ágyacskájához és azt sugta fülembe:

- Apa, ha meghalok, viseld gondját az állataimnak, oda ne add se Laczinak, se Albertnek, mert azok összetörnék.

Még egyszer látni akarta.

Az anyja oda vitte ágyába a lovacskát, a báránykát és a nyulat.

Nézte, nézte őket, keze már erőtlen volt arra is, hogy megfogja.

Azután még egyszer odaintett s nagy titokzatosan egy fényes krajczárkát nyomott a markomba. (Az orvostól kapta, a miért az orvosságot bevette.)

- Nekem adod Jánoskám?

- Az állatok kosztjára, - felelte elhaló hangon.

* * *

Itt van a szobában újra a karácsonyfa. Gyujtsátok meg rajta a gyertyákat - tudnak-e még ragyogni, világítani? Hadd jőjjenek be a gyerekek. Minden kész! Minden olyan rajta, mint tavaly. Hát igazán termettek a diófák még diókat az idén is?

Nem, nem. Lökjétek félre ez összevásárolt új holmit. Ide kell állítani a fa alá a lovacskát, az aranyárga sörényűt, a nyulat és báránykát, a kiket nekem kell kosztolnom abból a kis rézkrajczárból.

Itt álltak tavaly, álljanak itt az idén is. Rázd meg magadat báránykám, hadd hallom csengődnek szívettépő hangját:

Kling, klang! Kling klang! Hol a mi kis gazdánk?

A FIAM URAM LOVAL.

I. A rudas.

A kis fiaimnak, mikor kimennek falura a nagyanyjukhoz és ott lovasdit játszanak, két kis lovacskájuk van. Az egyik mind a két szemére vak szegényke, úgy hijják, hogy Párniczky Pali.

Kocsisnak nem jó, mert ha a lovak ragadnak, vályun, fatuskón át ugrálva, ő maga fölbotlik a szerszámokban, de annál jobb lónak, mert figyel a gyeplórángatásokra, a «tülled»-re és a «hozzád»-ra, egyszóval hagyja magát kormányoztatni, a mit az én ficzkóim különösen szeretnek benne s állandóan lónak használják, egy kis csengetyüt kötve a nyakára, mely egész a hasáig fityeg kóczmadzagon.

A rudas lovacska (mert Párniczky Pali a rudas) nem született vakon, látta már a világot, de alig emlékszik rá, három éves korában esett himlőbe és teljesen megvakult. Isten világáról igen keveset tud. A pajtásait sem látta sohasem, de azért megösméri őket a tipegésükről, a csoszogásukról: «Ez a Laczi, az a Berczi!»

Kevés szavu fiucska, alig szól valamit, elmélyedő, gondolkozó, komor egykedvűségét csak akkor veti le, ha rajta van már a gyeplő, vigan ficzánkol és nyeritez:

- Nyihih! Nyihih!

- Gyü czoczo, gyü!

Prüszkölnek, csörtetnek, rohannak, szinte dobog a föld. Rezseg tőlük az egész udvar, hápogva riadoznak a kacsák, csipogva gurulnak szét a gyámoltalan apró libácskák (némelyik azonban halálfia lészen a talpaik alatt), csak a komondor nézi nagy flegmával.

A ház öreg filozófját ki nem venné a sodrából semmi, csak ezek a szemtelen legyek ne volnának!

Hanem ezen se lehet változtatni, gondolja magában. «Hiszen azért adta a gondviselés ezt a légycsapót!» S jobbra-balra csapkod bozontos farkával szüntelenül.

Meg sem állnának a lovacskák és gazdáik talán a világ végéig se, ha közben nagymama nem hozná az abrakot, puha foszlós kalácsot és piros cseresznyét.

- Hó, hahó!

Itt a stáczió. Álljunk meg, etessünk!

Nem mondja már a lovacska, hogy «nyihaha», hanem azt mondja, hogy «ham». Nyisd ki Palkó a szájadat!

A kis gazdák versengve tömik az abrakot a Palkóba, aki csak ott bent a szájában találja ki már, hogy mit eszik. - Ez a kalács, az a cseresznye. - Jaj de jó!

De hátha még azt látná, milyen szép a cseresznye! A szárával fülbevalónak alkalmas (Tegyünk a lovacskák füleire is!), a magvából pedig golyó lesz, mely az összeszorított ujjak közül messze pattan s ha a létrán gubbaszkodó cziczát találja, az ijedten rohan el, mintha igazi lövés érte volna...

A cseresznyemagok vadászokat hevenyésznek a kocsisokból; pihenhet a lovacska. A nyerges ló, Marczy maga is beállt vadászni, de a rudas, a Pali félrevonul s hanyatt dőlve a nagy akácfa alatt, epekedve kérdegeti az arra menő öregektől:

- Borul-e bátyika?

Feltűnt nekem, hogy a szegény fiucska mindennap kérdezi ezt.

- Borul fiacskám - feleltem neki egy ízben - de miért kérdezed? Talán félsz a mennydörgéstől?

- Inkább szeretem - felelte ábrándos hévvel. - Oh, de mennyire várom. Mindig várom.

- Aztán mért örülsz úgy a mennydörgésnek?

- Mert akkor villámlik is. Oh, szép a világ bátyika. Szeretem látni, ha csak egy kicsit is. Oh be szép a világ!

- És a villámlásnál látsz?

- Látok egy csepkét.

- Igazán látsz?

- Olyan az bátyika, mint mikor kicsike koromban gyufát gyújtottak a sötétben. - Egy szempillantásig megcsillannak a fák, a házak és az emberek. Nagy gyönyörűség az!

- S egyébkor semmit se látsz?

- Semmit, semmit. Örökös éjszaka van. Olyan fekete, mint a szurok.

Tehát van még szeme, látna - de a világosságban van a baj. A ragyogó naptányér, a mely sugár-kévéjével csak a földgolyóbis felét önti el, az ő két szeméig nem ér el; tűz-láng, mely egy egész falut elboríthat s éjjel is bevilágítja a mennyboltot, a Palikának nem mécses.

Micsoda hitvány fény lehet ez mindkettő a villámé mellett!

S mikor mindenki buvik, bevonul nagy vihar, égiháboru idején a föld alá, még az okatlan állatok is remegve huzódván a félszerekbe, az ólakba, akkor a kis Palika előjön, leül a ház elé a padkára s vágó, mosolygó arcát a haragos ég felé fordítva, várja, nagy szivdobogva várja, míg egy-egy gyufaszálat gyújt meg az istenke, keresztül-kasul huzgálva azt a firmamentumon.

Palika megilletődik a látványtól. Két fekete szeme, a két kiégett, holt planeta, él egy perczig.

- Óh, be szép a világ! susogja önfeledten.

De már ismét nem lát belőle semmit, semmit.

II. A nyerges.

A nyerges ló, a béres kis fia a Marczy; lába, szeme hibátlan. A Marczy erős, okos, jól lát, jól tud szaladni, de neki meg az a baja van, hogy a nyereg ott a hátán; pupos a szegény kis Marczy. Ugy nőtt fel az istenadta, éppen mint a Toldy Miklós lova. Igazán érdemes elmondani. Hadd lássák azok az országigazító urak, hogyan terem a paraszt ember.

Mikor a Marczy született, abban a pillanatban halt meg az édes anyja.

Az apja Kópja Mihály, ahelyett, hogy sirt volna az egyik szemével az asszonyért és nevetett volna a másikkal a fiúnak, se nem sirt, se nem nevetett, hanem csak a fejét vakarta és káromkodott:

- Már most mi az istennyilát csináljak ezzel a porontyval? Vagy az anyja is élne vagy ez se született volna.

Még az istennel is pörölt, az öklével fenyegetve:

- No, ha csak úgy tudod dirigálni ezt a világot, abba is hagyhatnád én öreg Istenem! Mi legyen ez tőled, hogy ide dobod ezt a kölyköt? Hát az öklömmel szoptassam?

A gyereket csakugyan alkalmatlan helyre hozta a gólya. Kópja Mihálynak mint béresnek hajnaltól estig dolga volt künn a mezőben, pesztonkára, dajkára pedig nem telt.

De hát a piczinyke, ökölnyi Marczikát még sem ölhetette meg (mert becsuknák, felakasztanák érte), hanem az istentől várta, hogy vegye vissza szegénykét, sorozza be az ő angyalai közé, hátha még valami hasznát is veheti ott fent; itt egészen fölösleges.

Abban meg aztán éppen semmit sem látott Kópja Mihály, ha egy kicsit segít is az istennek.

A csecsemőt kitette hajnalonkint az eszterhaj alá egy teknőbe. Csak későn este tért haza, mindennap azzal a hittel, hogy meghalt a gyerek, hogy éhen halt meg. Mert jól jár, ha meghal. Pedig milyen szépen tud mosolyogni.

De a Marczika is ragaszkodott az élethez. Sirt-ritt, ordított a teknőben. A szép kényes paraszt menyecskéket, akik arra jöttek-mentek kosárral a hátukon, villogó sarlóval a kezükben, vagy filigrán gereblyével a vállukon, megállította a gyermeksírás; nekik is van otthon kicsikéjük - talán az is sir most; hamar átértették a helyzetet, megesett a szivük s bizony nem sajnálták kikapcsolni azt a pruszlikot...

- Gyere no kis féreg, szopjál egy kevéskét.

És Marcsi szopott. Végig kóstolgatta a falu összes tejeit... Még a királyfinak sincs olyan változatos kosztja ebben a korban!

Olyan dologtalan gyerkőcz vagy aggastyán is elég akadt, aki unalomból odaült néha a teknőhöz és lóbázta jobbra-balra, még tán dudolt is hozzá valami altató dalt. Egyszóval nőtt a Marcsi.

A béres nem győzte a fejét vakarni csodálkozásában:

- Ez a gyerek csak nem tud elpusztulni!

Hogy vigyáz a gazdag a porontyára, és mégis meghal; elviszi a tejláz vagy az a nagy kőműves, aki azokat az apró dombokat építgeti a temetőben: a difteritisz. Marczinak pedig kezdtek rendre kibujni a fogai. Ugyan mire valók? Mit fog velök enni?

Hát azt, amit a jó emberek adnak. Falun még vannak jó emberek. Marcsi megtanult járni, szaladgálni, a nélkül lett pólyás gyerekből karonülővé, hogy valaha pólyákban lett volna s karonülőből gyorsan cseperedett föl pendelesnek, mert hisz úgy sem volt kar, a min üljön.

A pendeles gyerek pedig már ember. Marcsi fölment egyszer a padlásra verébfészket kiszedni és leesett a létráról. A feje összezuzódott, a hátgerincz-csontja eltört. Élettelenül, véresen feküdt az udvaron.

A béres nem hivatott hozzá orvost:

- Hisz úgy is meghal. Lehetetlen, hogy meg ne haljon.

Egy zsuppot terített ki a fa alá, arra fektette a Marczikát és beüzent az ostorostól az alsó végre Gunyánéhoz, aki mosott rá:

- Mondd meg fiam a Gunyánénak, hogy tiszteltetem, mossa ki és vasalja ki iziben a másik kis inget, mert kell, hogy tiszta legyen az ing, amiben eltemetjük.

Ekképen intézkedvén, elment szántani. Gunyáné mosta az inget, a Marczika pedig nyöszörgött, jajgatott.

Jajgatott napokig, nyöszörgött hetekig, míg egyszer csak föltápászkodott, de már görbén, puposan s csakhamar annyira összeszedte magát, hogy megint olyan fürge tüzről pattant volt, mint a karika.

A béres nem győzte a fejét csóválni:

- Ez a gyerek csak nem tud elpusztulni.

Hanem az idén, mikor a kis fiaimat a nagyanyjukhoz vittem, csak nem láttuk sehol a Marczit, pedig mint húséges lóhoz illik, ki szokott jönni jó messzire a gazdái elé.

A béres künn volt az udvaron és éppen egy faszöveget alkotgatott a bicskájával, a járomlyukba valót.

- Hát a kis Marczy hol van? - kérdem tőle.

A gyerekeknek is az volt az első szavuk: «Hol van a nyerges lovacsánk?»

- A Marczy? - szólt egykedvűen a béres. Odabent az istállóban haldoklik szegény pára. A szénatartóba fektettem le, a friss fűre. Alkalmasint már meg is halt. Az imént, mikor néztem, meg volt már egészen feketedve.

- Szent isten, mi baja lett?

Kópja Mihály vállat vont:

- Az isten tudja - szólt könnyedén, nagy gonddal igazítva be helyére a járomszöveget.

A kis fiaim sirva fakadtak, hogy most már angyal lesz a Marcziból lovacska helyett; nagyanyjuk nem győzte őket vigasztalni:

- Ej hát ne sirjatok kedveskéim. Hiszen van, még elég gyerek a faluban. Hozok nektek akár tizet is.

- Nekünk a Marczy kell - mond makacsul a László. - Azon már nyereg is van!

- Ugy! Neked a Marczy kell szivecském? Ej az a csunya Marczy! Nem szép tőle! Pedig még itt szaladgált délben, névnapot jött köszönteni hozzám s még evett is, de mennyit! Szabadjára hagytam a sok étel között.

A gyerekek minden áron látni akarták még a haldokló Marczit. Bementünk az istállóba.

Csakugyan ott feküdt a szénatartóban felfordított, meghólyagosodott szemekkel, elkékülve.

Megtapogattam a homlokát; nedves volt. Ez már a halálverejték.

- Marczikám fiam, mi bajod?

Zavaros tekintetét reám vetette.

- Meghalok - suttogta tompán.

- Itt vannak a kis gazdák, Marczika. Itt van a Laczi meg a Berczi. Nem jössz velök játszani?

- Nem! - szólt elhalón és behunyta a szemeit.

De amint közelebbről megtapogatnám, megvizsgálnám, látni való volt, hogy a hasa fel van puffadva, mint egy tömlő, azaz mint két tömlő, mert a gatyamadzag (a pendeles gyerekből már azóta gatyás gyerek lett) mélyen bevágódván, két felé osztja a felfujt hast; hátha ez zavarja a vérkeringést. Ej no, hol a bicskám!

Nosza előkerestem hirtelen és elvágтам vele a madzagot.

A fiu gyors lélekzetet kezdett szedni, nini, a kéesség mulik az arczáról...

Egy fél óra mulva már künn szaladgált az udvaron vigan, pajkosan, nyeritezve:

- Nyihahaha! Nyihihih!

A béres nem győzte a fejét csóválni.

- Ez a gyerek csak nem tud elpusztulni.

A nagymama pedig az uzsonánál tanuságos mondásokat faragott az esetből az unokáinak:

- Igy járnak a torkosok! Marczi sokat evett. Hét évig koplal és egészséges, egyszer lakik jól és meg akar halni. Ugy, ugy, akit koplalásra teremtettek az istenek, sohasem szabad jól laknia.

De a gyerekek nem hallgattak a nagymamára, talpaik alatt égett a föld, mert egyre édesebben hangzott az udvarról a «nyihih».

- Gyerünk, gyerünk! Hol van az ostor, hol van a gyeplő!

.... Tüszög már, kapál már odakünn a pupos lovacska, meg a vak lovacska.

HOVÁ ÉR AZ EMBER?¹

Amint nő, öregszik az ember, úgy idomulnak vágyai, izlése, rokonszenve. Kis gyerek koromban a kocsisokat irigyeltem. Mikor ott láttam a Jancsit a bakon a pattogó ostorral, megdobbant a szívem: «Oh be jó volna kocsisnak lenni!»

Később a diák-években, emlékszem, mikor nagybátyámnál, a ki szolgabíró volt, egy tárgyalást hallgattam, a mint bünösöket vallatott, az öreg ur ki akart küldeni:

- Eredj fiacskám! nézd meg odakünn a konyhában, sütik-e már a palacsintát?

- Engedj kérlek bácsi, bent maradni.

- Ahá! Tetszik a mulatság, ugy-e lurkó? Nos, valld meg, mi szeretnél inkább lenni: szolgabíró-e vagy hajdu?

- Legjobban szeretnék zsvány lenni, hogy engem is vallatnának.

Néhány év múlva már a királyságra támadt guszтусom, sok katonám lenne, arany trónuson ülnék s a professorom térden állva magyarázná a sinust-cosinust.

Mire a bajuszom serkedzett, a bálók előtánczosi szerepére vásott a fogam. Ezek a csinos karcsu fiuk olyan átkozottul kapósak a szép kisasszonyok között. Milyen időszak ez! Arany kavicsból van a göröngye annak az utnak, mely a rozsmaringos kis ablakhoz vezet. De bizony ebben sem volt szerencsém.

Ráfanyalodtam tehát az íróságra. Mert valami az! Olyan szép leányt írhatok magamnak, a minőhöz kedvem van. Össze is irtam egy egész háremet; a papirmező szántása közben találkoztam imitt-amott a dicsőséggel, de a boldogsággal nem.

Ejh, hát mire is vágyakozzam még?

Talán édes dolog lenne bent ülni a parlamentben, törvényeket hozni, immunitással takaródní, belekotyogni a szónoklatokba, szavazni, protegálni, tervezni, intrigálni, gomblyuk-betegségeket gyógyítani és kapni.

Átestem ezen is s a mint jön az életnek borongós bágyadt ősze, jönnek az ezüst szálak a haj közé: «Helyet uraim, helyet nekünk»: szétoszlik az illúziók színes köde. Alszanak, szunnyadnak már a vágyak mind, csak egyetlen egy van még ébren: «Szeretnék egészséges ember lenni.»

Ez az egy reális pozíció van. Minden czimek közt a legnagyobb, minden állások közt a legelső. De persze, csak ilyenkor látja be az ember, mikor már a doktorával kezd tanácskozni arról is, ami a szabó dolga: «Érdemes-e nekem orvos ur, még egy új öltözetet varratni?»

Nem irigylem én már se Bismarckot, se Tisza Kálmánt, se Rothschildot s ha mégis felülkerekedik a gonoszabbik természetem, irigységem az amerikai férfiakra irányul, a kik egy-egy orvost vehetnek el feleségül.

¹ Egy orvos-bál tánczrendjére írta a szerző.

A PLUTÓ.

Sok megfoghatatlan dolog van a nap alatt, de semmi sem rejtélyesebb - dicsértessék a Jézus Krisztus - mint a Plutó esete.

Gyerekkoromban magam is láttam a Plutót. Nagy, tizenhat markos, vékony lábú, finom növésű kancza ló volt, olyan fekete szőrrel, mint a korom.

Hogy került a falunkba, honnan szerezte Csabay Mihály, soha sem derült ki, pedig eleget kérdezték még a bírói székről is.

- Ezer forintos ló! - mondogatták a környékbeli urak, akik gyakran látták Csabayt hetykén ülve a fekete paripa hátán.

Ezer forintos ló Csabaynál, a szegény korhely nemesnél, aki ötven forintot se látott soha egy rakáson. Titokzatos mogorva ember volt, alig érintkezett az emberekkel. Mióta a katonaságtól haza került, apró viskójában lakott, egy tehénkét tartott (Mili volt a neve) s maga kapálta meg három-négy holdas földjét. Honnan, miből szerezte volna az a Plutót?

Plutó! De miért Plutó? ki adta neki ezt a furcsa nevet?

Egyszer a Török Jánosék nagyobbik gyereke, az, a kinek két ballába van, megkérdezte tőle:

- Miért híjják azt a lovat Plutónak Mihály bácsi?

Az obsitos katona rávetette kísérteties üvegfényű szemeit:

- Ehehe - vigyorgott. Azért, mert a Plutó istállójából való.

Majdnem ijesztő külsejű ember volt, torzonborz hajjal, tüskés lelógó bajuszszal, széles bibircsós arczczal, - csak a termete volt egyenes, dáiás. De rejtélyessé a különös szokásai tették.

Sokszor két napra is bezárkózott kis vityillójába, éjjel-nappal füstölgött a ház födele, mert kémény nem volt a házán s a füst a zsupokon keresztül talált ki utat. Ilyenkor folytonosan főzött odabent valamit; de ugyan mit főzhetett, mert ételt ebédkor, vacsorakor özvegy Barcza Gáborné, Pataky Erzsébet hozott neki és az ablakon nyújtotta be. Az emberek azt beszéltek, hogy ez a Pataky Erzsébet volna a szeretője. De csak nem evett maszlagot ez a csinos, barna asszony!

Máskor pedig hetekre eltűnt Csabay a faluból. Hiresztelték, átjár a szomszéd Bácskába korhelykedni. Értett az iváshoz.

Egyszer hetyke bácskai fiuk, hirhedt nagyivók, hajdani katonapajtásai, lefogták volna a bertóti csárdában, hogy igyék velök, ha mer, s midőn egy nap és egy éjjel ittanak már folyvást és lankadtan hunyorgattak immár a pajtások, Csabay Mihály odaszólt a korcsmárosnak:

- Hozzon kend még friss bort és friss bácskaikat!

De azért a Plutón úgy ült utána, mint a parancsolat, egy cseppet se ingadozott s a fekete kancza úgy vitte, mint a forgósél. Ezenközben egyre különösebb részletek szivárogtak ki a Plutó felől.

Körmöczy Mártonné látta egyszer a lésza nyíláson keresztül, hogy a volt huszár főtt burgonyát és egy tál turós csikot vitt be az istállóba: «Ej no, milyen ló az, amelyik emberek főztjéből táplálkozik?»

Ennek a hírek a kapcsán összeszedte az emlékező tehetségét Berkenyes János, a szomszédban lakó tímár, esküszik rá mint a vereshagyma, hogy a Plutó tavaly télen a Lucza-nap éjjelén került Csabayhoz, mert még előtte való este egyedül itatta a Milit (a tehenet), míg másnap Lucza-napkor délben már egy lovat is vezetett a váluhoz, «akármi legyenek - mondja Berkenyes János - ha nincs a dologban valami ördögösség».

Isten tudja, hogy volt, de többen erősítették, hogy a Plutó - csak álljatok oda közel a fejéhez - kénköves szagu füstöt fuj ki a száján és orrlyukain. Valami csodálatos az.

A parasztok fecsegésébe belevegyült az urak találgatása; lovag Podrovszky Leopold, az új megyefőnök szemet vetett a Plutóra. Egy négyest szeretett volna összeválogatni olyat, a minő hajdan valamikor volt a főispán nevezetű megyefőnököknek s ezer forintot ígért a Plutóért Csabaynak.

- Nem adom a Plutót sehogy - felelte Csabay.

Lovag Podrovszky nem az az ember volt, aki egykönnyen lemondott volna a kívánságairól. Különben se szerette az egyenes utat. Megbizta tehát a járási főnököt, Klamarik Ede urat, hogy ő persvadeálja a korhely obsitost, de az csak rázta a nagy rut fejét.

- Nem adom a lovat a császárnak sem.

S most indult meg a találgatás. Miért nem adja? Mi oka lehet rá? Különösen Berkenyész, a tímár bosszankodott. Oh a számár, a számár! Hiszen előbb-utóbb ugyis hozzám kerül a Plutó bőre.

De a bőrcserző még hagyján, beszéljen a varga amit akar, nagyobb hiba volt az, hogy a járási főnök sikert szeretett volna felmutatni a megyei főnök előtt, tehát így gondolkozott magában:

«Ha nem adja pénzért, elveszük tőle ingyen. Mert hát végre is hol vette, kitől vette és miből vette? Hiszen csak a bolond nem látja, hogy a tiz ujjával szerezte a lovat.»

Nosza megidézte Csabay Mihályt iziben s még ma is megvan, sokszor volt kezemben azóta, az esetről fölvevett jegyzőkönyv:

* * *

Fölvétegetett Hámfalván 1852. augusztus 20.

Mi a neve? Csabay Mihály rékási lakos, kiszolgált katona.

Hány éves? Negyven.

Mi a vallása? Római katolikus.

Nős? vagy nőtlen? Nőtlen.

Volt-e már büntetve? Igen is egyszer. Lólopásért.

Hol vette a Plutó nevű lovat? Ezen kérdésre a következőket vallja: Mult évben körülbelül ősz elején a szomszéd helységben Kálnán voltam, meleg nyáriás idő volt, a Patakiék házában künn az udvaron az öreg Patakiné feküdt az eperfa alatt dunyhákban. «Mi baja öreg néni?» kérdém, mire nyöszörögve felelte az anyóka: «Utban vagyok fiam a földbe.» «Hát a leánya merre van, hogy nem ápolja?»

«Erzse a városba ment a patikába - szólt Patakiné - gyere jó fiam te, igazgasd meg a vánkó-saimat.»

Odamentem, fölráztam a párnákat, a derekaljat. «Adj valamit innom aranyos gyerecském - mondá ismét - nagyon tikkadt a gégém, s nem szeretnék szomjan érkezni a más világra.» Soha

senki hozzám nem szólott még ilyen nyájasan. Levettem nyakamról a boros kulacsot s a haldokló boszorkány (mert annak tartották az egész környéken) jó nagyot huzzott belőle, miközben megcsillámlottak hólyagosodó zöldes szemei: «Az én uram, a Plutó áldjon meg édes fiam, de meg is fog áldani; hanem egyet cselekedj meg, jól ide hallgass: Lucza nap éjszakáján eredj ki éjféltkor a keresztutra, feküdj végig az uton s ne kelj fel, bármi történnék, bármivel ijesztenének, mert különben nagy bajod történik, hanem mikor egy fekete paripás ördög jön, ugorj fel a földről, taszítsd le az ördögöt, és pattanj fel magad a fekete kanczára.» «Jól van jól, asszonyéné», feleltem nevetve és eltávoztam. Patakiné másnap meghalt s a hány csóka, varju volt a környéken, az mind ott várta harmadnap a temető kapujában, a fákon, a karókon, a sirdombok rögeit ellepve. Élő ember még nem látott olyat.

El is felejtettem a dolgot egyelőre, hanem amint aztán a Lucza napja közelgett, egyre jobban furkálta a fejemet s elhatároztam, hogy csakugyan kifekszem a keresztutra. Jóval éjfélt előtt fölvettem a bundámat a Mézgas dülőbe tartva, a hol három ut keresztezi egymást; lefeküdtem a hóra, várván, hogy mi fog történni. Mély csönd volt köröskörül, csak a rékási erdő zugott balról és jobbról a kálnai malom kelepelt.

Egyet kukorékolt egy rékási kakas és a malom megállott és az erdő fáit meg se moczcztantak többé.

Szivem nagyot dobbant, a kakas szava az éjfélt jelenti.

Koromsötétség volt, felhők usztak fönt, köd rengett lent, mint a kocsonya, olyan sűrű. Egyszerre éktelen robaj, ostorcsattogás, hámcsörgés keletkezett, mintha ezer vásáros jönne vágatva, előzködve az utakon, pokoli zsidongással.

S mögöttem a hószemek mintha tűz-szikrákká váltak volna, villogtak, csillámlottak s megvilágíták messze az utakat, melyeken borzadályos látvány szakadozott ki a ködből.

Három holló repült el fölöttem süvítő szárnyal, mint három nyíl. Ezek voltak a fullajtárok.

Utánok egy óriás szekér közelgett megrakva színültig fazekakkal. Ni ni ni, hiszen ez az öreg Findura szekere. Az öreg Finduráé, aki az öreg apámhoz szokott szállani s aki harmincz év előtt halt meg. A lovak is ugyanazok; a szürke Beta, és a félszemére vak Pejko. Az öreg Findura maga hajtja őket. De milyen örülten vágat.

- Hop hó! lármázott az öreg messziről. Ugorj fel Miska fiam, mert agyontaposlak. Hallod-e? Vigyázz! Szaladj, ha mondom.

De én csak összeszorítottam a fogaimat, behunytam a szemeimet, rá se hederítve a fazekasra, a gyermekkoromból ismerős hangjára.

A kocsi átrobogott fölöttem - s föllélekzék, mert már nem volt belőle semmi, rajtam szétmállott, párává lett.

De új veszedelem jött. Két sárkány vontatott óriási vasboronát, mely az egész utat befogta. A borona hegyes, éles szögeiről vér csöpögött.

A vasborona tetején egy borjunagyságu macska ült, szemei helyén két izzó tüzgolyó.

- Eredj el az utról, Csabay Mihály édes fiam - kiáltá rám a Patakiné hangján. - Én vagyok, a Patakiné nénéd Kálnáról. Én tanácsoltam neked, hogy ide jöjj, de most azt mondom, eredj el, ha jót akarsz!

Veszteg maradtam s a vasborona is úgy szaladt rajtam át, mint egy széláram.

Most aztán egy ördög következett, aki úgy tett, hogy az utat locsolja. Óriási hordót gurított nagy robajjal s abból tűz-lávát öntött az utra, akárcsak a palacsinta-tészta a pléhen, úgy futotta be a kékes láng az egész utat, a merre ment. Két szarvára két halálfej volt szurva.

«Eltakarodsz onnan Csabay Mihály! Eredj el, mert mingyárt szénné égsz.»

«Nem megyek» - sziszegtem és meg se mozdultam. Nem lett semmi bajom.

De most azután kicsi hiba, hogy veszedelem nem ért, mert az ezredesem, gróf Hardeck jött kivont karddal egy század huszár élén nagy trombitaszóval. A száguldó huszárlovakról csak úgy szakadt a tajték.

Az ezredes reám kiáltott.

«Állj fel! Mozdulj, indulj!»

A pajtások hangját is felösmertem. Gernye Laczi megbiztatott: «Ide mellém, Miska!» Jászai Ferko a kulacsot kínálgatta, Komoróczy Muki torkaszakadtából jelentette: «Ítt hozom a lovadat, ülj rá fel hamar!» S csakugyan ott volt vezetéken hajdani szürke lovam, a Sármány, testestől-lelkestől. Az óbester még egyszer rám rivallt mérgesen: «Ezer mennydörgettét, hát még sem tápázkodsz fel? Kaszaboljátok össze a gazembert...»

Száz kard ugrott ki a hüvelyből s már-már fel akartam kelni, de a bundám szerencsére odafagyott az ut rögeihez úgy, hogy szinte nem bírtam belőle kifejtőzni s ezalatt elrohant a huszárság; semmitem lett. Csak a kardsuhogás maradt meg a levegőben, azaz, hogy csak szélsuhogás.

Jaj, ugyan mi lesz még? Hátra nézek, hát látom, hogy egy ördög üget egykedvűen, gyönyörű fekete lovon. Ahá ez az én lovam! No, most résen legyünk! Az ördög jött, de egy szót se szólt, a világért se figyelmeztetett volna, hogy keljek fel, mint a többiek. Csak a lova sörényét simogatva mormogta: Gyi Plutó, gyi Plutó!

Hanem én sem voltam rest, mihelyt hozzám ért a pokolbeli lovag, felugrottam a földről s egy iramodással fenn voltam a lovon, lelökvén kezemmel az ördögöt, aki az első érintésre lefordult és ömlő szurokká vált a földön.

A kancza meghorkant alattam, fölágaskodott első két lábával a levegőbe, aztán engedelmesen leszegte nyakát s szép csöndesen megindult a falu felé.

Igy lett enyém a Plutó. Ezt vallom eskü alatt és nevem aláírásával erősítem.

Ns Csabay Mihály.

Mikor a tollnok ur névszerint Koricsánszky János, elkészítvén a jegyzőkönyvet, átvitte elolvasni az ambituson üldögélő Klamarik urnak, (aki azzal mulatta magát, hogy kenyérmorzsákat dobálgatott a tyukoknak) a tekintetes úr szerfölött megbotránkozék:

- Megbolondult maga amice, hogy erre a sok hazudozásra nem sajnálta az állam tintáját és papirosát?

- Beirtam, amit vallott. Sajátszerű egy ember!

- Vigye el az ördög, hanem a lovat azt magam szeretném elvinni hehehe. Ereszsze a Csabayt domine, de a ló ide hozandó; kurrentálni kell a hivatalos lapban, hogy hatvan nap alatt jelentkezék a tulajdonos.

- Jól van jól, rogo humillime - hebegte Koricsánszky - de a hivatalos lap nem jár a pokolba.

- Na persze. Az nem császári királyi terület hehehe. Ugyan, ugyan Koricsánszky barátom, vallja meg nekem, hogy egy kicsit hisz az ördögökben.

- Nem tartok már én a világon semmit se lehetetlennek.

- Annál jobb amice, bizony még jobb - mosolygott egyre a bezirker - ha csakugyan az ördögé volt a ló, az legalább nem jelentkezik érte, minek folytán eladjuk nyilvános árverésen és megveszi a megyefőnök úr ő méltósága potom áron.

S elrendelé nyomban, hogy a Kiczka zsandár induljon Rékásra és hozza be a Plutó lovat mint bitang jószágot a zsandárok istállójába.

Kiczka zsandár indult, de Rékáson innen hivogatólag integetett feléje a kálnai malom; jószivü menyecske benne a molnárné, nem nagyon fiatal már, de édes a szája mint a tepedt szőlő. Már hogyne nézne be egy kis délebedre, meg egy kulacs borra, mikor az asszony szeme is fényesre köszörülődik a látásán.

Ott dőzsölt a zsandár, bor, szerelmi mámor, a sok kövér falat, minden úgy összejött, hogy az egészségtől duzzadó vérmes ember egyszer csak ebéd után lefordult a székről és meg volt halva. A szél ütötte meg, de az se lehetetlen, hogy Pataki Erzsók rontá meg valami boszorkánypraktikával, mert ott üldögélt mogorván egy zsákon Erzsók is az öröltetők közt.

Klamarik csak várta várta Plutót egész estig, másnap délben pedig már türelmetlen lett, mikor végre hirül hozták a zsandár halálát.

- Az már más - jegyzé meg szinte megkönnyebbülve. Ha meghalt, jogosan tette; nem követett el hivatali visszaélést. Valami komolyabb rendetlenségtől félttem.

Aztán mint aki egyszerre tudatára esik annak, hogy a Bezirk minden eseménye, dolga azért hozatik az ő tudomására, mert elintézését igényel, szórakozottan mondá a tollnoknak:

- El kell temetni. Természetesen. Ami pedig a Plutót illeti, nyergeljen a lovas zsandár a Majna Pali és haladéktalanul menjen érte!

Majna Pali indult, de ő sem jött vissza estére, sem másnap délig.

A Bezirker urat ideges nyugtalanság lepte meg. Végre uzsonnatájt látta az ablakon, hogy egy rékási suhancz vezeti a Majna zsandár lovát, kantárjánál fogva gazdátlan nyereggel.

Hajadon fővel szaladt ki kérdezősködni:

- Nos mi ez megint? mi történt?

- Az történt kérem alásan - felelte a suhancz - amit a két holló előre megmondott.

- Miféle két holló?

- A Pávai Gergely uram hallotta, a ki hétfőn éjjel jött haza a vármegye börtönéből s leült megpihenni Kálnán tul a határmesgyén, ő kelme hallotta, hogy két holló beszélgetett egymással pont éjfélkor; egyik a kálnai tornyon ült, másik a rékásin.

- Ostobaság! ilyeneket nekem ne fecsegi!

- Pedig megtörtént kérem, mert ha rab volt is Pávai Gergely, azért becsületes ember ám, aztán úgy tessék fölvenni, hogy a rékási tornyon Csabay Mihály szokott holló képében üldögélni, a kálnain meg Pataki Erzsébet. Így beszélgetnek egymással. Minden gyerek tudja már azt. Magam is élő szememmel láttam...

- Mit te golyhó?

- Hát egy hollót a tornyon.

- Jó, jó - nevetett Klamarik ur - de mi történt a zsandárommal?

- Hiszen éppen arról volt szó. A rékási holló panaszkodott, hogy meg van idézve a tekintetes urhoz, mire mondá a kálnai holló: «Ne busulj te azon, nem lesz semmi bajod!» - Magamnak, meghiszem - ellenveté Csabay uram, vagyis a rékási holló - de hát a Plutót nem veszik-e el tőlem a zsandárok? «Azon se busulj te, biztatta a kálnai holló, mert Klamarik küld zsandárt kettőt is, de hiába küldi; az egyik zsandárnak kevesebb ideje lesz hozzá, mint kellene, a másik zsandár pedig azért nem veszi el, mert sokkal több ideje lesz hozzá, mint kellene.»

- Hóbortos mesemondás.

- Pedig szakasztott úgy esett tekintetes uram, mert a Kiczkának csakugyan kevés volt egy kicsit az ideje.

- Hüm, az igaz.

- A Majna Palinak pedig tulságosan sok az ideje hozzá, mert úgy hasba rugta tegnap a Plutó, mikor hozzá akart nyulni, hogy eszmélet nélkül megfekszni az ágyat legalább karácsonyig.

Klamarik ur gondolkozóba esett.

- Furcsa! Igazán furcsa dolog ezzel a lóval. Hát még mit beszéltek a hollók?

- Elmondjam?

- Mond el fiam.

- A rékási holló még ezeket mondá: «S mégis félek a Klamariktól, hogy előbb-utóbb elveszi tőlem a lovat, hogy a megyefőnöknek juttassa.» Az ő baja lesz az - felelte a kálnai holló - mert amikor és ahol először megpillantja a Plutót, ott rögtön szörnyet hal.

A járási főnöknek végig ludbörzött a teste, hosszukás szeplős arcza elsápadt, a homlokán halálos verejték gyöngyözött.

- Így mondta? - hebegte. - Igazán ezt mondta?... A Pávai Gergely hallotta?

Klamarik ur izgatottan sietett be a kancelláriába. «Jöjj utánam» - mondá a fiúnak. Ott bent néhány sort irt a rékási birónak, Kelemen István uramnak, hogy rögtön fogasson be, jöjjön át egy kis barátságos beszélgetésre és hozza be magával Pávai Gergelyt is.

- Menj ezzel az irással, de meg ne állj sehol!

Aztán becsengette a hivatal-szolgáját, hogy, gyujtsa meg a gyertyákat és hogy ereszsze le az ablak-zsalukat. Lóhátas embert ne ereszszen az udvarra s a mint a rékási biró megérkezik, azonnal tegyen jelentést.

Klamarik urat meggyötré a babona. Nyugtalanság, szorongó érzés fogta el. Fázott a gondolatra, hogy amint kitekintene az ablakon, éppen akkor jöhetne a Plutón valaki... Hiszen nagy bolondság, kolosszális egy bolondság, tudnak is a hollók beszélni, aztán az egyik toronyból a másikba, aztán hogy a Csabay lenne az egyik holló, Pataki Erzsébet a másik... Ha ha ha! És mégis, mégis. Van valami csodálatos a dologban. A Plutó megette a két zsandárját és még nagy szerencsétlenségeket okozhat. A Plutótól okvetlen meg kell szabadulnia. De ő már bele nem ártja többé a kezét. Hadd csináljon vele valamit a biró. Annak úgy is nagy esze van. Azért úgy se nagy kár, ha valami baja esik.

* * *

Kelemen István uramnak csakugyan egy egész vármegyére való furfangos esze volt, de épen azért ijedt meg nagyon a járási főnök levelétől.

«Ohó, engem nem csalsz lépre Bezirker uram. Én menjek a Pávai Gergelylyel?... Barátságos beszélgetésre?» Épen ez az egy szó ütött szeget a fejébe. Barátságos beszélgetésre és Pávai Gergelylyel a kiszabadult rabbal!

Mert nagy története van Pávai uram rabságának. Biró uram benne a ludas.

Még tavaly a csikorgó téli napokban történt, mikor a hatalom boszuja az első friss lánggal dult, hogy idézést kapott a megyétől. Megérezte a rossz szagot, gondolta mi lehet, mert hát mi tagadás, az ő keze is benne volt a revoluczióban, már a milyen mélyen beeresztik az efféle kérges parasztkézeket.

Nagy előrelátással gondolta végig a következményeket, aztán zsebre gyürte az idéző végzést s nyugodt, hideg arczczal lépett be a falusi tanácsba, melyet úgy dirigált, mint egy imperátor.

Elintéztvén a folyó ügyeket, hanyagul huzta ki az idéző levelet a zsebéből.

- Nini, még itt is van egy idézés a megyéhez csütörtökre... Alkalmasint a fuvarolgokban van megint galyibánk, hanem én nem igen mehetek be, mert bundám nincs, tegnap vitte el a szücs igazítani. Kinek vagyon kegyelmetek közül jó bundája?

A mire rögtön hangot adott Pávai Gergely:

- Van nekem olyan bundám mint a patyolat.

- No hát akkor menjen be kend az irással a falu helyett, aztán simitsa el a dolgot valahogy.

Pávai uramat megcsipte a hiúság bolhája és elment. Nem adta egy vak lóért, hogy szerepelhet.

Mihelyest megmutatta a német iratot a megyeháznál, se szó, se beszéd, mindjárt vitte a profosz és belökte egy börtönbe. Ott ült a jámbor rabkoszton egész aratás utánig. Addigra azonban lecsillapodott a győzők haragja s amit eddig tettek, azt is bänni kezdték, úgy hogy a Pávai Gergely kihallgatása már az enyhe időkre esik, a mikor a szabadon eresztés járta a nagyobb fajta bűnösöknél is. A vizsgálat csak úgy propter formam, fölületesen ment.

- Hát ön miért került ide? kérdé a vizsgálóbíró az elővezetett Pávaitól.

Az csak a fejét rázta, hogy nem érti a német szót. A tolmács magyarázta meg neki: «Miért van kend itt?»

- Azért, mert uj bundám van, - felelte Pávai Gergely akkurátusan.

«Weil er neues Pelz hat» - adta vissza a felelet értelmét a tolmács.

A vizsgálóbíró elgondolkozott, aztán így szólt:

- Hóbortos egy ficzkó. Lökje ki Johann!

Igy szabadult meg a fogságból Pávai Gergely s most a Bezirker levelet irt a birónak, hogy az rögtön menjen Pávaival Hámfalvára, egy kis barátságos beszélgetésre. Köszönöm én az olyan barátságos beszélgetést.

Kelemen uram azon melegében fogta a pennáját s megirta a járási főnöknek a lemondását a birói tisztról s arról értesítette, hogy még ma elutazik a leányához a Dunántulra. Haldoklik a szegény teremtés. (Be is fogatott hirtelen, de a fiához utazott el a Nyírségbe.)

A tizedestől azonban odaüzent Pávainak, hogy a Klamarik járási főnök ur rendeletéből azonnal menjen Hámfalvára.

Gergely gazda, akin nagyon elnyűtt a ruha a fogságban s éppen ma reggel vásárolt egy új kék dolmányt a «kecskénél», keseregve mondá a tizedesnek, a dolmány bolyhos kelméjét simogatva:

- Hát már nekem ezért is megint ülnöm kell.

Hanem hova-tovább meggondolta magát s megrakván a csikos tarisznyáját eleséggel, kibujdosott el a hámfalvi járásból, a nádaskai erdőségbe. Különösen az hatott rá, hogy Kelemen uram kerekét oldott, hogy most már neki nincsen patronusa. Aztán nem lehet az kis dolog, ha a hatalmas Kelemen is kivette belőle a lábát. Szegény jó Pávai Gergely ott lappangott hetekig. Az unokái hordoztak neki nagy titokban eleséget.

Klamarikot pedig emésztette a méreg és a félelem. A sátán van a játékban, semmi kétség, nem is egy ördög dolgozik a Plutó mellett, de az egész pokol. A rékási bíró leköszönése is nyilván az ő műve.

Hiába vigasztalta magát a fölvilágosodott kor tanaival; fülébe csengtek hajdani prágai tanítójának szavai: «Nincs boszorkány, nincs ördög», de hát akkor mi ez összevéve? (Hátha csak Csehországban nincs ördög?) Hiszen azt mondják, Magyarország sincs s mégis szembe találkozik vele az ember mindenütt. Hátha csakugyan van ördög is.

Napokig töprengett, analizálta az esetet, hol így, hol úgy. Mért ne lehetne minden a maga rendjén való? A Plutó egy közönséges ló mint a többi, a Csabay pedig egy közönséges gazember mint a többi. Lopta valahol valami grófi ménesből s most az elpalástolásra rejtélyességgel, misticismussal veszi körül lovát is, magát is. Sokféle zsirral van egy-egy obsitos megkenve. Elkereszteli Plutónak s boszorkányságokat, bűbájt diktál be a hivatalos jegyzőkönyvbe. Mindez a legközönségesebb fifika. De lássuk most már a többit. A Kiczka zsandárt megüti a guta. Hát mi van abban? (Csak nem halhatott meg a kedvemért végelgyengülésben harmincz éves korában?) Vérmes volt, korhely volt, utólérte a nemezis, punktum. A Majna zsandárt hasba rugta a Plutó... Nos aztán? A zsandárnak hasa volt, a Plutónak lába volt, ergo megrugta lábával a hasát. Sokkal nagyobb csoda lenne, ha Majna a hasával rugta volna meg a Plutó lábát!... Dőreség! dohogta Klamarik ur ezerszer egy nap, de azért a verejték csurgott a halántékáról. Ugy van úgy, minden szétfoszlik az elme bonczoló kése alatt. Minden, minden. Mi is van még, mi is van? Igen, a hollók beszélgetése. (Megálljatok akasztófára való Fáy Andrások, majd ránczba szedlek benneteket!) Hiszen csak tudnám ki terjeszti? Hátha maga az obsitos vagy a szeretője, olyan népies czipellőkbe bujtatva, a milyenekben jární szeret a babona Rékáson? Az egyik zsandárnak kevés lesz az ideje, a másiknak sok lesz. Igaz, hogy el van találva, mert eddig úgy történt, de vajjon azt mutatja-e valósággal, hogy Belzebub diktál ott, vagy csak azt, hogy utólagosan, a hasbarugási eset után, van kigondolva a rékási jóslat? Fogadni mernék száz osztrák értékű forintba, hogy a birhami erdőt is csak az a skribler indította meg, aki a Macbetet komponálta és csak azután, mikor már látott előbb fagallyakkal felczifrázott katonafővegeket.

Hiszen semmi sem volna könnyebb, mint kipróbálni az efféle babonás legendák értékét, mint azt mondani Klamarik urnak: «Vezessétek elém a Plutót, hadd tekintsem meg, - ti meg aztán nézzétek, hogy halok szörnyet.» Igen, igen szemlét tartani a Plutó fölött, szembeszállni a babonával. És Klamarik ur meg is próbálná, ha nem éppen az ő személye volna koczknán, vagy ha két élete volna Klamarik urnak, hogy az egyikkel kísérleteket tehetne a fölvilágosodás érdekében.

De így meggondolatlanság volna, igen is, mert sok megfoghatatlan dolog van a nap alatt. Mit tudják azt a tudósok, hogy a kuvik mit kuvikol, hogy a bagoly miről huhog éjjelente, hogy a varangyos gyík hova kuszik, hogy a csillagokba mi van írva, hogy a békák mit kuruttyolnak?

Klamarik ur reszketett a gondolatra is, hogy a Plutót megpillanthatná; nem mert kimozdulni a szobájából azóta. Otthon nyomozta a rékási holló-legendát a beidézett lakosoktól, de csak mind jobban összekuszálódék az egész; Sarlay János látta a hollót a rékási tornyon ülni, de beszélni nem hallotta; Nagy Mártonné hallotta suttogva beszélgetni hétfőn éjjel Csabayt Pataky Erzsókkal, de egészen emberformát viseltek. Ami Pávai Gergelyt illeti, kisült a többi vallomásokból, hogy ő csak álmodta a dolgot hétfőn éjjel a határmegyén, ahova ledőlt pihenni, és csak mint álmodot beszélte szerdán reggel, de midőn beteljesedett, akkor jött rá, hogy voltaképpen mégis a valóságban kellett hallania, mert be sem volt a szeme hunyva. De ha a legenda eredete nem hogy kidomborodott volna, sőt inkább elmosódék, titokzatos ködbe ereszkedő gyökereivel, egyet mégis kisütött Klamarik ur, hogy miért bujdosott el Kelemen István uram.

Megörült a fölfedezésnek s nyomban megbizta Koricsánszkyt, hogy keresse föl Kelement, ha a föld alatt van is s nyugtassa meg a Pávay-ügy iránt, mondja el neki, miért volt meghiva éppen Pávayval s birja rá a lemondás visszavételére.

Mert semmi sem lett volna borzasztóbb Klamarikra, mint üresedés esetén a biróválasztásra személyesen elmenni Rékásra, s kiállani a pokol minden kinját, félelmét, hogy a Plutó a szeme elé kerül valahogy.

Ez a rettegés töltötte be egész lényét; éjjel nem aludt, nappal nem evett. «Egy országot egy mentő gondolatért» kiáltozá a bajuszát tépdesve. Koricsánszky mindenfélét segített neki kitalálni.

- Legjobb volna visszamenni Csehországba.

- Ejh, ostobaság! Oda is eljöhét a Plutó. Mást gondoljon ki amice.

- Egyetlen radikális szert tudok.

- Beszéljen amice, beszéljen.

- De roppant drasztikus szer.

- Nem bánom én. Elfogadom vakon. Becsületemre mondom, elfogadom. Mert ez a nyugtalan-ság, ez a kényelmetlen érzet rosszabb a gyeheknánál.

- Szurassa ki a spektábilis mind a két szemét.

- Maga egy nagy oktondi Koricsánszky! Hol látott maga a történelemben ilyet?

- Hát II. Vak Béla nem volt vak?

- Vak volt, de nem volt járási főnök. Maga egy lelketlen ember Koricsánszky, a kinek természete Plutóhoz huz - maga is az ördögé amice. Legelőször is arra gondol, hogy én távozzam, nem pedig arra, hogy a Plutót kellene eltávolítani; aztán, hogy én szurassam ki a szememet, hát nem volna egyszerűbb, a Plutót szuratni le?

- Hiszen persze, persze, de ki meri azt elrendelni? Ki mer az ördöggel kikötni? Mert úgy áll a dolog kérem alásan, hogy vagy nem ördög a Plutó és akkor kár olyan szép lovat leszurni, vagy pedig ördög és akkor lehetetlen vele birni.

- Éppen azért kell a Kelemen. Hozza nekem elő a Kelement. Még ebben az órában utazzék el utána!

Domine Koricsánszky szerencsével járt. A falu hatalmas diplomatáját megtalálta a Nyírségben s harmadnapra behozta Hámfalvára, hol a kölcsönös felvilágosítások után Klamarik ur, előadta a Plutó-kérdést, feltárta kétségbeesett helyzetét, bepillantást engedett lelkébe, mely kinosan vergődik és habozik a hívés és a nem hívés között, és hogy semmit se bír kigondolni ellene.

Kelemen uram hümmögött, csóválta a fejét, szidta a sok babonás parasztot, akik a saját koponyájukban hizlalják a kisérteteket, de a másik szavával ráhagyta, hogy a Plutó azonban még sem egészen tiszta jószág (s ájtatosan keresztet vetett magára). «Nem hiszem, hogy istentől való közönséges kancza szülöttje volna», aztán serczentett egyet a foga között s mondá:

- Csak bizza rám a többit a tekintetes ur, mert a tekintetes ur okos ember, sokat tanult, sokat tud, tömérdek téglája van, de nem tud belőle építeni. Majd elbánok én a Plutóval.

- Van tán valami jó terve? kérdé mohón.

- Majd kigondolok. Mert ha ló a Plutó, kitudom a faluból szép szerivel.

- De hátha nem ló? szólt bele aggodalmasan a Bezirker.

- Ha nem ló, akkor ördög. De én magam meg két ördög vagyok tekintetes uram.

S hamiskásan mosolygott hozzá a nagy tömött bajusza alatt.

- Amice Koricsánszky - kiáltá lelkesedetten Klamarik ur - irjon a megyefőnökhöz felterjesztést egy arany érdemkereszt tárgyában a biró ur részére.

S háládatosan dörzsölte a kezeit.

Kelemen uram szabódott:

- Nem illet az meg engem, köszönöm a kegyes gráciáját, de ha Pávay Gergely kapná helyettem, nagyon megköszönném, nagyon megszolgálnám.

- De kegyelmed ezzel hasznos szolgálatot tesz a császárnak.

- De Pávay Gergely meg nekem tett hasznos szolgálatot.

- Jó, ahogy akarja! Irjon hát amice Pávay Gergelyt!

A falu hatalmas diplomatája helyeslőn bólingatott nagy, fésüs fejével, s aztán Koricsánszky felé hajolva, mintha a felterjesztés cziifrán kanyargós betűit nézegetné, a tollnok vállára tette széles tenyerét, halkán dohogva.

- Amit mondtam, mondtam, János ur, maga lesz a Bezirker.

* * *

Mindenféle csodák kezdtek történni Rékáson. A «negyven diófa»-dülőben véreső esett a következő héten. De erre meg se mozdult a falu. A legokosabb emberek is csak azt mondták vállvonogatva: «Azzal locsolgat az uristen, amije van.»

Mire aztán másnap nagy vihar kerekedett a falu fölött, rémitő fekete felhő kuszott az égen s apró békák kezdének belőle potyogni: «Ehol ni, istentelen rékásiak, ha nem vettétek kutyába se a véresőt, itt küldi a mennyei gondviselés a békákat.» De már ennek fele se tréfa. S ehhez járult még, hogy Berkenyés timár állítása szerint a Plutó egész éjjel gunyosan nyihogott-nyeritezett az istállóban. A Balogh Jánosék tehene vért eresztett tőgyeiből a tej közé. A falubeli lovak elkezdtek köhögni. Kiütött a keh és ragályossá vált. A község cseviczés kutjából egy éj alatt eltűnt a savanyuság. Egymást érte a sok mennyei ujjmutatás és csoda. Kozma József uram egy fekete lovat vett Szabadkán, mire hazaért vele azon az esős éjszakán, reggel virradatkor nézi, nézi otthon, hát fehér lett mint egy vén kanári madár.

Az országot mentén azok a hatalmas koronájú nagy jegenyefák, melyek a faluba vezettek, jobbadán kiszáradtak az idén; csak utólag sült ki, hogy a Plutó dörzsölődött hozzájuk egyszer másszor. Egy gyerek (a Kónya Ambrusék Pistája) Kisasszony-napkor megnémult. A szegény szerencsétlen szülei visszaemlékeztek rá, hogy egy reggel meghajította kővel a Plutót.

Ami sok, az már sok, nem lehetett tovább eltűnni.

Biró uram összehitta a falusi tanácsot s a folyó ügyek közt föl volt véve az «ördög ellen való intézkedések» is.

Az előjáróság nagy dolgokat mozgatott volt a múlt hetekben, a mezőbíró Jászai Mihály vezetése alatt. Egy községi deputáció fönt járt titokban Bécsben a császárnál, Klamarik ellen: hogy adjon nekik ő felsége Klamarik helyett szolgabíró, ha pedig azt nem adhatna, akkor legalább adjon más Bezirkert.

A deputáció «gyenge» híreket hozott. A császár (mondhatom kendteknek, hogy csinos szőke fiatal ember) végig hallgatta a sérelmeket, de semmit se ígért bizonyosat: «Majd meglátom, mondá, mit tehetek.»

A deputáció leverten tette meg e jelentést, mire közbevágott Kelemen István uram méltósággal:

- Ne busuljanak kegyelmetek. Ő felsége sok dologban nem igen mozoghat szabadon. De ha a császár nem teheti, én tehetem (s önérzetesen ütött a mellére). Ha a császár nem adhat más Bezirkert, hát majd adok én. Megértették kendtek?

A bizalom fénye csillant meg a szemekben. A törvénybíró, a templombíró és a mezőbíró ament bólintottak a fejeikkel. A tizedesek, kik az ajtónál álltak pálczáikkal, mint a római liktorok, áhitattal nézték a hatalmas ember mozdulatait; míg az egyik tanácsbeli, Sós Demeter, aki háttal támaszkodott a tanácssterem egyik szögletében álló kalodának, meg nem állhatta, hogy közbe ne kottyanjon:

- Meghiszem azt, ha kegyelmed akarja.

Azután a deputációt vezető mezőbíró olvasta föl írásból az utiköltségre vonatkozó számadásokat.

1. Pesten a füstösre (a gőzhajóra) szállván, személyenkint 3 frtot fizettünk, summa summárum	12 frt – kr.
2. Hajón élelmezés 1 frtjával	4 « – «
3. Pozsonynál összevesztünk, kitétek bennünket a hajóból a partra, tanakodási költség a «Zöld Majomnál», hogy mit csináljunk	2 « 40 «
4. Két szekeret fogadtunk, mivelhogy az összeveszett felek nem akartak egy szekérré felülni, summa	6 « – «
5. Bécsbe érve, kibékülési költség az «Arany Csillagnál»	5 « 30 «
6. Bécsben a császárt kerestük	2 frt – kr.
7. Élelmezési költség két napig	32 « – «
8. Hazafelé indulván a füstösön billéták, item	12 « – «
9. Pozsonynál ki nem tettek a hajóból. Ennek örömeire áldomás	8 « – «
10. Hajón élelmezés	6 « – «
11. Pesten költségkimélés tekintetéből egész éjjel fennmulattunk, summa	20 « – «

Az egyes tételeknél sűrűn hangzott a «hüm», de a «helyes» is. (Hja, az ilyesmi költséggel jár.) Csak éppen az utolsó pontnál csóválta meg a fejét Kelemen uram, összeránczolt szemöldökkel kérdezvén a mezőbírótól:

- Hogy értik kegyelmetek ezt a költségkimélest?

A mire csodálkozva nézett az öreg bíróra Jászai Mihály uram.

- Hogy értjük? Hát ugy, hogy nem vettünk ki éjszakára hálószobát a fogadóban.

- Nagyon derék, nagyon derék - jegyzé meg a templombíró Mészáros Gáspár.

Kelemen uram se vetett eleibük több «diffikultást», hanem simán áttért a következő tárgyra, az ördög ellen való intézkedésekre. Nagy aktuális ügy volt ez, mely lázba hozta az egész falut. Ember ember hátán tolongott a faluháza körül. Az ablakokon tündöklő arcú kíváncsi menyecskek ágaskodtak be, az átellenes eperfákon egész raj gyerek ült visitva, hanczurozva.

S messze le a Korotnokiék kertjéig, túl a Cseresznyés-féle pinczén, kandi emberek, vén asszonyok csoportosultak, a kik mind türelmetlenül, bizsergő vérrel várták a tanács bölcsességét, de beleelőlegezték a saját véleményüket is.

- Meg kell őket égetni, punktum. Mint ahogy őseink tették Timicza Mátyásnéval, mikor az a lapáton lovagolt a sámsoni csurgóhoz.

- Lófarkára kell kötni a csecsés Erzsókot. Még pedig a Plutóéra.

- Kerékbe kell törni az obsitost!

- Igen ám, ha nem volna nemes familiából való. Pallos dukál a nemes embernek.

Bent a nemes tanács szelidebben fogta föl a dolgot.

Kerekes István konstatálván, hogy a községnek mindenféle oldalról való megrontásaért nemes Csabay uram Plutó nevű ördögös kanczája vádoltatván, végeztetik, hogy a nevezett kancza, a község előljárósága által nyilvános vásáron eladassék, s hogy a tulajdonos kárt ne szenvedjen (nem lévén más cél, csupán a kárhozatos állat eltávolítása) nekie az eladási ár hiánytalanul átadassék.

Miután ezt az ítéletet az egész tanács helyeselte, még az ellenzékeskedő Hamu Kristóf is, csupán azt jegyezvén meg, hogy czélszerű volna, ha határozatba hozatnék, hogy lutheránus vevő olcsóbban kapja (mert nagyon haragudott ő kelme a lutheránusokra) kitűzetett a jövő heti szabadkai vásár, a mikor is mezőbíró uram felczihelődvén két esküdttel és négy vasvillás ember kíséretében, elviszi a Plutót eladni. Isten és a Szűz Mária legyen segítségükre.

Felvirradván a nevezetes nap, elindult a különös menet Szabadka felé. Csabay Mihály káromkodva fenyegetőzött utánok, mikor a Plutót kivezették. A mezőbíró elől ment egy kocsin, magához kérvén a tisztelendő urtól a szent füstölőt, melynek filigrán láncza kilógott a guba ujjából. Mellette ült az egyik esküdt, a kocsis mellett a másik. A Plutót Ács Jóska a fiatalabbik tizedes vezette kötőféken, egy ág szentelt barkát kötvén a homlokára. Két oldalt a vasvillás emberek ballagtak mellette csendesen. A Plutó kevélyen lépkedett, szép okos fejét feltartotta, nagy szemei villogva jártak szerte a sokaságon, mely ellepte a kapuajtókat, a rozmaringillatos kis kerteket a házak előtt. Csak a temetőnél, mikor a kereszt mellett vezették el, horkantott fel kinosan s hatalmas farkával megcsapta a hátulsó vasvillást, a Gongoly Gyurkát, aki erre olyan sápadt lett, mint a halott.

De más említésreméltó azután nem is történt, egész Szabadkáig. S ott is jól ment minden. Tetszett a pompás ló, minden szem megakadt rajta; a becsületes bunyók majd megbolondultak érte, mondta is nem egyik: «Érdemes volna, hogy arany patkót verjenek a négy subtilis lábára.

Biz isten, nincs külön egy kisasszonynak sem.» De amint arra került volna már a sor, hogy megvegyék, amint fejét, fogát nézegették a vevők, mintha csak valamit sugott volna nekik nagy titkon a Plutó, némán odább álltak. Mezőbíró uram váltig vakarta a tarkóját. Mit mondhatott nekik az a ló? s kétségbeesve kérlelte az ördögös jószágot: «Plutó, kedves Plutó, ugyan ne okoskodj! Eredj már, mit kötekedsz? Isten úgy segítjen, nem viszlek vissza Rékásra, akármit csinálsz. Engedj már Plutócskám. Légy te az okosabb.»

A Jászai uram ékesszólása hatott-e rá, vagy mi, de éppen déltájban harangszókor csak ott terem egy sarkantyucsizmás hety-petyke molnár ember, akkora ezüstgombokkal a dolmányán, mint egy dió.

- Hogy az a ló? kérdi.

- Háromszáz forint nemzetes uram!

- Rugós-e?

- Nem rugós.

- Vannak-e még csikó-fogai?

- Olyanok annak a fogai, mint az alabástrom.

- Adja ide a markát - szólt a nyalka molnár a mezőbíróhoz s odacsapta a tenyerébe a három százast.

Azzal mint a golyó felpattant a Plutó hátára, még a pakszust se kérte, csak a mellényzsebéből dobott le az előljáróknak egy összegyűrt öt forintost.

- Igyák meg kendtek az áldomást a Laczi-konyhán.

- No, ez aztán derék, akkurátus ember! - szólt a mezőbíró. - Nézzenek körül kegyelmetek, ki lát meg leghamarabb egy *borókat*.

Boróka-ág elég integetett a láthatáron: ő kegyelmeik megis látták (mert hiába az összes növények és virágok közt ez a legkedvesebb a szemnek). Betértek s idogáltak jó kedélylyel. Mert hát nagy dolog ez, nagy nap ez. Mikor a fekete posztóval bevont mesebeli városban levágta a sárkányt a rozsdás királyfi, ott is nagy lakomát adott az öreg király. Rékás nemkülönben nagy veszedelemtől szabadult meg a mai nap. Dicsértessék érte a Jézus Krisztus és a helység szentje, a határőrző Vendelin.

Már szinte uzsonna után volt, mire haza indultak, az egyetlen szekérbe összegyömöszölve előljárók és közönséges vasvillások, vidáman énekelvén az akkori uj nótát:

Müller Gyula Nagy Naptára
Szerkesztette Friebeisz István
Ezernyolczszáz ötvenegyre
Emich Gusztáv betüivel.

Énekelték torkukszakadtából lelkesen, szomorúan, daczos hangon, éppen úgy amint ők hallották a rékási uraktól. Mit tudták ők, hogy az egy kalendárium czime; s hogy ebben az egy dalban benne van mind az a száz nóta, amit eltiltottak... Olyan furcsa volt az, olyan nevetető, hogy sirva lehetett rajta fakadni.

Éjjel nagy vihar volt, eső esett, de különben is messze van Rékás Szabadkától, hosszú pihenőt tartottak a bertóti csárdában úgy, hogy csak reggel értek be Rékásra egyenesen a Csabay uram portájára hajtattván, hogy átadják neki a háromszáz pengő forintokat.

Pataky Erzsébet ült az eszterhaj alatt a lóczán s kolompért hámozott egy zöld mázos tálba, melyet két gömbölyü térdével szoritott össze. Formás lábidoimai ingerlően verődtek át az apró virágos perkál-szoknyán.

Beh csinos, beh kívánatos! De hát könnyü neki; olyan formát kér magának az ördögtől, a milyent akar. Piros rózsákat a hosszukás arczára, hószínü almákat fehér kebelére, két fekete diót két szeme helyére.

- Jó reggelt galambom, hugomasszony.

- Hasonlóképen kegyelmednek is Jászai uram.

S gonosz mosoly szaladt át az ajka körül.

- Itthon van-e a gazda, hugom asszony?

- Ott van az istállóban. Kerüljenek arra kegyelmetek.

Jászai uram olyan jó kedvében volt, hogy nem átallotta oda hajolni pajzánkodva a menyecske fölé és megcibálni a nyakán egy lecsüggő csitri hajfürtöt.

- Ne bolondozzon, mert megharapom a kezét.

- Ha nem félténém az üdvösségemet, Erzsi fiam, ha tudnám, hogy ugy is a pokolba jutok, én harapnék beléd, de mindjárt.

- Hát persze, hogy odajut kend - kötekedett vele a menyecske. A mezőbírákra ott külön katlan van.

- Talán már láttad is? kérdé hüledezve a mezőbíró.

- Forralják már a vizet - nevetett Pataki Erzsébet. - Hát hozott-e kend vásárfiát? Milyen volt a vásár?

A mezőbíró meglegedetten dörzsölte a kezeit.

- Maradhatós volt. Hála istennek, jól végeztünk. Vásárfiát is hoztam, mingyárt is átadom a gazdának.

S ezzel az istálló felé indult a többiekkel, de az ajtónál halott-sápadtra válva, tántorodott vissza.

...Ott állt a gazda a jászolnál és a Plutó fényes, fekete szőrét kefélt. Az pedig csendesen, meglegedetten ropogtatta a zabot s szeliden csapkodott jobbra-balra a farkával.

A rémület hangos kiáltásban tört ki Ács Józsefből:

- Seregeknek ura! Ne vigy minket a kísértetbe!

A többiek kövé meredtek. Maga pedig a gonosz boszorkány Pataki Erzsébet ott állt nem messze a hátuk mögött s vihogott mint egy ördög. Ugrált a nagy örömtől s a czombjait verdeste nevében.

Igen, a Plutó otthon volt. Testestől, lelkestől a Plutó.

- Félre kellene verni a harangokat! - vélte Gongoly Gyurka.

De a harangok nélkül is gyült a nép. Villámgyorsan terjedt a csoda hire.

S a tömeg nem jött most haragba, hanem megadta magát. Mintegy meghajolt a végzet előtt, letette a fegyvert. Történiék az ur akarata.

A milyen ingerültek voltak egy pár nap előtt Csabay ellen, most lecsillapodva még nyájas, hizelgő szavak mézével is kenegették őt is, Pataki Erzsébetet is. Mert még az ördög is imponál, ha egész, ha valódi erőt mutat.

Csak a vén Ugrainé mert csipős lenni:

- Ejnye lelke Erzszi, de korán kelhetett fel ma Kálnán a nap, hogy már ide értél. Vagy talán...

- No csak mondja kelmed, a mit akart. Itt háltam, ha éppen tudni akarja.

Nem sokára előjött Kelemen István is. Kevélyen lóbázta magát a Csabay háza elé; hatalmas léptei alatt szinte rengni látszott a föld.

Ónszinü arcán nyugalom ült. Még ez a nagy esemény se bírta kivenni a sodrából.

- Megfoghatatlan - morogta halkán mintegy magában. A Plutó itt van megint! Végre is - folytatá a tanácshoz tartozó vének felé fordulva - egy ördöggel több vagy kevesebb, nem tesz nagy különbséget.

Aztán a mezőbíró jelentését hallgatta meg. Az még mindig elképedve, holt halaványan dadogta el a szabadkai vásár lefolyását; a fiatal molnár, a ki olyan hirtelen a tenyerébe csapott a három százassal, szép deli legény volt, ezüst gombos dolmányban. Az ugyan megjárta szegény. No, de majd eljön a három százasaért. Ime átadom bíró uramnak.

Gongoly Gyurka odatolakodott a nagyfejűek közé, mert egy fölfedezés furta az oldalát.

- Nagyon furcsa haja volt a molnárnak, mintha egy lófark lett volna, mely fölfelé hajtva a turi süvegbe van gyömöszölve.

De már erre az Ács Józsi nyelve is megeredt; ő is észrevett valamit.

- A molnár csizmáin a patkó visszájára volt verve, úgy hogy a vásártéri homokban akkép látszottak a láb nyomai, mikor jött, mintha elmenő emberé lennének.

- A sarkantyúja pengésében is volt valami borzalmas, kísérteties. Ugy szólt mint a lélekharang, de vékonyabban.

- Hümm, hát sarkantyú is volt a csizmáján? - kérde az öreg bíró, mintegy unalomból, azért, hogy kérdezzen valamit, aztán parancsola Ács Józsefnek:

- Hajts ki nekem rögtön egy «forspontot!»

A fogat csakhamar előállott s bíró uram átszaladt Hámfalvára. Utközben Kálnán megállott a kovácsműhelynél.

Kihivatta a kovácsot, Csuri Pétert.

- Mit parancsol, bíró uram?

- Venni szeretnék valamit. Eszembe jutott, e napokban emlegette valaki, hogy egy sarkantyút látott a keed műhelyében, szeretném megvenni a fiamnak.

- Bizony sajnálom, de a sarkantyú nem az enyim, úgy hozta valaki, hogy fölverjem a csizmájára...

- Ugy? Valami menyecske?...

- Igen, egy menyecske.

- Ugy? Isten áldja meg. Hajts tovább!

Hámfalván már várta Klamarik úr; de a bíró komor ábrázatától megijedt.

- Mi történt?

- Hát az történt uram, hogy mindnyájan elvesztünk. Az a ló maga a Belzebub.

- Mit csinált? - kérde a főnök úr rémülten.

- Tegnap eladták Szabadkán, s a mikor visszajött az előljáróság, már megint ott volt a Csabay istállójában.

Klamarik úr fehér lett mint a fal; a fogai vaczogtak:

- Istenem, Istenem, hát mit csináljunk?

Kelemen a vállait vonogatta; arcza egészen el volt butulva s a szemei ostobán pislogtak.

- Hát mit? semmit!

- De nem úgy van az! - kiálta föl mérgesen a Bezirker. - Űsse meg a mennydörgős menykő az egész országukat, punktum.

Ezzel fölugrott, az íróasztalához ült s megírta a kérvényét, melyben sürgős áthelyezését, esetleg nyugdíjaztatását kéri.

Mire Kelemen István későn este hazaért Rékásra, már a lakásán várta a mezőbíró:

- Mi a baj, Jászai uram?

- Itt van már a molnár a pénzéért. Azért várom a bíró uramat, hogy átvegyem az összeget.

- Nos és mit beszél a molnár?

- Hogy azt mondja, alig ment ezer lépésnyire a várostól, köddé vált alatta a ló s ő a puszta földön maradt egy fatuskón ülve.

- Bolond egy dolog. Hát visszaadjuk neki a pénzt, mit gondol?

- Kénytelenek vagyunk vele.

- A hogy vesszük. Van nekem egy szerem, a mitől a molnárnak örökre elmegy a kedve a saját pénzétől.

Jászai Mihály hitetlenül rázta a fejét.

- No hát menjen vissza kegyelmed, s mondja meg, hogy az öreg bíró azt üzeni neki: pénze készen várja, jöjjön el a pénzért, de női ruhában.

- El is jön, de mingyárt. Kerit valahol egy viganót, egy ricza-kendőt.

- Ne törődjék vele, csak fogadjon kend szót. A mit mondtam, mondtam.

Mezőbíró uram kelletlenül tette (mert szó a mi szó, gyerekes kötekedés ez), de mégis megtette, átadta a bíró üzenetét hiven:

- Pénze készen várja, jöjjön el a pénzért, de *női ruhában!*

A molnár vörös lett erre a szóra, mint az égő fáklya, elment és vissza nem jött többé, se másnap, se harmadnap, soha többé.

* * *

Befejezés.

De jó volna tudni, de érdekes volna, hogy mit döngnek a méhek, mikor a temető virágai között röpködnek. Virágok még tán nőnek az emberi csontokból, de van-e ezeknek méze?

Azok az apró bogarak, melyek a sir rögei közt járnak-kelnek, kibujnak, bebujnak, vajjon mit gondolnak, hogy mire építik az emberek ezeket a hegyeket?

De egyre építik...

A temető szélén, félig bent a garádban (a hova a szentelt vízből már alig freccsent valami), két bedülledt sír van... Az egyikén egy muskátli nő a bozót között, piros virágát meghozza még, de minden évben kedvetlenebbül, kevesebbet.

Ezt még a híres Pataky Erzsébet gonosz keze ültette ide. (S mégis esik rá a harmat.) A Csabay sírja az. A másik az övé. Azon már nincs virág. De a vadméhek és a bogarak ide is eljönnek. Nem kevélyek ezek, nem is válogatók. Egy-egy fénylő zöld légy beleül a muskátli piros tányérjába és ringatja magát a suhogó szélben kedvére.

Gyalogut nem visz ide. Emberi nyom nem vezet a sírokhoz. Hasig ér ott a fű. Mert az állatok sem mernek arra felé legelni. Hanem aztán Luca-nap éjjelén szörnyülködve meséli az újabb nemzedék, két farka fehér és fekete kutya viaskodik e sírok fölött. A fekete kutyák vannak többségben, de minden évben elmarad egyik. Foly, foly a harcz évről-évre s amíg a fehér kutyák nem győznek a feketék fölött, addig a két lélek ott ég a kárhozatban. Ha egyszer győznek a fehérek (és mondom: győznek, mert a feketékből évenként elmarad egy) a boldogultak is megtisztulnak.

Ugy, ugy, az új generáció meséje ez.

Mert sok év elmúlt azóta; az egykori szereplők mind ott vannak már a «hegyek» alatt.

Itt van a hatalmas Kelemen István márványos sirkeresztje is. Még ő is meghalt. Ép úgy meghalt, mint Csabay. Belzebub nem volt elég erős, hogy itt tartsa Csabayt. S Kelemen István sem tudott kitérni a halálnak, hiába volt nagy diplomata.

Minden elmúlt, csak a Plutó-legenda él tovább és soha se fog elenyészni. Új és új színek jönnek hozzá folytonosan...

De hát mi is lett a Plutóból?

Híres lett, nevezetes állat lett, az egész megyében beszéltek róla. A megyefőnök még nagyobb kedvet kapott hozzá s nem egyszer nógatta Kelemen uramat:

- Hogy szerezhetném én meg azt a Plutót. Fölséges szép kancza! Hazaküldeném a morvaországi birtokomra.

A bíró is váltig biztatta ravasz mosolylyal.

- Majd megjön az ideje annak is, méltóságos uram.

S már-már megjött. Mert az obsitos beteg lett, tüdőgyulladásba esett. Az obsitos amíg él, nem vál meg a lovától, bizonyos. De a baja halálos volt: már föl se kelt az ágyból. Pataky Erzsébet egy gyereket fogadott, aki gondozza a lovát, aki megitassa, aki kefélgesse, szénát, abrakot vessen neki. A Török Janira volt a Plutó bizva.

Egy pénteken éjjel beszaladt Erzse az istállóba.

- Gyere, gyere Jankó, haldoklik a gazda. Eczetel kellene dörzsölni a homlokát, szaladj hamar a korcsmába, ha még fent van a korcsmáros.

Mire Török Jankó mehozta az eczetet, az obsitos meg volt halva. Éppen az első kakas-kukorékoláskor adta ki a lelkét.

Pataky Erzsébet sirt és a Csabay feketeládájában kotorászott. Tiszta fehéreneműt keresett.

- Fel fogjuk öltöztetni - mondá tompa hangon. - Nem félsz Jankó?

- Félek - mondá reszketve a fiucska.

Az asszony megszánta:

- Eredj hát ki fiam az istállóba és viselj gondot a Plutóra. Adj neki egy kis abrakot!

Jankó megkereste az abrakos tarisznyát a pitvarban, azután sietve futott az udvaron, hol ijesztő árnyak lebbentek, suhantak (a hogy ő képzelte) s hirtelen beugrott az istállóba.

Ott égett a négy táblájú lámpa a gerendán s megvilágítá a szűk odut. A Mili tehén kedélyesen feküdt az alomban s meleg párája megcsapta a fiú arcát.

De nini, hol a Plutó?

Megdörzsölte álmos szemeit s remegve ejté ki kezéből az abrakos tarisznyát.

A Plutó nem volt sehhol.

A kötőféken, mely még csak az imént a Plutó fejét övezte, egy kopott seprő lógott.

* * *

Ki tudná, hogy történt? Belzebub vitte-e vissza a pokolba? Azaz, hogy átváltoztatta seprőnek? Mert hogy im meghalt már a lovas, mire való volna a paripa? Vagy valamely más boszorkányság történt? Meglehet. Talán a biró lopatta volna el a Plutót, a haláleset zavarában, a megyefőnök számára? Nem, az lehetetlen! Ej, ne is feszegessük a dolgot. Ne is beszéljünk többet róla - dicsértessék a Jézus Krisztus - mert még elő is kerülhet.

Kavargó fekete felhőkben gyakran látják nyargalni a falusiak. Némely esztendőkből, sötét éjfélen, mondják, végigszalad a falun, lobogó sörénnyel, nyerítve. Ilyenkor mindig valami veszedelem jön a községre, tűz vagy döghalál. A felső végről átrobog a mezőkre és a rétekre s a mi földet a hosszú fekete farka megseper, amerre fut, azon üszögösnek kényszeríti a kalászt s ha nő is a fű ott, bárány nem eheti s a tehén nem ad tejet tőle.

AZ ELKÉPZELT MÉZ.

No ez már csak új thema lesz, elcsépeletlen és pikáns. A mi saját külön szerelmeinkről. A közönségnek fogalma sincs róluk.

Érdekesek-e? Nem, csak furcsák. Az író, - különben is azt szeretik önök mondani - kivételes lény, másféle vérből van. Igen az ő szerelme is másforma.

De ne legyenek tévhitben, hogy a muzsával példálózom; én a földi szerelmeket értem, a földi asszonyokkal, melyek azért mégis sajátosan a képzelet és a valóság között lebegnek.

Bocsánatot kérek az alábbi drasztikus kifejezésért, hogy a nyomtató ló száját nem lehet befogni; tetszett ugyanis a mennyei gondviselésnek minket igen közel tenni a szerelem forrásainak egyikéhez, persze a leghitványabbhoz, a hová csak az elhagyottak járnak (mint ahogy a csóka csak az ökörnyomból iszik). E forrás vékony, sovány, egészségtelen s környékén nincsen gyep, színes virág, csak hervatag petrezselyem.

A «Kis hirdetések» értem, Vénus pocsolyáját, a mely a lap negyedik oldalán terül el, a Merkurnak szentelt berekben. Itt rikitó tavasz virit, folynak a titokzatos szavakba rakott korrespondenciák, rendez-vous-k, házassági ajánlatok, részint dévaj pajkosságból, részint, hogy a rovat minél élénkebb, minél gazdagabb és változatosabb legyen, mint agent provocateurs maguk a lap munkatársai is beleugranak a levelezésbe.

Néhány éve mult már, hogy a kis hirdetések közt ott volt lépnek ez az egy sor is: «Egy fiatal költő levelezésbe szeretne bocsátkozni egy szellemes hölgygel.»

Az aradi posta hozta az első levelet a «fiatal költőnek». A kiadóhivatalban sejtették, hogy «otthoni csinálmány» a hirdetés, felhozták a levelet a szerkesztőségbe, ott hányódott napokig az ollók és a kilyukasztott lapok között.

Rózsaszín levél volt, a boríték hajtásán egy szárnyát kiterjesztő galambbal. Olyan szép kis ügyes levél volt, hogy megszántam.

- Melyitek az a «fiatal költő?»

Egy vézna, nyomott arcú munkatársunk mondá:

- Én volnék, ha volnék.

Feltörte a levelet, átolvasta, aztán szó nélkül dobta le a padlóra.

- Ohó, Gyula barátunk! Hát Amor urat hívogatjuk, aztán így bánunk azokkal, akiket küld?

- A szokott Flórika felel. Hiszen ösmered? A negyvenes évek Flórikája, aki lelkesül a költőkért - szól azzal a gúnyos fitymáló mosolylyal ajkain, mely sajátja volt.

- Szellemes-e?

- Nem épen-épen, de elég kellemetes libácska lehet.

Főlemeltem a levelet és átolvastam. Azon bájos levelek egyike volt, a minőket csak nők tudnak írni. Egy-két szeretetreméltó vétség a helyesírás ellen s egy csomó naivság, e kedves tavaszi rügyek. Flórika álnévvel ajánlkozik, hogy ő kész posta útján (a mama tudta nélkül) csevegni a fiatal költővel s mindjárt fecseg is izelítőnek vagy három oldalnyit pusztá semmiségekről.

- Válaszolj neki, szegénynek!

- Ha ráérek - szólt a fiatal költő - szeretném az igazi nevét megtudni. Különben ostobaság az egész.

Csakugyan válaszolt neki az igazi neve alatt, mely már jól hangzott az irodalomban. (Tíz forintot fizettek egy-egy verséért a szépirodalmi lapok.) Néhány hét múlva sűrűn folyt a levelezés «Tóth Mária» kisasszonynak czimezve. A leány igazi neve is megkerült már.

Eleinte mindég elreferálta nekem a kapott levelet, egy idő óta nem szólt semmit. Magam hoztam fel egyszer.

- Mennyire vagy már a Flórikával?

Elpirult és vontatva mondá:

- Ostobaság az egész.

De az «ostobaság» gyors növekedésben volt. Gyula barátunk teljesen átváltozott, arcza mintha kigömbölyödött volna, szinte csinos fiu lett, szemei ábrándosan csillogtak. Bizony még megérjük, hogy boldog ember lesz belőle, aki az örök szomorúságra született.

A levelezés egyre folyt, de most már titokban csinálta. Ott künn a folyosón adta át a szerkesztőségi szolgának: «Adja fel ajánlva, Samukám!» Valamelyik nap egy csomagot küldött: a verskötetete volt benne, a «Magány». Ajkairól eltűnt a kesernyés vonás s új költeményeiből derűs ég mosolygott, tele vonatkozással az ismeretlen ismerősre. Egyszóval halad a szegény fiu, uton van a «verem» felé. A rózsákkal kibélelt verem felé.

- Mennyire vagy már Gyula pajtás?

- Semennyire - szólt elkomolyodva.

Aha, most már nyakig benne van a veremben.

Nem említettem többet, csak magamban mosolyogtam a szegény poeta-gyereket, aki egy női nevet kap és azt felruhazza saját izlése szerinti termettel, arcczal, szemekkel, aztán bolondul érte...

Sok-sok hét elmult, a levelek egyre jöttek-mentek, ha egyik elmaradt egy napra, akkor barátunk nyugtalan, izgatott lett, szurkált, gyilkolt haragjában (mert ő vezette a szini rovatot). Hanem egy nap vidáman toppant be a redakcióba, kicsipve mint egy gigerli, új kalappal, új nyakkendővel, piros szegfűvel a gomblyukában.

- Hát téged mi lelt?

Egy perczig habozott, hogy szóljon-e, aztán egyszerre a szólásra határozta magát s kitörő bőbeszédűséggel hadarta:

- Jön. Itt lesz ma. Látni fogom.

- Kit?

- A Marit... A Flórikát. Eljön, az anyjával. Vagy hogy itt is van már. Légyottom van délután. Akarod, hogy neked is bemutassam?

Barátságosan veregette meg a vállamat, mint akivel valami nagy kegyet kóstoltatnak.

- Nem bánom...

- Mit, hogy nem bánod? Elhiszem. Délután háromra van a találkozás a Lloyd-épület előtt, a sósfürdőbe menő kocsiknál. Isteni lesz, barátom.

- És hogy ösmertek egymásra?

- Fölségesen van kiczirkalmazva minden. Az én gomblyukamban egy piros szegfű lesz, az ő hajában is egy piros szegfű, a kalapján pedig kék pántlika. Mindezt előre elvégeztük levélben. Gyönyörű kombináció! Mari a sósfürdőbe megy anyjával s a társas kocsira mi is felülhetünk. A többi aztán az isten dolga.

- Jól van, elmegyek.

* * *

Halad a világ, gyerekek! Valaha (husz év előtt) az elbeszélés e stádiumán, élczenen törtem volna a fejemet, amiket a sósfürdői omnibuszokra szórjak, mert létezett-e novella e nélkül? S milyen kitünő alkalom! Összes alakjaim az omnibuszra fognak ülni, még magam is. De ez idők elmúltak. Az írók nem vadásznak többé seregélyekre, hanem medvékre és oroszlánokra. A becsületes pékek, kiket apáink humora úgy mutatott be, hogy ők egyre vastagodnak, míg a sóspereczeit vékonyodnak, már mumiák. A pékeket felváltották az omnibuszok. Az omnibusz-lovakat felváltották a tanfelügyelők; a tanfelügyelőket felváltották a miniszterek. Ma már csak miniszterbe érdemes kiereszteni a fullánkot.

Azért hát egészen simán lehet elmondani, hogy amint ott álltunk délután háromkor, egyszer csak kibontakozott a járókelők közül egy sovány vidéki asszonyosság, zöld krispinben egy fiatal, czingár lánykát vezetve kezén.

- Ez az! - sziszszent fel Gyula izgatottan.

- Ejh - szóltam - sok kék pántlika van a világon.

- Érzem, hogy az - suttogta. Nézd, nézd, egyenest ide tartanak; a piros szegfű is ott van a hajában.

Valóban kenderszin hajában ott piroslott a szegfű. De nem is piroslott aztán más. Bágyadt, halavány teremtés volt, fejletlen, vékonyka, nagy ábrándozó kék szemekkel. Egyéb szép nem is volt rajta.

Felültek az omnibuszba; mi is felugrottunk utánuk. Gyula átellenbe ült ideáljával, én pedig a mama mellé kerültem. A kocsis bevárta, míg teljesen megtelik a kocsi, a mi igen lassan ment. Szerencsére odajött Korongi színész, a híres komikus.

- Hej, kocsis, indulunk-e már?

- Az ur az ötödik. Ha nyolczan leszünk, indulunk.

A tréfás kedélyü Korongi is felült, de a hatodik ember sehogy se akart megérkezni.

A mama az esernyőjével játszadozott.

- Milyen unalmas ez a várakozás - szólt rekedtes elfojtott hangon leányához, ki lesütve tartotta a fejét s lopva vetett egy-egy pillantást Gyulára. A szegény fiu oda volt az izgatottságtól és örömtől.

- Czudar szeles időnk van - szóltam most én, valami társalgást akarva kezdeni, de senki sem felelt. A mama rám nézett, aztán elfordította a fejét.

A színész kivette az óráját, ásitott s aztán leszállt a nyitva levő ajtón. Mindnyájan kétségbeesve néztünk utána; hiszen most már megint csak négyen leszünk! Megint később indulunk!

Korongi átídomította a kalapját odalént, felhuzta a kabátja gallérját feljebb s fejét behuzta a lapoczkái közé s újra odaszólt a kocsishoz vékony hangon, közbe-közbe köhécselve:

- Mondja csak jó ember, maga szállítja az utasokat a sósfürdőbe?

A kocsis, aki flegmával pipázott a bakon, mogorván mondá:

- Ha nem vak az ur, hát láthatja a kocsin felirva.

- Mikor indulunk?

- Mindjárt, mihelyt még két személy jön. Az ur a hatodik. Csak üljön fel, öreg ur.

De Koronginak eszeágában sem volt felülni, megkerülte a rozzant bárkát, mialatt arcza alakja ismét más formát nyert és a másik oldalról lépett a kocsis mellé:

- Dicsértessék a Jézus Krisztus! Mennyiért visz a sósfürdőbe?

- Husz krajczár - szólt a kocsis - csak tessék üljön fel, tisztelendő ur! Hála istennek, mindjárt megtelik a kocsi.

Korongi felült, de csak azért, hogy ott bent lesimitsa haját a homlokára, a hogy a dandyk vise-lik, mire leszállt kinyujtott nyakkal, akár egy gém s hosszukás, meredeken leszelt arczczal, előre nyujtott állal, racscsolva kiáltván a gyanutlan kocsisra:

- Mikkor indul a szekérr?

- Mindjárt nagysága! Mindjárt most s gyorsan előrántotta az ostorát. - Gyű Beczkó, gyű Mártha!

Beczkó és Mártha makacskodtak egy darabig, de aztán mégis csak kipiszkálta belőlük az ostor a kötelességérzetet.

Ekkor jött lihegve egy péklegény a tele kosarával.

- Hollá! hollá! A sósfürdőbe!

- Elkésett; de ha tán ide mellém ül fel a bakra. Hova viszi azt a sok kiflit?

- A fürdőbe!

A lánczhidnál megállott az omnibusz; a péklegény megütközve kérdé:

- Valami baj van?

- Régi baj. Hidpénzt kell fizetni.

- Ejh no, - szólt a péklegény - hát nem olvas kend ujságokat?

- Mire volna az?

- Hát nem tudja kend, hogy a tarka ló nem fizet vámot?

A kocsis meghökkent, mert Beczkó és Mártha tarkák voltak. Fiatal korukban bizonyosan hintót huztak: egyformaságukon látszott, hogy valaha gondos uri szem keresgélte őket együvé.

- Igazán? Az országgyűlés hozta a törvényt?

- Nem tudom ki hozta, de arra a hitet is leteszem, hogy a tarka ló nem fizet vámot.

- Menydörgettét! kiáltott fel. Ha én ezt tudom. Mennyi pénzt pocsekoltam már el. Ezek a gaz vámörök nem figyelmeztetik az embert!

S hangosan csapkodta meg a lovait.

- Hahó! hó! - ugrott eleibe a vámör. - Miféle dolog ez?

- Tarka ló nem fizet vámot - felelte emberünk önérzettel, a péklegényre pislantva.

- Nem ám - szólt kaczagva a figurás péklegény - mert a gazdája fizet helyette!

- Bolond az ur! Tegye máskor lóvá az öregapját! - dohogott az együgyü ember, előkeresgélvén mellényzsebéből az apró pénzt, de aztán maga is okosabbnak látta nevetésre fordítani: «Persze, a gazda fizet, nem a ló!»

Bent a kocsiban némaság honolt, a színész egy ujságlapot vett elő s apróknak mutatkozó szemeivel nagy kinnal fogdosgatta össze a tánczó betűket; a mama a hatosokat csörgeté zsebében, míg Gyula lopva nézte-nézte hölgyét, a nélkül, hogy megszólítani merné, míg végre a rázó kocsin egy zökkenőnél kiesett a szegfű a kisasszony hajából.

Gyula felhasználta e pillanatot, érte nyult, de a másik kezével leejtette ügyesen a saját szegfűjét és a fölemelésnél elcserélte. No ez jó ötlet volt. A vézna kis teremtés észrevette a csalást s édesdeden elmosolyodott. Szinte szép volt e perczen. Könnyed fejbiccczentéssel köszönte meg a lovagias szolgálatot s aztán haja helyett kebelére tűzte a virágot, a Gyula virágját, miközben arcza kigyúlt, mint a fáklya.

A színésznek is tetszett a kis intermezzo, összegyűrte lapját és kihajította az omnibusz-ablakon.

- Festeni való tájék! - szólt hanyagul, a mint kibontakozott a Kelen földje.

- Munkácsy ecsetjét érdemelné - feleltem, talán csak azért, hogy mondjak valamit.

- Épen most olvastam Munkácsyról, hogy a Mozart halálát festi.

- Festhet az már akármit. A Krisztussal megalapította a szerencsáját örökre.

- Igaz - mond a színész. Azzal, hogy leszedte róla a palástot és csak egy fehér inget hagyott rajta.

- S főleg, hogy azt a kis aranyos sugarat is levette, ami a feje fölött volt. Nagy dolog az,... nagy dolog.

- Kétségtelenül az tette urrá.

A krispines asszonyság megbotránkozva fészkelődék helyén s talán keresztet is vet magán, ha e perczen egy nagy zökkenés és recscsenés föl nem ráz mindnyájunkat.

Az omnibusz kereke eltört (de szerencsére már közel a sósfürdőhöz), a nagy, idomtalan jármű féloldalt dült, a kocsis káromkodva ugrott le a bakról:

- Ilyesmi is csak velem történik!

- Jaj, jaj! - sikoltott az asszonyság holtra ijedve. Gyere leányom, szálljunk ki! Mindjárt tudtam, hogy az isten büntetése el nem maradhat ilyen beszédekre. Pogányok közé keveredtünk, gyermekem!

- Mama! Ugyan mama!

Mindnyájan leszálltunk, kifizetve az obulusokat a kocsisnak.

- Hát a többiek? - szólt az bámész szemeket vetve az omnibusz belsejébe. Hol van a többi három ur?

- Miféle három ur? - csodálkozék Korongi.

- Hát a pap, meg az urfi és a köhögős öreg ur?

- Nem láttunk mi lelkem egy fiát se ezekből.

A kocsis szemei bambán meredeztek szerte, fejét csóválta, fülét vakarta.

- Ilyesmi is csak én velem történik - dohogta keserűen. Elszunnyadtam a bakon. Isten úgy segéljen, megesküdtem volna, hogy színről-szinre láttam az urakat...

Gyalog kellett mennünk most már egy darabon a fürdőig. Az ős hangulatos köde borongott a kies mezőn. A fű színe kezdte magát átjátszani a sárgába, a puszpáng fehér pihéi rengve szálltak a keresztül-kasul guruló ördögszekerek után; melyek úgy tüntek fel, mintha ezer meg ezer óriás pók szaladgálna egy óriási pergamenen, lilaszinben.

Az ut nem lett volna kellemetlen, ha a tegnapi eső apró tócsákba nem gyülik imitt-amott, amiket el kellett kerülni.

Az egyik ilyen tócsa pláne olyan hosszan feküdt keresztbe, hogy szinte nem lehetett kikerülni. A leány, aki elől ment, félénken méregette szemeivel. Zavartan, habozva állt meg; felemelte a szoknyáit, ki is csillant formás bokája egy perczre, mert a csinos fodor csakhamar vissza-csuszott ismét a helyére és semmi sem látszott többé.

Gyula megérezte, hogy ez a percz a cselekvése, odafutott, megelőzve s majdnem feltaszítva az asszonyságot, vakmerő elhatározással átfogta a vékony derekat s belegázolván a csapadékba, áttette édes terhét a szárazra.

- Köszönöm - rebegette a bakkfisch, aki utközben egészen odatapadt a lovagjához.

- Oh, ha leírhatnám, a mit érzek - sóhajtott fel Gyula mámoros égő szemekkel.

Igazi írói vér volt. Még a paradicsomban is arra gondol, hogy milyen szépen lehetne leírni - az olvasó-közönségnek.

- Oh, ha olvashatnám amit leír - felelte a leány álmatag, elmélázó tekintettel.

- Elküldöm kisasszony - felelte ez lágyan, olvadón.

- Elfelejtkezük - suttogá szemérmesen a leány.

- Soha, kisasszony, soha. A költők csak egyszer szeretnek.

- Hát elküldi. De tudja-e a lakásunkat?

- Nem irtam-e már számtalanszor?

A lányka felelni akart, de már késő volt; a kifejlődő jelenet nem engedte.

A mama most ért a pocsolyához s buzdulván a példán Korongi ur, nemes elszántsággal vállalkozott, átnyalábolta az asszonyságot s kitette hasonló módon a szárazra.

A mama megbotránykozva rivalt rá, szurós szemeivel átszegezve:

- Miféle szemtelenség ez?

- Bocsánat, nagysád - felelé Korongi könnyed mosolylyal. - Engedje jóvá tenni a hibámat.

S ezzel újra felkapta hölgyét és visszatette a pocséta innenső végére.

De már erre kitört a kaczaj. Az asszonyság dühbe jött és az ernyője nyelével fenyegette Korongit.

- Belőlem ne csináljon csufot! Kikérem magamnak. Ejnye, mordizom-adta járdataposói! Nézze meg az ember. De úgy van az, ha mindenféle emberekkel összeülünk.

- Mama, mama! Ugyan mama!

- Csitt, liba, ne gágogj! Te is a magad lábán járhatnál. De neked is lovag kell. Ez az a hires zárdai nevelés. Ezért fizettem én százakat! Ne beszélj prücsök, ne beszélj. Visszafelé fiakke-

ren megyünk, ha mondom. De ilyen gyalázatot, hogy még visszatesz! Elkotródjanak az urak, azt ajánlom! Mert mindjárt rendőrt hívok. Még én hozzám mer nyulkálni. Nem szégyenli magát, vén komédiás. No 'iszen szépen becsapta azt a szegény kocsist. Hát illik az? S még visszatesz! No megállj! Át tudok én jönni a magam emberségéből is.

Felgyürte fekete selyem szoknyáját egész térdéig s magas evalasztin topánjában átgázolt a pocsolján, folytonos szitkok közt. A szegény kis lányka majd a föld alá süllyedt szégyenletében.

- Menjünk urak, menjünk, - biztatott nevetve Korongi - mert felfal a sárkány.

- Derék anyósod lesz - sugtam utközben Gyulának, ki elkábultan a szerelemtől észre sem vette a gunyt, hanem szinte kevélyen felelte:

- Katonás asszony, annyi bizonyos. Kár, hogy egészen elrontottátok a helyzetet. Most már nem merek a Marihoz közeledni.

- Hát tetszik neked?

Lehajtotta fejét s halkán, érzéssel mondá:

- Meghalok érte.

* * *

Mama és leány jegyet váltottak a fürdőbe s a fürdő után bérkocsin mentek vissza. Gyula egyetlen szót se válthatott velök. Mindössze a kalapját emelte meg messziről, midőn a kocsi megindult; a lányka kivette kebléről a szegfüt és megcsókolta, majd busan intett bucsut a fejével. Ez volt egészben a sósfürdői kaland.

Mi ismét társaskocsin mentünk be estefelé a redakcióba, a hol egy levél várta Gyulát.

Csodálkozva meresztette rá a szemeit.

Levél Aradról! Ő tőle. Hogy lehet ez?

Sietve tépte le a borítékot. «Csodálatos» - mondta tompán s ide nyújtotta a levelet.

Tóth Mari értesíti, hogy anyja hirtelen rosszul lett s e miatt bizonytalan időre elmarad a pesti ut.

- Megfoghatatlan! - szólt és a halántékai lüktettek, hangja rekedtes lett. - Hát mi volt ez?

- Mi volt, mi volt? Hát az volt, hogy nem egy piros szegfű terem a világon. S a piros szegfűket össze lehet téveszteni.

- Milyen csalódás! morogta Gyula keserűen. - Az ördögnek tartoztunk egy uttal.

- De ha tetszik neked a leány...

- De ha nem az igazi - ellenveté Gyula.

Izgatottan járt-kelt fel s alá a kormos, füstös szobákban, hol a modern világ csodái élnek és ágaskodnak, zakatol kívülről a nagy rotációs gép, berreg a telefon, lobog a gáz, csurog a vízvezeték.

«Különös egy eset», - ismétli, újra és újra átgondolva az egészet. Még előtte lebeg az egész délután története, a leány kecses alakja, a hangja, a szavai...

De kár, hogy nem a Mariska. De kár, de kár...

S benyit a faktor kék kötényével, felgyürt karjaival.

- Kéziratot uraim!

Szállj, szállj rózsaszín pára. Illanj szét, édes köd. Kézirat kell.

A kézirattal minden visszatér a régi nyomba. Jön a tegnapi élet pontról-pontra vissza.

A kaland el van fujva örökre.

Gyula másnap, harmadnap és mindennap megírja először a nyomdába valót, azután a levelet Aradra. Minden úgy van, mint azelőtt. A levelek jönnek-mennek, a napok is jönnek-mennek. Mindig úgy lesz ez, egyre, mindig.

Egy nap azonban még egyszer fölszínre jött az «ügy». (Mert ebben a világban minden csak ügy.)

Egy novella érkezett a szerkesztőségbe e címen: «Zsófia halála». A kéziratra czeruzával volt ráírva az a kívánság, hogy Gyulának adassék bírálatra s hogy a névtelen szerző S. Zs. betűk alatt a «szerkesztői üzenetekben» kér választ.

Szép vékony női írás volt, mint a pók szövése. Átfutottam. Egy boldogtalan leány szerelme van benne leírva. Zsófia egy gazdag józsefvárosi háztulajdonosnőnek egyetlen leánya, a sósfürdőbe menet megösmelkedik az omnibuszban egy fiatal költővel, Radványival, és beleszeret. A poéta szintén szerelmet mutat, de később aztán feléje se néz a szegény kis Zsófiának, a mire szerelmi bánatában beteg lesz s egyre sorvadozik, egyre hervadozik...

- Kérlek Gyula, olvasd el ezt a novellát és felelj rá az üzenetekben valamit.

Gyula átvette, elolvasta, de nem szólt semmit.

- Nos?

- Gyenge - felelte közömbösen.

AESKULAP AZ ALFÖLDÖN.

Szegény nagybátyám a hetvenes években praktizált a hajduvárosok egyikében (mondjuk álnéven Hajdu-Luczaszéknek). Orvos volt s engem is orvosnak tanított. «Ez a legjobb pálya kedves öcsém, mert a haláltól mindenki fél, már pedig ritka ember, ki a halált elkerüli.»

Ő maga se tartozott e ritka emberek közé, meghalt mintegy tizenkét év előtt a karjaim közt. Nehány nappal halála előtt így szólt hozzám:

- Érzem, hogy meghalok, mindössze három-négy napom lehet még hátra. A halál gondolata nem fáj, mert ritka ember, ki a halált elkerüli (ez volt a szavajárása); az bánt csak, hogy ezt a néhány napot nem oszthatom fel úgy, amint akarnám.

- Miért ne? Hátha megpróbálná a nagybácsi. Nem lehetnék benne segítségére?

- Szamar vagy. Én úgy szeretném felosztani a hátralevő napjaimat, hogy minden száz évben fölkeljek a síromból egy napra, és átröpüljek hazám fölé. Mert vágyom ugyan már a pihenésre, de az örökös elmulás nem lenne oly kellemetlen, ha apróbb «dózisokra» osztaná a gondviselés. Egyszerre megsemmisülni borzadályos, részletekben ellenben mulatságos lenne.

- Van benne valami.

- Terringette! Milyen érdekes ut lenne az, végig röpülni az alföld felett például háromszáz év múlva. Kecskemét Versaillesé dagad, Szeged már akkora mint Páris, Debreczen a London ábrázatját veszi fel. Mekkora fény, milyen haladás, minő csodák!

- Mit érne vele kedves bátyám! Csupa idegen városokat látna elterülni maga előtt.

Az öreg elsárgult, ajka körül bágyadt mosoly jelent meg.

- Ne hidd azt gyerek. Fogadjunk öt forintba hogy Debreczent elhagyva, legott felkiáltanék: «Nini, hisz ezek a hajduvárosok!» Mert a hajduvárosok soha sem változnak meg.

Nagybátyám utolsó ötlete (mert az öreg elmés ember volt s mint a maró lug, úgy csepegett szájából néha a gúny) fel se tűnt akkor, de most kezdem már valójában átérteni. Most, mikor már én is odacseppentem a hajduvárosokba.

De hisz éppen ennek akarom elmondani a történetét. Ugy volt a dolog, hogy mingyárt a nagybátyám temetése után felhivatott a polgármester a városházára, tudtomra adván az egész szenátus előtt, hogy «minekutána az eddigi orvosdoktor ezután már senkit se gyógyíthat, ő maga minden néven nevezendő földi nyavalyájából kigyógyulván, annakutána a városi hatóság atyailag gondoskodni akarván a göthösökről és a patikáriusról: mindezeknek következtében engem szemelt ki nagybátyám utódjának.»

- De hisz az lehetetlen, - dadogtam elfogódva.

A polgármester rám se hallgatott, a szenatorok felé fordulva, humorizált.

- Mert, hogy Havran Alajos uram a (patikárius) élhessen, ahhoz főképen az szükséges, hogy mi haljunk. Hm ... hogy mit? Mit is tetszett kérem mondani?

- Hogy az egész dolog rám nézve megtisztelő, de merőben lehetetlen.

- Nem akarja elfogadni? Harminczezer lélek és egy doktor! Gondolja meg doktor ur!

- Sőt inkább el akarnám fogadni, de akadály van...

- Nem értem. Ha maga akarja és mi is akarjuk? Hajdu-Luczaszék nem ismer akadályokat. (És a polgármester ur kevélyen ütött a mellére.)

- Az a baj kérem, hogy én még csak tanuló vagyok, negyedéves orvosnövendék. Még egy évem van hátra az egyetemen a diplomáig.

- Ez már más - pattant fel a polgármester - ezen kellett volna kezdeni, de lássuk csak - tette hozzá jóakarattal - hátha kigondolhatnánk valamit. Mit szólnak hozzá kegyelmeitek?

A szenátorok összenéztek. Koltai Mihály közbeszólt nyersen:

- A polgármester ur nyakára kötöttük a kolompot, hát kolompoljon. Kegyelmed adjon hangot!

- Én azt hiszem, hogy csak két mód van, amennyiben ugyanis ragaszkodnánk a doktor uram-öcsém derék személyéhez.

- Nevezetesen.....

- Vagy mi várunk, vagy az egyetem siessen.

Faragó János uram megtörülgette a nagy tömött bajuszát és bölesen imígy szólott:

- Nem célirányos se az egyik, se a másik mód, mivelhogy amit a gereblye négyszerre föl nem vesz, azt bizony ötödszörre is a réten hagyja. Amit négy álló évig meg nem tanult a doktor uramöcsénk, azt ugyan az ötödikben sem fogdossa ki a professzorok fejéből. Legjobb lesz hát a doktorkát most mingyárt ide ragasztani, és hogy a nemes városon ne essék méltatlanság a hiányzó ötödik esztendő miatt, az orvosi diurnumokból egy ötödrész levonandó lészen, punktum. Igaz-e vagy nem?

Annyira igaznak látszott a Faragó uram okoskodása, hogy immár a többség erre hajlott, midőn határozottan kijelentettem, hogy csak úgy fogadhatom el az állomást, ha megvárják mig diplomával jöhetnek.

Egy kis vita után elfogadták ezt a föltételt s én egy hét mulva már mint Hajdu-Luczaszék megválasztott orvosa utaztam el egy évi szabadsággal az egyetemre, tanulmányaimat befejezni.

* * *

Aki tőlem szövevényes mesét, csodakalandokat vár, az keressen magának más mesélőt. Én egyszerűen praxisomat irom le, hogy háromszáz év mulva a luczaszéki doktor-utód elolvashassa s összehasonlítást tehessen: Ezer ördög! Hát már háromszáz év előtt is úgy volt!

Nem önöknek irok én, tisztelt paciensek, hanem annak a néhány kollegának, akik a posztomat öröklik.

Egy év mulva, a tél elején költözök be székhelyemre. A felsősoron béreltem ki egy csinos házikót évi negyven forintért. Az első napok ismerkedéssel teltek el, meglátogattam a polgármestert, a reformatus papot, a jobbmódu embereket, egyszóval bejelentettem magamat, hogy itt vagyok; jöhetnek a betegek.

A polgármester nem a diplomámat kérdezte, ha megvan-e, hanem hogy tudok-e kalabriászolni.

- Bizony fogalmam sincs róla.

- Pedig még milyen fiatal! - dűnnyögé kedvetlenül, mintha csak azt mondta volna: «Hát mit fog maga akkor csinálni egy egész életen keresztül?»

A tiszteletes ur a tarokk iránt érdeklődött. Érték-e a tarokkhoz? De én bizony ahhoz se értek.

- Hja persze, persze - szólt kedélyesen - akinek az emberölésben van módja, az nem szorul az időölésre.

Pedig, dehogy nem. Már egy hét is elmult s még nem jelentkezett paciens.

Boszankodva lógáztam a lábamat délutánonkint a patikában, hova sokan járnak fecsegni, s mikor egyszer egyedül maradtunk a gyógyszerészszel, meg nem állhattam panasz nélkül:

- Mondja csak Havran ur, hát nem szoktak ezek a hajduk betegek lenni?

- Türelem, fiatal ember, türelem. Bizonyára ők is alá vagynak vetve az emberi porhüvely romlandósági törvényeinek, de csoportosan, mint a ludak s az év bizonyos szakaiban. Egyenkint nem igen teszik.

- Hogy értsem én azt?

- Hát kétszer egy évben. Farsangkor és a gyümölcserés, vagyis inkább az éretlen gyümölcsök idején. Farsangkor a bevert fejeket és bordákat kell reparálni, nyáron pedig a gyümölcstől megromlott gyomrokat. Ilyenkor az egész város beteg. Nyugodjék meg domine spektabilis, mert mi kétszer szüretelünk egy évben.

Csakhogy mindakét szüret jó messze volt még. Éppen a tél elején jártunk. A hó leesett volt már s a végtelen róna szemvakitón fehérlett, csak a város közelében néz ki úgy a mező, mint egy iromba macskának a kiterített bőre; fekete foltok elcseppentetve a havon; disznópörkölések nyomai.

Minden fehér volt, az ég, a föld; s az ég- és a földnek egyforma ruhája mintegy testvéreké teszi őket; közelebb hozza egymáshoz, mint a csillagászok telescopja. A kigyuló csillagról esténkint szinte találgatni kell, hogy nem-e a gulyás akasztott valami lámpát a kutgémre? Télen a természet megteríti fönséges fehér abroszával azt a végtelenségig nyuló asztalt, nyáron azután rátálatja a tömérdek enivalót.

A nagy fehérségből csak a tó vize válik ki, az is fehér, de olyan színben, mint az olvasztott ólom. Ezt a tavat hívják «Ballag»-nak. Évről-évre nagyobb, - tehát ballag: csak is éppen ő teszi; minden egyéb mozdulatlanul áll Hajdu-Luczaszéken.

De bent a városban bezzeg nem fehér semmi; lucsokká keverődött össze a hó a sárral, s olyan dagasztó tésztája lett belőle az ördögöknek, hogy pokol abban járni. Az utcák csak helyenkint vannak kövezve, de ez még rosszabb, a kiálló hegyes kövek miatt; a fuvaros gazda ijedten inti a felső küllőig sárban hurutyoló kocsin az ostoros gyereket: «Vigyázz kölyök, az isten szerelméért rá ne hajts valahogy a kövezetre.» Emberi lábaknak valamivel szilárdabbra kinyomkodott helye csak a sövények és házereszek alatt van, ahol bagaria-csizmákban a kerítés-léczekhez kapaszkodva át lehet istenkisértésből hatolni. Az az idő ez az alföldön, míg a komoly fagy be nem áll, a melyet azzal fest a paraszt-ecset: «ölbe viszik ki ugatni a kuttyákat.»

Az egész város csöndes aluszékony ilyenkor. A «Bika» előtt (mert a Hajduságban nem a sas és oroslány az ideális állat, de a bika; méltóbb, hogy róla kereszteljék el a fogadót) egy-két furmányos szekér ácsorog; a róluk lehullott szénamorzsákon vigan kaparásznak a vendéglősné tyukjai.

Bent az ivóban néhány szál ember fogyasztja a «buczkaik vinkót.» Ha nem csalódunk, a helybeli borbély Gyurkovics János nevenapja van, azt tartják most. Nemes Nagy András csizma-diamester felköszönti szépen:

- Az isten éltesse, komám uram, az...

Itt megakad s keresi hihetőleg «az emberi kor legvégsőbb határát», de sehogy sem tud ezen bölcs kifejezésre ráakadni, minélfogva pótolja ilyképpen:

- Éltesse addiglan mig a nap, hold és a csillagok világítanak.

Mire visszavág az elmés borbély:

- Hagyja el kegyelmed. Hogy fog aztán halálom után a Marczy fiam sötétben borotválni.

- Ne busuljon sógor - biztatja az alsóvárosi kántor a «fülemile-torku» - akkora be lesz már vezetve a gáz az officzinába.

Gáz Hajdu-Luczaszéken! Hahaha! Ez már olyan ötlet, hogy érdemes utána mingyárt most megtartani a jövő évi János-napot is.

Ami kis élet van még a Bikán kívül, az részben a «Népkörbe» szorul, hol a kaputosok az ujságlapokat buvják; a czukrászdában a fiatalabb tintanyalók lógázkodnak naphosszat, mig ellenben a kovácműhely a józanabb politikusok kaszinója. Itt a hatalmas pörölycsattogás zajában pöfökölnek a luczaszéki Deák Ferenczek, távol az ujságok hazudozásaitól, a tiszta forrásból meritenek. Akármit fecsegnek a menkő nagy budapesti papirlepedők, mégis csak innen lehet az igazságot leszűrni.

Fuvarosember messzeföldről jövő, megáll patkoltatni, vagy igazítani valamit a szerszámon. Biz azt nem eresztik kikérdezetlenül:

- Hová való földi?

Vagy ide, vagy oda! valamit csak mindig mond. Megezik, hogy néha a Dunántult mondja; vagy Erdélyországot.

- Ej no, hát mi ujság, arra maguk felé?

Mig a vas vörösödik, addigra rendszerint megered a szó az atyafiban s fel van hordva a pipázó «pógárok» elé a másik országrész sok nevezetes dolga. Itt esett, ott esett egy rettentő rablás, hajmeresztő gyilkosság. Ez már csak jobban tudhatja, mint a pesti ujságíró, mikor egyenesen onnét jön.

A gyilkosságok és a különös esetek, a «Napi hírek» helyettesei. Most aztán a közgazdasági rovatra kerül a sor:

- Milyen ott a termés?

Végre következik a politikai «entrefilet:»

- Hány forinton veszik kendteknél a zabot?

A «zab» a növények Bismarckja. Ő mondja meg, lesz-e háboru vagy nem.

Ha olcsó a zab, az a békét jelenti, a drága zab hadikészülődést. Huszárok lovának vásárolják össze. (Fecseghet az ujság, nem kell rá hederíteni.)

A kovácműhely még azért is mulatságos, mert minden helyi pletyka idejön a legelőbb. Ki verte meg a feleségét, ki jár jegyben, kinek van pöre és kivel, ki jött haza tegnap részegen stb. Itt minden ember talál olyat, ami érdekli. Még az orvos is.

Ott hallottam egy nap délutánján, hogy Szomorné asszonyom kiejtette kezéből a csecsemő gyerekét. Talán bele is hal a korpásfejű. Annak a hírét is meghozták, hogy Kótyi Mihály uram nagy beteg. A sirásó beszélt, aki a szétrepedt kapáját járt összeforrasztani. Mosolygott a gazember, sürgetve a kovácsot: «Még ma szükségem lehet a kapára.»

Helyes, nagyon helyes. Ime, hát közeledik az igéző pillanat, melyről annyit álmodik öt évig az orvosnövendék: az első paciens, az első recept, az első honorarium...

Szívem dobogni kezdett. Hazasiettem. Éreztem, hogy hivatni fognak. Két beteg egyszerre! Milyen szerencse! Ha a tulajdon feleségem volna a gondviselés, sem kívánhatnék tőle többet egyszerre, mint hogy ikreket szüljön.

De hiába vártam otthon egész estig, nem jött senki. Türelmetlenségemben elküldtem a szolgámat puhatolózni.

Gyuri kedvetlen arczzal tért vissza késő este.

- Nos, mi van a betegekkel?

- Beszéltem a Szomorné pesztonkájával.

- Csakugyan leesett a gyerek?

- Csakugyan, de azt mondja a pesztonka, hogy a gyerek nem akar orvost.

- Hogy akarhatna te számár, ha nem tud még beszélni. Hát a másik?

- Kótyiétről azt hallottam félfüllel, hogy bevárják mig a természet segít az öregem.

- Mit a természet! Hát mért nem mondtad bikficz, hogy a természetnek nincs diplomája. Hogy mer a természet beleavatkozni a praxisomba? Micsoda szemtelenség az tőle?

Sok sületlenséget fecseghettem össze boszankodásomban, mert Gyuri legény alázatosan vonogatta a vállát, szidtam a várost és a tavalyi «szerencsét», mely ide juttatott.

Éjszaka vízióm volt; megjelent szegény nagybátyám. Egy felhőn ülve röpült el felettem és rám kiáltott:

- Hogy érzed magad frater a hajduk között?

Kevéssel a virradat után felköltöttek. A mindenés jött értem Kótyiéktól. Hát mégis ... mégis.

Sietve rángattam magamra a retye-rutyámat. Esernyő is kellett, mert szakadt az eső.

- Menjünk, - mondtam az ott künn didergő, zömök termetű, kerekkepű süket aggastyánnak. - Nagyon rosszul van a gazda?

- Aligha nem közel jár már ő kelme Földvárhoz.

- Miféle Földvárhoz? kiáltám az öreg fülébe.

- Ahova mindnyájan eljutunk, én is, más is, még talán a tekintetes doktor ur is, deszkát árulni.

- Ahá értem már, az öreg eszerint nehéz állapotban van?

- Egyet szólt már annak a kakuk, a tavalyi évben, fogadni mernék rá.

- No hát csak siessünk. Messze van a ház?

- Hiszen ha lehetne sietni ebben a szutyokban. Csak imitt van egy hajításnyira.

Csakugyan nem lehetett sietni. A bagaria csizma le-lemaradozott a lábamról, mikor ki akartam huzni a térdig érő sárból, mely már sűrűsödni kezdett, mint a harmadnapos lekvár; még szerencse a visszajövetre, hogy egy kicsit meghigitja a zuhogó eső. Az ernyőmmel a szél birkózott, kapkodta, toltá visszafelé.

Már egy félóráig mentünk, mikor türelmetlenkedni kezdtem:

- Hát még se vagyunk ott?

- Odább van kérem alásan.

- Messze?

- Nem messze.

Befordultunk jobbra egy hosszú utcának, abból balra egy ákáczfánál, másik hosszú utcának. Mindez igen soká tartott s végzetlenül unalmas és fárasztó volt. Ruhám teljesen tönkre volt téve.

- Ej öreg, maga bolondit engem. Mondja meg, hol van az a ház?

- Odább van kérem alásan.

- Odább! Mit ért az «odább» alatt? Nem evett nadragulyát? Egy hajításnyira mondta először a Kótyi-portát, s ime már egy órája megyünk, vagy mászunk inkább, a lábam átfázott, kezeim összedermedtek, nem bírok velük a kerítésekbe megkapaszkodni. Hát mondja meg nekem most már, ki tud akkorát hajítani.

- Ki? Hogy ki? tündött az öreg pipáját szürtyögtetve. - Hát az óriások talán tudtak, a kik az emberek előtt laktak itt.

- Ne fecsegen bolondokat - feleltem boszankodva. Az óriásoknak több eszük volt, hogysen itt Hajdu-Luczaszéken lakjanak. Hanem mondja meg tüstént, merre van a Kótyi-ház, mert én egy tapodtat sem megyek addig.

- Szemben van a Szabóék pajtájával.

- Hát a Szabóék pajtája hol van?

- Srét a Kovácsék granariuma mellett.

- Nekem az utcát mondja és a házsámot. Végre is tudni akarom. Mit makacskodik kend?

- Nincs itt az utcáknak uram semmi nevük, úgy hijjuk azt a tájéket, hogy «kutyogató» és a házakon sincsen numerus.

- No már az más. Akkor csakugyan nem mondhatja meg.

Sok viszontagság után (miután egyszer el is estem s manupropriámat oda nyomtam az anyaföld kovászába) végre megérkeztünk egy kis fehérre meszelt házhoz.

- Ez az - mondá az öreg. - Itt vagyunk tensuram.

- No valahára!

Amint beléptem az utcaajtón, négy nagy komondor kutya ugrott rám, talpaikkal besározva, a mi még talán tisztán maradt öltönyömből. Az egyik beleharapott az ujjamat ujj köpönyegembe és leszakította az egyik végét, a másik is félelmetesen vicsorgatta a fogát.

- Segítség! - kiáltám. - Segítség! - Hej emberek, senki sem jön ezeket a kutyákat elkergetni? Hát maga vén gazember mért nem mozdul?

- Csintalanok egy kicsit, ugyebár? - szólt a nagyot halló apóka, egykedvűen tömögtetve a kiégett pipát.

A pokoli ugatásra és kiáltozásaimra egy fiatal piros-pozsgás menyecske jelent meg a pitvarajtóban.

- Csiba te! Ne te! Huh huh! Ne bántsátok a doktort! Hozzá ne merjetez nyulni, ne bántsátok! Hej Bodri! Ej Cifra!

Az ajtóbul nem mozdult, karcsu derekát meggörcsíté kissé, kékes kötényét fölfelé hajtogatva lóbázta feléjük, a mit a kutyák tetszés szerint vehettek, vagy csillapításnak vagy uszításnak.

Hanem a szöveg ellen nem emelhetek kifogást, mert az határozottan pártomat fogta.

- Eltakarodtok zsványok! Karikába essék a nyakatok! Nézze meg az ember ezeket a veszett állatokat. Ne adjon rájuk semmit doktor ur, jöjjön be lelkem, ne féljen. Nem roszból teszik ők azt! Nem tudják azok kérem alássan, hogy kicsoda.

S ezen létániát elkiabálva hátrafutott az ólak felé.

Nagy nehezen sikerült a pitvarig hatolnom, a hova beugrottam egy bátor iramodással.

Szük és homályos zug ez, vaskos kemenczével, melynek nyílása előtt halomnyi tűz pislog ki a szürke hamu alól, a belső szögletéből létra nyulik fel a padlásra meredeken, közepütt pedig kormos, alacsony ajtó nyilik be a szobába.

Azaz, dehogy nyilik; éppen az volt a baj, hogy sehogysem tudtam kinyitni; hasztalan koto-rászva kezemmel a kilincs után. Hát meg van ez az ajtó babonázva?

Az öreg, a ki utánam kullogott, nevetve figyelmeztetett, kinlódásomat megsokalva:

- Azt a kis patkányfarkat rángassa meg nagy jó uram!

Az ám ni! Csak most vettem észre a madzagot, mely belülről egy lyukon átvezetve leleményesen fityegett alá.

Az ajtó felnyilt s kitérült a várva-várt színhely: az első pacziens és házanépe.

Valamivel volt csak kellemetlenebb ez a hely a pokolnál. Csuklani és prűszkölni kezdtem egyszerre. Fülledt, poshadt levegő fojtogatott; megsűrűsödve piszkos, sárgás színt játszott. A rohadt káposzta- és a penésztől kezdve minden bűz képviselve volt itt. Az atmosféra egy-egy atomja megromlott ételszagokat hömpölygetett az orrom alá, melyek gyors egymásutánban váltakoztak különböző ernyedte anyagokkal. Nem levegő ez, de a Belzebub kocsonyája. Emberi testek kigőzölgését véltem belélegzeni, majd megszáritott birkabőrök nehéz fullasztó arómája csapott meg, melyet mintegy kalmirozni látszott a terpentin átható kipárolgása...

Hja, itt soha sem szellőznek. A nyilhatatlan táblájú ablakokat ősz végén körültpasztják télire, nehogy levegő illanjon be a nyílásokon.

A beteg ott feküdt nyögve egy tarka kanavász ágyban, egy csomó öreg asszonytól körülvéve, a kik különböző füveket hoztak.

Rendszerint azzal kezdődik az orvosi segély, hogy «mutassa a nyelvét», azután következik az ütér és a többi: de itt, tudtam már a nagybátyám elbeszéléseiből, egészen más az első szükséges teendő.

Odaléptem tehát az ablakhoz és a fehércsontos aeskulapi botommal kilöktem az üveget. Darabjai csörömpölve hullottak szét s ezüstös fehér kévében ömlött be a friss levegő.

- Juj, juj, juj! Megfagy a szegény gyámoltalan - sikoltozának az asszonyok.

- Fogják be azt a lepénylesőt - förmedtem rájuk haragosan, - mert mindjárt kikergetem innen. Hiszen ebben a szobában az egészséges embernek is meg kell halnia, nemhogy a betegnek. Melyikök Kótyiné?

- Én vagyok az - szólalt meg egy koros, szikár, gránátos termetű nő, kötényével törülgetve a szemeit. Így hozza ezt magával az illedelem.

- Mióta beteg az ura?

- Egy hete mult tegnap.

Megvizsgáltam a beteget, a nyelve tele volt fehér lerakódással, az ütere lázt mutatott.

- Mije fáj?

- Mindenem - lihegte bágyadtan.

- Mi az a minden? Fáj az orra?

- Nem.

- No lássa. Hát a szeme?

- Az sem.

- No lássa. Ösmerje be legalább, hogy bolondokat beszél.

Kótyi uram behunyta a szemeit és a fal felé fordult, annak a jeléül, hogy mindent beismer. Nyögött és nem felelt többet.

- Mit gondol Kótyiné asszonyom, mitől jött ez a baj?

- Hát úgy volt az, megtiszteltem alásan...

- Csak röviden.

- Hogy ennek a mi sógorunknak, Buga Domokosnak egy eladó luczernás-földje volt tavaly Szent Mihálykor a «Berkenyész» dülőben, tán tetszik is tudni, hol van, mert szemre való szép darab föld....

- Nem tetszik. Csak iziben.

- Hát azt mondom az én jó uramnak, éppen künn ültünk a padkán, a ház előtt: «Te Mihály, (mert csak «te Mihálynak» szólitom, mivelhogy, akár csufság bevallani, akár nem, ő a fiatalabb kettőnk között) vegyük meg azt a luczernást a sógortól». Mire visszafelelte az uram. «Az ám, ha bolhával lehetne érte fizetni, mert az neked van, mert tréfálkozó csintalan az én emberem, míg az irháját bírja. Hiába hánykolódoz apjuk, mert én megmondom az igazat a doktor urnak. Én nem veszem a lelkemre, hogy valamit eltagadtam.

- Csak a dologra jó asszony, a dologra.

- Odább fonogattuk a beszélgetést, pénzünk az igaz, nincs, de van a Tüskés kománknak, aki tegnapelőtt adta el a kétévi termését a debreczeni gabonás-zsidónak, hátha, mondom, kölcsön kérnél tőle annyit, a mennyin a földecskét magunkhoz lehetne ragasztani. A pénzt apródonkint visszafizetnénk majd s a földecske megmaradna. Vedd fel öregem az ünneplő mándlit s eredj át, ösmerem Tüskés uramat, megemberel, meglásd.

- Egy szóval adott pénzt...

- Adott lelkem, adott. Mingyárt is hazahozta a szegény uram. Hát jól van, megvettük a földecskét Bugáéktól, kifizettük becsületesen, el is vetettünk benne tavaszkor, mert a luczernát azonközben kiölte belőle megkövetem alásan az aranka. Ugyan galambom, doktor ur, maga okos tanult ember, könyveken hizott elméjü, nem tud valami szert ellene?

- Megmondtam már, hogy ne fecsegen annyit ide nem tartozó dolgokról. Így is a guta kerülget már.

- Egy árva szót se szólnék, mert minden rendben volna, az emberem sem nyomná most az ágyat, őt meg az ágy, ha a gonosz gerjedelmek hatalmukba nem ejtik Tüskés János uramat. - Szemet vetett ő kelme farsang óta a menyecske unokámra, arra a csinosra, a kit odakünn

tetszett látni. S még hagyján, ha csak legyeskedésnél marad a dolog. Az unokámnak persze, hogy nem kellett a vén legény, magaviseletével mindenképpen lohasztotta. De a tűz is csak mind nagyobb-nagyobb, ha a szél oltogatja... Hát a minap mi nem történt a Bilaék lakodalmán? Az történt, hogy Tüskés uram fölhevülve az italoktól, meg az unokám ragyogó szemektől, odaszól neki önfeledten, egész hangosan a lakodalmas nép előtt: «Csókolj meg Zsófi, csókolj meg.» Mire Zsófi nevetve mondja: «Nincs egyéb kívánsága?» Tüskés felugrik, átkarolja a derekát: «Nosza, ne vonakodj - hörgi - elengedem apádnak egy csókért az «intereseket.» Unokám riva fakadt, én bennem is kigyulladt a méreg. Az egész városnak kikiáltja, hogy adósai vagyunk. Még csak a kidoboltatás van hátra! Mondom az uramnak: «Betelt a pohár, te ember!» (Kótyiné asszonyom csipőre vágta a kezeit, harcias ivbe a könyökét, úgy illusztrálta az akkori haragját.) Forgós adta, Mihály ez már sok! Ezt a gazember Tüskést ki kell fizetni, készülődj, de szaporán, vásár van Debreczenben, adjunk el mindent, nem bánom én, ha a viganómat is, de fizessük ki a zshiványt. Az én gyerekem fejére ne rakjon csufúságot senki sem. Ugy is lett, kivezettük az istállóból a tehenet, a Kajlát, a Fecske csikót és a tinót Gombost. Elhajtottuk szegényeket. Záporosót sirtam, mikor a kapun kivezették. Szegény barmocskáim soh'se térnek vissza. A mint nem is tértek. Ott ácsorogtunk velük szomoruan a marhapiacson, étlen-szomjan messze be a délutánig. A tehénkét, az igaz, még délelőtt megvette a penecsei takács valami Bujdosó Ferencz nevű. Adós is maradt a gazember tíz forintunkkal, azt hallom felőle, nem valami nagyon derék ember, ami azonban a Fecskét illeti, annak jó gazdája akadt, háttas lónak vette meg a cserenyi ispán (czukrot fog a Fecske enni), hanem a tinócska ott árulta szegény a petrezselymet majdnem uzsonnáig, míg végre honnan-honnan nem, előbukkant egy nagyfejű, kacsakezü mészáros és alkudni kezdett a tinóra. Ötvenre tartottuk, negyvenkettőt ígért. «Vágjuk el azt a nyolczat, legyen negyvenhat» - így az uram. «Nem adok többet negyvennégnél, - így a mészáros. Kell a tenyerem vagy nem kell?» Intek a gazdámnak, mire belevág a markába: «Legyen hát, de áldomással.» «Jól van, de hol igyuk meg?» - feleli a mészáros. «Menjünk, mondom, az Arany-Sarlóba» az ide közel van. De az ördög sugta a mészárosnak a Laczi-konyhát, oda telepedtünk hárman a sátor alá s a szegény uram megéhezve, nagy mohósággal evett meg egy tál kövér cigánypecsenyét, - hát attól jött ez a baja.

- Hála istennek, csakhogymár megjött. Félttem, hogy még legalább két óráig kell várnom a gyomorrontására. Adjon most szaporán egy kis tintát.

- Tintát aranyom? Hol vegyem én a tintát?

- Nem irhatom meg a receptet az öklömmel. Hát nincs a háznál tinta?

- Volna iszen, volna, de azt a Palika vitte el az iskolába. Mert úgy nézzen meg engem a tekintetes ur, hogy ámbátor huszonkét fogam hiányzik a harminczkettőből és menyecske unokám van, az egyik gyerekem, a Palika, még iskolába járó.

- Küldjön el hát a tintáért!

Azalatt időm jutott megmosni a kezeimet s lekaparni a sarat ruhámról.

Éppen harangszókor megjött a Palika a kalamárisal. Zsófi, ki érte ment, már utban találta de viszontagságteljes körülmények közt. A kalamáris és a Palika szöske feje nem volt egész, mindakettő be volt törve. Egy kis verekedést hevenyésztek hazajövet a hajdu-csemeték.

A Palika fejéből csepegett a vér, de a tintatartóból nem jött elé többé semmi nedv, az már kifolyt utközben.

- Jaj, szegény pulyácskám! - sikoltott fel az anyja, a vér láttára, - jaj, ki bántott? Huh, hát verekedtetek! No semmi az édes, megmosom, bekötöm. Katona-dolog az! Ugy, a Nagy Istvánék gyerekeivel verekedtél? No képzelem, mekkora léket ütöttél a fejükön szivecském...

Mit, hogy te voltál a gyengébb? Ejnye akasztófára való vakarcs, hol van az a seprő? Add csak ide, Zsófi!

- Ne a seprőt keressék, de ahelyett adjanak legalább egy czeruzát, mert a tintatartóval nem boldogulunk.

- Talán lesz a Pali zsebében. Keresd meg beste kölyke! Ha találsz, nem bántalak, megkegyelmezek.

A fiúnak tetszett a békeföltétel, addig-addig keresgélt, tapogatta magát, míg végre valahol a mellény-bélés alatt talált egy darabka - griflit.

- Jó lesz-e? - kérde Kótyiné.

- Dehogyan lesz, dehogyan. Hiszen nem lehet ezzel papirosra írni.

- Akkor hát mégis ide azzal a seprővel!

- Akkor hát mégis jó lesz - vágtam közbe, a gyermeket megsajnálva - a palatáblára írom fel a receptet.

- Ugy, ugy, édes tekintetes ur, mert ha palajbászt találtunk volna is, papírt bizonyosan nem találtunk volna a háznál... Nem lehet az embernek lelkem mindene.

.....

Kifáradva (mintha egész nap kubikoltam volna), ügettem hazafelé. A városháznál a polgármester urral találkoztam, aki Faragó senatorral beszélgetett a kapuban.

- Honnan jön doktor ur, így átvágyva mint az ürge?

- Kótyiéknál voltam.

- Nagy ut ilyenkor.

- S mennyi kellemetlenség jár vele!

- No, de a honorárium.

- Mennyi is az? - kérde. - Szabályozva van?

- Igenis szabályozva. Egy látogatásért ötven krajczár jár - mondá a polgármester.

- Lehetetlenség! - dadogtam elsápadva,

- Behajthatóság esetén - tette hozzá a város feje.

A KÖLTŐ UTOLSÓ KARÁCSONYA.

Aki elgondolja, hogy abban az anarchiában, melyet irói világnak neveznek, az excellentiás urtól kezdve lefelé a szegény filiszterig feltalálható minden rang és rend; az természetesnek fogja találni, hogy e tisztességes czéh tagjai nem valami édes kuszi-pajtások együtt, hanem külön csoportokra való planéták, kik ugyan vonzzák egymást elméletben, de a valóságban olyan messze esnek egymástól, mint a miskolczi foltozó csizmadiától «az első magyar budapesti czipőgyár.»

Az irói kaszt is aláesvén a világi bölcsesség által felállított szabályoknak, az együvé tartozó elemek összehozására a legalkalmasabb szűrőrosta itt is a - korcsma.

Mert például, a ki a «Langer»-be jár vacsorálni, az nem lehet sem miniszter, sem milliomos, sem akademikus, s más eféle gyanus foglalkozású személyiség; az rendesen magunk szőrü firma, kivel úgy is szóba állhat az ember, ha a süvege fején van.

Itt azután azok, kik az irodalom szőlőjében, hol közösen kapálnak, ültetnek s gyomlálnak, rá sem hederítettek egymásra, összesimulnak, összeszoknak.

A Langerben ösmerkedtem meg Tóth Edével 1875-ben ősszel. Mindig egy szöglet asztalnál ült a «Falu rossza» akkor már híres szerzője, szerényen a falhoz lapulva. Ritkán szólt, nehezen ismerkedett; ha nem volt körülte ismerős (a mi igen kivételesen fordult elő) éppenséggel nem vett részt a társalgásban de azért élénk figyelemmel kísérte, mert a folytatott discursus benyomása szerint mosolygott, vagy alig észrevehető helyeslő fejbólintást tett, sőt az is megtörtént, hogy a meggyőződésével ellenkező véleményre fejét rázta szeliden.

Rendesen esti hét órakor jött és tiz óránál előbb soha nem ment haza akár volt társasága, akár nem. Ez a «burger szokás» betegségének volt kifolyása, mely pezsgő nyugtalan vérét, mint mondogatni szokta «aludttejjé devalválta.»

A Sándor-utczai kis vendéglőben majd mindenki ösmerte s kitüntető rokonszenvvel bánt vele. Sokszor megesett, hogy az asztalt körül ülő polgárok egy-egy köhögési rohama után egymást megdöfködve tették le szivarjukat.

Bágyadt mosoly árnyalata jelent meg ilyenkor beteges szintelen ajkán, s már a köhögés csuklásai közt tiltakozott elhárító kézmozdulatokkal, ércztelen lassu hangon megjegyvezve később:

«Nem árt már az nekem.»

Mind a mellett megtörtént és pedig gyakran, hogy merőben ismeretlenek ültek az asztalnál s a beszéd nem egyszer fordult az akkor különben is divatos tárgyra a «Falu rosszá»-ra. Ez volt a költő élvezete. Kékes szeme lázban csillogott, egyik kezével izgatottan simogatta magas szögletes homlokát, a másikkal hosszú és vastag, vörösbe játszó lecsüggő bajszát, mialatt feszülten figyelt, hogy szinte látszott, mint lüktet a homlokát átszelő ér, mely napról-napra jobban kidagadt.

Egyszer két fiatal ur vitatkozáék a «Falu rossza» valamely kifejezéséről, miként kelljen azt érteni. Nagy zajjal folyt a dolog. Mind kettő csövestül szórta egymás ellen az argumentumot. Tóth Ede sápadt arcza kigyult; köhögését elfojtotta, nehogy ez alatt valamely szót elveszítsen. Végre úgy dőlt el a kérdés, hogy az egyik vitázó fél büszkén kijelenté, miszerint csak az ő véleménye lehet helyes, mert ő úgy hallotta azt értelmeztetni magától a szerzőtől, ki neki jó barátja.

A megdicsőülés derüje öntötte el az incognito maradt költő arcát.

De azon az arczon csak vendég volt a mosoly. Bánatfelhő volt az örökös lakója.

A ragyogó siker nem melegítette már a lassan dobogó szívet, csak égette; a dörgő tapsvihár nem emelte már föl a megtört testet, csak összébb hajlította; teher volt az már neki; a nemzet koszorujának csak színét látta, illatát nem élvezhette. Későn jött; - de a koporsóra jókor...

Mikor a váratlan vendég, a dicsőség, nagy robajjal köszöntött be a sokat hányt-vetett kóbor komédiás szegény lakába, már akkor ott találta a halál vizit-kártyáját. Lassan emésztő féreg dult a testben. A kiállott nyomor, szenvedések és - valljuk meg mit ő sem tagadott - a könnyelműen töltött éjszakák, melyek a vándor színésznek fénypontok az árnyban, elhintették a halál magvát abba a nemes talajba, hol erdők keltek gazdag szinpompájú gondolat virágból.

Körülbelül november elejétől voltam asztaltársa. Ha én jöttem később, odaültem mellé, ha azonban ő késett s más asztalnál voltam, ő azért a rendes helyére telepedett. Nem kereste senkinek a társaságát; de ez nem büszkeség volt, inkább ovatosság, hogy ne tegye magát alkalmatlanná.

Művészeti dolgokról szeretett beszélgetni, ezek közt is leginkább a szinirodalomról és színészetéről. Olyan volt ez neki mint a mindennapi kenyér; soha sem unta meg.

Egészséges nézetei voltak mindenről, nem egyszer beleártotta magát a politikába is; baloldali ember volt, nagy demokrata, Kossuth embere.

Az exact tudományokért nem lelkesedett, de nem is kicsinylette s mindenikben kellő tájékozottsággal birt. Legjobban bosszantotta azon ráfogás, hogy darabjait nem öntudatosan írta.

És ez igazán ráfogás is volt. Tóth Ede alaposan be volt avatva a szinműírás minden csinjabinjába. S midőn egy izben az írói körben Szigligeti: «A dráma és válfajai» című műve fölött hosszasan fejtegette nézeteit, mindenki elámult széles képzettségén, még az öreg Szegfi is, ki pedig épen csak azt tudja nagyon elméletben, hogy milyennek kell lenni a jó szinműnek.

Már ebben az időben rohamosan hanyatlott egészsége; hangja egyre tompább lett, arca egyre halványabb. Rendesen rostélyost vagy borjuszeletet vacsorált s két félmesszely bort ivott: gyorsan ivott, azután vizivással huzta ki tiz óráig, bevárva a színházból jövő közönséget s annak nyilatkozatait. Hiába, a szive elválhatlanul oda volt nőve a színházhoz.

A népszínház iránt nagy idegenkedéssel viseltetett eleinte. Fájta neki, hogy a nemzeti színház a népszinműveket mint alantas fajt átadta amannak; később azután kiengesztelte az idő és siker, mely darabjait ide is elkísérte, de azért sokszor említette, hogy ezentul népdramákat fog írni a nemzeti színháznak; a pályázaton levő darabja, utolsó népszinműve.

A mint igazán is utolsó lett!

Darabjának tartalmát soha sem árulta el, különben sem lévén közlékeny. Majdnem a gyermekességig ment ovatossága e tekintetben. Mindössze annyit mondott egyszer a pályázaton levő darabjáról (a «Tolonc»-ról), hogy «a második felvonása minden körülmények között meg fogja menteni.»

A «Kintornás család»-ot, mikor már ki volt nyomatva s játékrendre tűzve, sem engedte árultatni, nehogy ez által a darab külső hatása csökkenjen. Ugy adott át egy példányt belőle, ha szentül megígérem, hogy nem adom oda elolvasni senkinek.

- Talált-e benne valami szépet? - kérdé mindjárt másnap.

- Szép az egészen.

- Mi tetszett mégis legjobban? - faggatott váltig.

- Marinak ez a mondása: Isten, hol vagy jószággal, hogy sehol sem találhatom meg.

- Jó, jó, de mégis szebb az, mire Szigligeti is ezt jegyezte meg, «igazán gyönyörű», t. i. mikor Samuról mondják: «sir? megeredt benne a jószág forrása».

Karácsony előtt annyiszor előhozta, a fővárosban töltöm-e az ünnepeket, hogy már feltűnő lett. Mig végre alig néhány nappal az ünnep előtt, ezzel fogott el a kerepesi uton:

- No most már látom, hogy nem ment sehova. Most már elmondhatom tervemet. Töltse nálunk a karácsony estét.

Megköszöntem a meghívást és elfogadtam.

E pillanatban jött nagy lihegve felénk Tihanyi Miklós, már messziről kiáltva:

- Most jövök a népszínháztól; a «Toloncz» nyerte el a száz aranyat; épen e perczen döntötték el.

A «Toloncz» írója egykedvűen fogadta a hirt, még csak megjegyzést sem tett rá, egyszerűen napirendre tért fölötte.

Karácsony estéje megjött, én azonban megfeledkeztem ígéretemről. Néhány családtalan ismerőssel az írói körbe vonultunk kártyázni. Egyszer csak, úgy hét óra táján, besompolyog Tóth Ede, róka-torkos nagy kék téli kabátjában, melyet néhány nap előtt vett 60 forinton. («Boldog isten! - mondá a kabát megvétele után - ha nekem azt valaki ezelőtt megmondta volna, hogy hatvan forintos kabátban fogok járni, a mennyiért két darab szőlőföldet lehet venni Putnokon!»)»

Mellém ült, köszöntünk egymásnak, de nekem még most sem jutott eszembe a meghívás, ő pedig restelt szólani, hanem keresztényi megadással várta mig a játékot abban hagyjuk; pedig már akkor a felesége küldte, hogy siessen értem, mert az ételek elhűlnek. Elmúlt a nyolcz óra is, csak nem mozdulunk s ő még sem szól, de nyugtalanul izeg-mozog székén, mert ez időben az éhséget már nehezen tűrte.

Kilenc felé járt az idő, midőn végre Komócsy bátyánk kimondta a «pour les dames»-ot.

- No, csakhogy már mehetünk - mondja Tóth, hosszú lélekzetet véve. - Hol a kabátja?

Most kezdett világosodni elmémben.

- Tyüh! Szépen vagyunk. Egészen elfeledtem, hogy karácsony estéje van. Most már nagyon megszid a házi asszony.

- No bizony, nem főznek meg bennünket olajban: majd eligazítjuk; hazudok valamit; a színész ember leleményes az ilyenekben.

- De hát miért nem szólt, az isten szerelmeért?

- Lehetetlen volt önt elvonnom, mikor olyan jól mulatott.

Ez epizód a mennyire jellemzi Tóth Ede türelmes, szelid lelkületét, ép oly bosszantó volt reám nézve.

Szerencsére azonban csupa ismerősökre találtam Tóthéknál; az öreg Rajkay volt ott nejével és Zádor.

Gazdagon megrakott karácsonyfa állott az ebédlő egyik szögletében Tóth Ede fogadott fia számára; közepén pedig dusan terített asztal a mi számunkra. Az elegáns terítékek és a sok ezüstnemű meglepett; Tóth Ede észrevette s halkán mondá:

- Ugy-e csodálkozik, hogy mennyi telik a szegény színész odujában?

- Én? Dehogya....

- Ne tagadja - hiszen én magam csodálkozom rajta legjobban. Az egész meseszerű előttem, szinte nem tudom elhinni, én vagyok-e én, s ha én vagyok, otthon vagyok-e magamnál? Nekem csinos lakásom, meleg tűzhelyem, barátságos asztalom! Álmodhattam-e ilyen vakmerőt valaha?

Egész este el nem bocsátotta ezt a gondolatot; bármiről kezdtünk beszélni, vissza-vissza tért reá. Karácsony estéje ugy is a visszaemlékezés ünnepe!

- Ma három éve, zimankós, czudar időben egy nyári kabátban, öt forinttal indultam el tiz mértföldnyire K. társulata után. Magam voltam mint az ujjam. Kisérő társam egy bot. Oh, milyen karácsony volt az! Éjféltajt egy utszéli csárdához érve, még pislogott a mécses odabent. Bezörgettem éji szállást kérni; de az ivóban oly sötét képű két paraszt ember borozott, hogy nagy lankadtságom mellett is a további menetelre határozván magam, egy rántottát és egy meszely bort rendeltem. Más pénzem nem levén, az ötös bankóval kellett fizetnem, melyből a zsidó korcsmáros, előbb utasításokat adva a követendő irányt illetőleg, négy forint hetven krajczárt olvasott vissza. A bortól melegítve, új erővel keltem utra, s már jó darabot haladtam, midőn szerencsére - mert koromsötét volt - megcsusztam s egy mély, száraz garádba zuhantam. A sánczból nem találván egyhamar kijárást, annak mentén folytattam utamat, mikor fölöttem a paron megismerem az utszéli csárdában volt egyik paraszt rekedt, sajátságos hangját: «Erre köllött mennie, ki nem szabadulhat a körmünkből.» A másik kedvetlenül felelte; «Ej, hátha másfelé ment, de meg négy forint hetven krajczárért nem érdemes sokáig fázni!» Reszketve lapultam a fagyos földhöz. Semmi kétség, hogy engem várnak s így fekve töltöttem halálfélelmek közt jó két órát, míg üldözőim, megunva a hasztalan czirkálást, távoztak. Ez az éjszaka ölt meg. Azóta el nem hagyott a köhögés.

Vidámabb dologra vittem át a szót: a vidéki színészet kellemeire.

- Szép, annyira szép színésznek lenni - felelte mély sóhajjal - hogy szinte fáj ez a mostani «ablakfa» állapotom. Ha meggondolom, mily parányi emberke egy rongyos színész a társadalomban ott a vidéken, és mégis mennyi, mennyi öröme van!... Honnan vegyen annyit más ember? Istenem, hogy elmúltak azok az idők! Egyszer az ön ipjánál volt dolgom, valami engedélyt kellett kieszközölnöm tőle. Gondolom, szolgabíró volt. Milyen megdöbbenéssel léptem be szobájába, midőn a hajdu beeresztett! Szivem hangosan vert, lélekzetem elfulladt a gondolatra, milyen nagy ur előtt állok.

- De csak megadta az öreg a mit kért.

- Még szilvóriummal is megkinált. Jó ember. Ugyan kérdezze meg, emlékszik-e rám? Gondolta-e akkor, hogy valaha az ő veje nálam, én nálam fog vacsorálni?

- Még pedig milyen kitünően! Így még az öreg sem vacsorál, csak a főispánnál, ha meghívják.

- Bizony bolondul játszik a sors az emberrel.

- De olyan meglepően mint önnel ritkán; mert a legtöbb embert lassan emeli s lassan sülyeszti; időt hagy nekik beleszokni az új helyzetbe; képzelem, mennyire meg voltak lepetve Putnokon rokonai és ismerősei a «Falú rossza» sikerétől!

A költő mosolygott.

- Voltak is nekem ismerőseim? Mikor atyám évek előtt úgy szólván a világba kergetett, gyalog indultam el hazulról; egy pár kutya ugatott utánam; ez volt a bucsuztató.

- Volt-e már otthon azóta?

- Tavaly. Az egész magistratus eljött hozzám tisztelegni. Még vidékről is meglátogattak a földes urak, akik most már egyenként visszaemlékeznek rám, milyen «fehér haju, kedves gyermek voltam.»

- De az édes apja, az csak örült, ugy-e?

Tóth Ede arczán a fájdalom nyillalt át.

- Nem tud az már én rólam semmit. Élő halott az már. A szél ütötte meg, elveszté félig elméjét, emlékező és beszélő tehetségét. Mikor felrándultam, uras, szörkelméjű ruha volt rajtam. Az öreg, szegény, hülyén bámult rám, megtapogatta a mesterségébe vágó ruhadarabokat s szomoru hangon gagyogá: «milyen komisz, milyen komisz!»

Mig ezeket elbeszélte, a legnagyobb előzékenységgel ügyelt rá, hogy vendégei egyenek, igyanak s szivarozzanak. Ő maga is kevéssel többet ivott a szokottnál s látszott bár mint titkolta is, hogy rosszul érzi magát. Ha a társalgás fonala megszakadt, azonnal sietett fölhozni valamit, ha kinosan esett is neki a beszéd, nehogy a szóhiány, mint legtöbbször történik, intésül szolgáljon a távozásra.

Késő éjjél után kezdtem bucsuzni.

- Ne még! Nézze meg legalább könyvtáramat.

- Majd máskor, - mondám, kissé babrálva a mintegy negyven kötetnyi, többnyire szinirodalomra vonatkozó német könyvek közt.

- Lássá, szoktam én olvasgatni is.

- Az ám! Fel vannak vágva.

Nevetett rá; azután szívélyesen rázta meg kezemet.

- Isten önnel, barátom! Köszönöm, hogy eljött. Nini, most jut eszembe, hogy mi nem is kártyáztunk.

Kikisért a folyosóra, talán hogy ott kiköhöghesse magát, mert bent, tudta, fájdalmat okoz nevének, ki mindig elkomorodott, a mikor hallotta a görcsös fuldoklást.

- Nem baj az, majd kártyázunk a jövő évben - jegyzém meg - ha élünk.

- Talán ... hörgé utánam, nem birván kibontakozni kinos köhögési rohamából.

A hogy leértem a kapuhoz s megálltam ott, mig a mélyen szunnyadó házmester előcsoszog, az átellenes ház korcsmájából áthozta a szél, úgy a mint hangzott lelkesen, keservesen:

Én vagyok a falurossza,
Engem ugat minden kutya.

... S ott fent a folyosóról belevegyült az el-elhaló dalba a beteg költő szakgatott kinos köhécselése.

A SZEMÉRMES ASSZONY.

Az első ebéd.

Maky István előkelő földbirtokossal ösmerkedtem meg e nyáron egy cseh fürdőben. Az öreg úr a leányával, özvegy Maky Máriával volt ott. A férj is Maky volt. A Makyak a felvidéken nagyon elterjedt familia, mely nagyra tartja magát. Verses közmondás zengi felőlük a Vágh mentén:

Mihelyt Maky,
Mindjárt valaki.

Lőn, hogy az öreg Maky, a ki nagyon megszeretett időközben, egy reggel így szólt hozzám:

- Sürgőnyt kaptam az este, egy pár napra Bécsbe kell utaznom; addig magára bízom a leányomat uramöcsém.
- Nagyon meg vagyok tisztelve.
- Hiszen tudja, hogy ezek a fehérnépek mily gyámoltalanok egyedül! Hadd ebédeljen uramöcsémekkel.

Ezek az «uramöcsémék» két barátom volt: egy kormánypárti képviselő és egy szolgabíró. A képviselő jó vig ember, a minők a képviselők szoktak lenni, a szolgabíró pedig egy szellemes, tanult fiú, a minők a szolgabírák nem szoktak lenni.

Az öreg úr elutazott és Mária csakugyan a mi kezünkre került. A kompánia lázas örömben uszott. Hogy ne! Leendő asztaltársunk volt a legszebb az egész fürdőn. Hajlékony nádtermet, koromfekete haj, nagy, nedves kék szemek, melyek szemérmatosan lesütve is ragyogtak, villogtak. Hát még azok a duzzadt, élveteg ajkak, a barackvirágszin arc, gödrösen. Ugyan, hogy volt kedve meghalni annak a bolond Makynak!

- No, ez nagy fogás, gyerekek! - mondom a pajtásoknak.
- Becses kis kutya, hagyta rá a képviselő. Erős meggyőződésem, hogy jól fogja magát érezni köztünk.

Szavajárása volt az «erős meggyőződésem». Erős meggyőződésem, hogy ma eső lesz. Erős meggyőződésem, hogy az éjjel jól fogok aludni. Erős meggyőződésem, hogy ez a tej meg van keresztelve stb. (A képviselő sok erős meggyőződésen ment át naponkint.)

- Kivánatos is, hogy a menyecske hozzánk szokják és megszeressen bennünket. Igyekezzünk minél mulatságosabbak lenni.

* * *

Az első ebédnél a közönséges illemkérdések és a köznapi «hogy érzi magát», «mit álmódott», «hol sétált» után, melyekre Mária kimérten, feszesen válaszolt, a képviselő kezdte mulattatni.

- Pompás időnk van. A fenyvesillat szinte mámorító. Én egy kilóval hiztam nyolcz nap óta. És maga hogy érzi magát?
- Én csak ötszáz grammal vagyok jobban - felelte Mária, szende tekintetét felemelve a tányérjáról.

S aztán, hogy a párbeszéd meg ne törjön, ő is az időhöz nyult. Ez az ősz forrás, a melyből az a nagy «semmi» táplálkozik, a mit etiquette-diskurzusnak neveznek.

- Ma valószínűleg vihar lesz!

- Miből gondolja?

- A sötétlő felhőkből.

- Még sem olyan sötétlők, mint a szemei...

- Ugyan ne mondja! Hát azt hiszi, hogy nem lesz ma vihar?

- Merek is én magának ellentmondani. Elhiszek mindent, de persze elvárom, hogy aztán maga is higgyen nekem.

- Önző!

- Csak számító. Az embernek előrelátónak kell lennie. Minden dologgal jár valami, mindennek megvannak a természetes következményei, ha ma, hogy egy közelfekvő példát mondjak, vihar lesz, holnap akkor valószínűleg almás rétest eszünk.

- Miért ennénk mi azért holnap almásrétest?

- Mert a vihar le fogja verni ma a fákról az éretlen almákat s az összes vendéglősök étlapjain ott lesznek hasznosítva holnap a rétesekben.

Mária mosolygott s az ő mosolya olyan volt, mintha a napfény szaladgálna az abroszon.

Majd felém fordult, s a nélkül, hogy rám nézne, kérdé:

- Tegnap láttam magát a tombolánál, nyert-e valamit?

- Ah igen! Egy csontórát s tetejébe egy érdekes kalandot.

- Ej, ej! - dűnnyögte gépiesen.

- Az asztalok mind el voltak foglalva - hát egy szőke angol nő mellé ültem.

- Én «angolnának» mondom az angol nőket - elméskedett a szolgabíró.

- A nőt természetesen nem ösmertem, de ez a tomboláknál nem tesz semmit, mert itt a «hozzá való ülés» joggal minősíthető az etiquette subtilitásai szerint «mellette való állásnak».

- Mindenekelőtt szép volt-e? - kíváncsiskodék a mamulek.

- Igen szép volt és szórakozott. Néhányszor vettem észre, hogy a kikiáltott számokat nem hasította fel finom vékony ujjacskáival a билетáiból. Meg nem állhattam, hogy több ízben ne figyelmeztessem: «A 47 már kijött milady». «No, most megint nem tetszett észrevenni a 83-at!» Ezen a réven kezdtünk beszélgetni. Dicsértem a kijátszandó tárgyakat, hogy igen szépek, mire megjegyzé: «Valóban, de nekem legkivált egy kis csontóra tetszik a tárgyak közt, azt szeretném megnyerni.»

- Az a csontóra csakugyan csinos volt - jegyzé meg Mária élénken.

- A véletlen azt akarta, hogy én nyerjem meg, - folytattam - de a szerencse nem volt udvariatlan a mylady iránt sem, ő is nyert egy falegyezőt és egy bronz gyufatartót. Mindamellet s óvárogva, majdnem busan nézegette órámat, szinte megsajnáltam s önkénytelenül szaladt ki a szájamon! «Ha tetszik, mylady, cseréljünk.» Mosolygott, nem birt ellentállni a kísértésnek. «Jó - szólt röstelkedve - odaadom mind a két tárgyamat.» «Egyik se kell» - feleltem nevetve. «Egyik se? De hát akkor mit adjak én a csontóráért?» Hozzá hajoltam kissé s vakmerően sugtam: «*óráért óráat - csontóráért pásztoróráat.*»...

... Csrrm!... csörömpölt közbe mérgesen egy leejtett kés és villa a tányéron.

Mária csapta le indulattal s elvörösödött arczczal, villámló szemekkel pattant fel:

- Uram! kiméljen meg az ilyen pikantériáktól...

Hangja bántón, lesujtón süvitett a levegőben. Mindnyájan összenéztünk. Én ajkaimba haraptam, rendkívül bántott a dolog. Kinos, megtörhetlen csönd támadt, csak a szolgabíró motyogta néha, hogy «hüm», mire a képviselő csendesen visszasóhajtotta: «hja».

Egy árva hangot sem ejtettem ki többé az egész ebéd alatt, mérget magamba fojtva. Mária lesütött szemekkel ült az asztalnál és szintén hallgatott.

Ilyen rosszul végződött az első ebéd. Hanem iszen megállj, szemérmes asszony, ezt nem viszed el szárazon.

* * *

Délután bizalmas konferenciát tartottunk, milyen rendszabályokat kellene fogantatni Mária ellen. Reményem, e konferencia részletei nem fognak kiszivárogni. (Hiszen csak egy képviselő volt jelen.) Az összeredmény ugyanis nyilvánosságra jön a beszélyke végén.

Második ebéd.

Másnap a paradicsommártásnál elfintorította orrát a képviselő:

- Ejnye de gyalázatos mártás! Ezek a csehek semmit se tudnak főzni. Higyje meg nagysád, hogy jó paradicsommártást csak egy helyen lehet kapni - Rómában. Multkor a mint ott voltam...

- Úgy? - mondá Mária szórakozottan - és látta ön a pápát?

- Ettem is belőle. Fölséges jó ize van. Vagy úgy a pápát méltóztatott kérdezni? Sajnos, nem láttam, mivel éppen akkor beteges volt ő szentsége. Hanem a San-Piétróban mindennap misét hallgattam. Csodatemplom; a kinek el van durvulva a szive, csak egyenesen oda menjen. Szent Péter apostol szobrának lábai előtt valóságos ihlet szállott meg. Eszembe jutottak bűneim... az országgyűlési beszédek... a hocholás... Apponyi Albert, Károlyi Gábor, Polonyi Géza. Úgy éreztem, hogy az ő bűneiket is le kell imádkoznom. Le is imádkoztam; éppen csak azért maradtam tizenkét napig az örökvárosban, de nem tudom, hogy elég volt-e? Minden reggel 7 órakor ott ültem a keresztényvilág első templomában; magam se hittem, hogy olyan édes a vallásosság ihlete. A mint fönt a templom orgonája megzendült, mintha valami világosság támadt volna bennem. Tisztán láttam mindent visszafelé. Egészen a gyermekkorig visszaemlékeztem. És ez kimondhatatlanul jól esett. Eszembe jutott falunkban az öreg plébános úr. Még mikor eljártam harangozni a toronyba a bucsusoknak. A gyónás, az áldozás. Azután meg a mi rosszat cselekedtem világéletemben. Nagyon bűnösnek éreztem magam. A nagyszerű chorale; a tömjénfüst, a freskók a boltozaton; a miséző kardinálisok; a szegény szentatya, a kit a háládatlan olaszok fogoly gyanánt őriznek... Nem is hinné el, hogy meggyóntam az összes bűneimet egy barátnak ... de ez már Flórenczben volt. Addig birtam elczipelni bűneim terhét; ott már szabadulni kellett tőle. Az igaz, hogy valami 25 Miatyánk volt a penitencia, de öttel még meg is toldtam. S azután, a hol csak kiszállottam, legelső dolgom volt a templom. Nem, hogy a képeket és szobrokat bámuljam, hanem hogy imádkozzam. Bensőleg, áhitatosan imádkozzam. Legutolsó volt Velenczében a San Marco. Ott szent Márkus apostol hült tetemei nyugosznak...

Ő nagysága közbevetette, hogy az talán nincs bebizonyítva elegendőképpen. A képviselő azonban tartotta magát. Neki ez is «erős meggyőződése». Elbeszélte, hogyan hozták át Márkus apostolt Alexandriából s micsoda főlemelő gondolat az, ha az ember a velencei templom aranyos mozaikja alatt társaloghat az égiekkel. Ugy belebeszélte magát e szent dolgokba, hogy a fekete kávénál már majd hogy nem ebédutáni imádságra került a dolog.

Kegyeletes hangulatban oszlottunk széjjel s mindenkinek az arcán ott ült a megilletődés, hogy ilyen ájtatos lélek ül velünk egy asztalnál.

Ő nagysága ezen a napon egyszer se mosolygott, - dicséretére legyen mondva.

Harmadik ebéd.

A harmadik napon még a leves előtt megnézte az étlapot a szolgabíró és haragosan fakadt ki:

- Micsoda örült árak ezek! Egy rumsteak 1 frt 50 kr. Hát keresztények ezek az emberek! Közönséges gazok, csalók. Mi ennek az oka? S mi lehetne ez ellen a segítség?!

- Egy nádpálczás hajdu odaállítása a korcsmáros háta mögé, mikor az árakat befirkantja.

A szolgabíró megbotránkozva nézett a képviselőre, ki e megjegyzéssel zavarta.

- Nem barátom. Egy sokkal egyszerűbb dolog kellene, hogy az emberiség megjavuljon.

- Hát mi van már egyszerűbb a nádpálczánál?

- A vallás, barátom a vallás... méltóztassatok elhinni mindazon korszakok becsületesek és ragyogók voltak, melyekben a vallás uralkodott.

- Azt akarod ezzel mondani, hogy Szent-István király korában 20 kr. volt a rumsteak ára?

- Ti csak tréfáltok elfásult szivek ... (s ezzel Mária felé fordult a szolgabíró.) Higyje meg nagysád, a hit lelki szükséglet, ha megbolygattuk összhangját, pokollá tettük a földet.

A szép Makyné kelletlenül biccentett a fejével s aztán szájához vitte a zsebkendőjét, spanyolfalnak egy ásitáshoz.

De a szolgabíró folytatta rendületlenül:

- Én, a ki a nép között forgolódtam és ismerem a népéletet, nagyon jól tudom, hogy a hit a makacs lelkek fészke, a nyomorultak vigasztalása és a szenvedők egyetlen fegyvere. Volt-e olyan idő, mikor az emberiség a vallás balzsamát nélkülözhetette? Hajlandó volt inkább a legképtelenebb eszméket elfogadni, hogysen vallásos ösztöneit kielégítés nélkül hagyta volna. Érdekes az a fejlődés, a melyen az isten-eszme idők folyamán keresztülment. A kavics, az anyag, a fétis, a bálvány, a csillagok, a nap, a tűz mind játszott már az istenszerepet és mindegyik a szenvedők vigasza volt. Képzelden el nagysád egy szegény ókori perzsa munkáscsaládot, mely az istenénél melegedett, annál főzte meg a levesét s ebéd után leborult a hamvadó parázs elé, hogy megköszönje neki a levest... Az isten-eszmével természetes, hogy összefüggött a halhatatlanság eszméje is. Mert mi hasznát vennők az istennek, ha számunkra örök életet nem biztosítana? Az ember sokkal magasabban álló lénynek hiszi magát minden egyéb teremtménynél, ő az úr, a többi szolga, a melyeket kedveért teremtett az úristen. Ő még az étellel sem elégszik meg, mi több, a sírból is kitör és új életet kíván. Milyen lesz ez az élet? Az megint a fantázia dolga. Az egyik anyagi örömeiket keres, a másik lelki nyugalmat, a harmadik kész inkább az állatokba bujni, csakhogy a halhatatlanságot maga részére biztosítsa. S higgye meg, az emberiség nagy alkotásai mind a vallás történetéhez fűződnek. Egyiptom

piramisai, a melyeknek terméskövei nemzedék vérével vannak összeragasztva, egy-egy vallásos hajlam megnyilatkozásai. Az a hatalmas Farao, a ki millióknak korlátlan ura volt, sírboltot épített bennük magának, hogy midőn kiszáradt tetemeibe idővel vissza akar jönni a lélek, a kutya vagy a krokodil teste helyett kényelmesebb lakóhelyre találjon. Van-e valami magasztosabb cél, melyért életet, az ifju sziv örömeit oly könnyen áldozná föl a gyarló ember, mint a mit eléje a vallás kitüz? A világ minden részén bármely időben találni fog idegen földön jámbor utasokat, kik elhagyták a családi otthont, a boldog fészket, a szerelmet s meztlen lábbal tapossák a meleg homokot, hogy a keresztnek újabb hiveket szerezzenek és ezek a mezitlábás, rongyos bolyongók boldogok és gazdagok voltak hitükben. És manapság, higyje el nagysád, manapság is a hit a legnagyobb jótévője az embernek. Igaz, szemmel nem látjuk jótéteményeit, mert a Hit nem küldi adakozásait a Pester Lloydnak, hogy kinyomtassák nevét a bankárok közé, de az egész világ tele van adományával... Kivált nagy csapások idején. Majd meglátja nagysád, hogy fölmegy megint a vallás ázsiója nálunk a vármegyénél is, a tekintetes gentryben, a mint eljön az új özönvíz, az új Sodoma és Gomora, az új Szalmánasszár és Nabukodonozor; az állami adminisztráció...

Igy ment ez egészen a peccenyéig...

Mária nagy szemeket meresztett hol rám, hol a képviselőre, hol a szolgabíróra, gyanakvólag, mintha fürkészne. Sejtteni kezdett valamit.

Negyedik ebéd.

Negyedik napon azt üzenté a szobaleányával, hogy migraineje van, hogy ma bent a szobájában ebédel.

Aha, már unatkozik! (Még csak most? fogja mondani az olvasó.)

Magunkra ebédeltünk s késő uzsonnáig folyt a vig trics-tracs ballett-amazonokról, pletykákról, kalandokról.

Nem volt jelen asszony; hát kedvünkre lehattunk az asszonyok között.

Ötödik ebéd.

Mária megjelent az ebédnél, pompásan nézett ki virágos baréche ruhájában, fehér kabátban, sárga szalagos matróz-kalappal a fején. De a magaviseletében volt valami durczáskodás, hangjában egy kis dacz.

A társalgást a szolgabíró kezdte, szidva a lapokat, a mik örökké hazudnak.

Mínthogy a mai nap az én számomra volt jelölve, legott közbe kellett vágnom.

- A hazugság barátom relativ dolog. Akárhányszor válik igazsággá és az igazságból lesz hazugság.

- No, ennek a példáira igazán kíváncsi vagyok.

A képviselő is a fejét rázogatta.

- Én a hazugságok emlőin nőttem fel a politikában; egész életünkben azt csináljuk, hogy a farkast a bárány köntösébe öltöztetjük s farkasnak maszkirozzuk a bárányt, de azért még sem merném állításodat aláírni.

- Igen, mert nem ösmeritek, sohse tanulmányoztátok a szentek életét. Ott van például Magyarországi Szent Erzsébet, aki ételnemüeket vitt egy kosárban szegényeinek. Kérdi tőle fősvény, kegyetlen férje: «Mit viszel asszonykám ebben a kosárban?» «Rózsákat édes uram» füllentett zavarában Erzsébet. «Hadd lám őket!» szól gyanakvólag Thüningiai Lajos. «Nem! Nem!» ellenkezik Erzsébet s el akart rohanni a kosárral. «Asszony megcsalsz!» kiáltá ez vadul s félrántotta a kosárról a leplet erőszakkal - s ime rózsák voltak benne.

- Nos, mit akarsz ebből kihozni?

- Azt, hogy az égi hatalmak a hazugságot is igazsággá változtathatják. De főleg azt akarom bizonyítani, hogy a szenteknek milyen nagy hatalmuk volt. Gyönyörű pozíció. De később ezek is egyre romoltak. Ott vannak például az anachoreták, a legelső szentek, de látom, hogy ez nem érdekelt benneteket...

- Dehogyan nem, dehogyan - mondják egyszerre a szolgabíró és képviselő, - csak beszélj kérlek.

- Ezek az anachoreták ott éltek Libia sivatagjain és nem étlap szerint étkeztek, hanem mustár-gyökereken táplálkoznak; pecsenye gyanánt pedig a sáskát ették. Keresztelő szent János nagyon szerette ezt az ételt. Pompásan tudták készíteni, összesajtolták, mint most a sonkolyt szokás. Gourmandok az anachoreták között is voltak... Macarius például a tüskés levél iránt volt előszeretettel. A későbbi szentek már többet engedtek meg maguknak. Roppant érdekes dolog ez a hanyatlás; Stilita Simon már megkivánta a főtt ételt. Szeretett lenni szent is, de szeretett jóllakni is. Egy oszlopon ült és ott várta, míg az arrajárók ennie adnak. A későbbi szentek még jobban elvilágiasodtak, szomorú ez a folytonos decadence. A későbbi szentek azt mondták: «Minek éppen a gyomrot kinezni: hát nincsenek az embernek más testrészei is?» s vesszőzni kezdték magukat. Divatba jött a flagella és cilicium.

- Mi volt az? - kérde a képviselő élénken.

- A cilicium egy szegekkel kivert öv volt. Nem valami kellemes viselet, akadt is rá reformátor nem sokára, Assisi szent Ferencz. Assisi szent Ferencznek nagyon érdekes az életrajza, majd mindjárt elmondom. Assisi szent Ferencz kitalálta, hogy elég a testnek a sanyargatására a szőrüha. Így ment ez lejjebb-lejjebb, elannyira, hogy a mai szentek már virágos barêche-ruhát viselnek, puha fehér selyem ujjaskát és sárga szalagos matróz-kalapot...

- Csrrm - csörömpölt közbe mérgesen egy leejtett kés és villa a tányéron.

Mária csapta le s félretolván tányérját, fölsziszszent:

- Egy szót se többet! Nem tűröm tovább! S indulatosan toppantott a lábával.

Mindnyájan összenéztek.

Ujra bekövetkezett az ötödnapi előtti kinos csönd, de csak egy-két percig.

Makyné észrevette, hogy helytelenül cselekedett; játszi mosoly hasadt ki ajkain s békülékenyen fordult felém:

- Hát miért nem beszél?

- Assisi szent Ferenczről?

Elnevette magát.

- Ugyan ne bolondozzanak! Folytassa inkább, a mit a multkor kezdett...

- Csak nem a csont-óráról? - kérdém félénken.

- De, de - szól halkán és lesütötte szemeit szemérmesen a tányérjára... *Mit felelt aztán az angol asszony?*

EGY VADÁSZPÁLYA ELEJE ÉS VÉGE.

Mióta Coppée megírta rólam a «Scénes Hongroises» előszavában, hogy mekkora nagy vadász vagyok, azóta nincs semmi nyugtom és pihenésem. A legjobb ismerőseim azzal állítanak meg az utcán: «Mikor küld már nekünk is néhány nyulat?» Mások viszont vadászatokra hívnak, nem győzöm magam kimentegetni; pedig már eddig is elég sok olyan jó tulajdonságot fogtak rám a barátaim, a miknek hiányát folytonosan takargatnom kell. No, de legalább ennek az egynek a terhét lerázom magamról.

Nem voltam én vadász sohasem.

Ámbátor némi sikerekkel dicsekedhetném. A tisztartó kisasszonyai (a kik azóta öreg asszonyok valahol), mikor diákkoromban hazakerültem a vakációkra, velem járkálgatva a faluban, egy fehér verebet pillantottak meg egy pajta tetején. A fehér veréb nagy ritkaság, megöregedett, megöszült, bizonyára tapasztaltabb a többinél, valóságos Deák Ferencz lehetett a verebek között.

A szép kis Mariska így szólt hozzám:

- No hires, üsse le azt a verebet, ha tudja.

Szó nélkül vettem föl egy követ, a veréb felé hajítottam s a szegény kis állat holtan pottyant a lábainkhoz.

Az öreg Filcsik, aki a kapuajtóból nézte az eseményt, biztatólag kurjantott fel:

- Biztos kezded van fiacskám. Jó vadász lesz belőled valaha!

Mariska és Panni elsápadtak a holttest láttán.

- Menjen maga, csunya gyilkos!

Én pedig diadalittasan, kipirult arcczal álltam ott, mint egy hős.

- Nos, kell-e még több?

- Jaj ne, ne! Jaj, ne bántsa őket szegényeket!

Remegve, összetett kézzel kértek a kis golyhók, mintha szentül hinnék, hogy a lég összes szárnyasait kipusztítom, ha nekik látok.

Egy más alkalommal (de később vagy két évvel) nagyobb siheder koromban ijedten ront be a szobába Gilagó Marczi (az a vén cigányprimás, aki Szücs Palinak huzta.)

- Mi a baj, more?

- Hamar, hamar fogjon azs urficska puskát. Ellensig van a faluban.

- Ki? A muszka?

- Hej, dehogy a muszka!

- Hát a német?

- Annál is vesettebb.

- Kicsoda, micsoda?

- Egy valóságos vesett kutya saladgál azs utcákon.

- Hát aztán? - feleltem flegmával. - Annak is elkell egy kis testmozgás. Hadd szaladgáljon.

- Azs ám; csakhogy a rajkók is ott saladgálnak!

- Jól van jól, Marczy, de az apám nincs itthon, nekem pedig még nem volt kezemben soha puská, nem is merem elsütni, nem hogy célózni tudnék, de ha te akarsz rálőni a kutyára, hát odaadom.

Gilagó Marczinak égnek állt minden hajaszála arra a gondolatra, hogy ő bánjon el a fegyverrel.

Künn az utcán kusza kiáltások, vad riongások verték fel a falucska csendjét. Egy csomó ijedt asszony befutott az udvarunkra.

- Jaj urfi, urfi, ha istent ösmer!

- Nagy keresztényi cselekedetet visz véghez!

Éppen akkor olvastam egy kereszties hadjáratokból meritett regényt, Balduin vitéz cselekedeteit. Hatott reám ez a szó. Isten neki, a kereszténységért mégis érdemes tenni valamit.

Dobogó szívvel vettem le a szögről a megtöltött puskát s a kapu oszlopa mellé huzódva, célba vettem a cik-czakkosan futkározó ebet, melynek szemei villogtak s szája egy ujjnyira tajtékozott fehères, lilaszinbe játszó habban.

Egy durranás, a kutya keringeni kezdett és összeesett. Éppen a koponyáját találtam el.

Gilagó Marczy lelkesülten kiáltott fel:

- Mit, hogy nem tud lőni? az uristen is csak egy kicsikét tudhat jobban!

Nimródi hirem e perctől kezdve meg volt állapítva. Apám kimondta a szentenciát. «Erdész lesz belőled. Elviszlek Selmeczbányára.»

Az öreg Filcsik megsimogatta a fejemet, mikor találkoztunk s nagy prosopopeával mondá a vele menő kántornak:

- Ezért a gyerekért sok pénzt megadna a király, mert ez - fogadni mernék a bundámba - minden ellenségét lelövöldözné apródonkint.

Messzire hire ment. A harmadik faluban lakó gróf is megtudta s a legközelebbi hajtóvadászatra engem is meghívott.

Apám büszke volt. «A család emelkedik», hangoztatá fennen egynehányszor. Anyám azt felelte: «Ne kevélykedj a gyermekben előre, mert én nem akarom, hogy az állatok hóhérja legyen.» Apám visszafelelt: A Veresek nem értik az effélét! (Veres Mária volt anyám, az ebeczki Veresekből.) A Veresek soha se voltak még grófi vadászaton! A Veresek voltaképpen nem is vadászok. A Veresek voltaképpen rókák. A rókák és a vadászok közt pedig még igen sok a különbség.

E kedélyes kötekedések igen gyakoriak voltak az én édeseim közt s hol az egyik familia kerekedett felül, hol a másik - de azért grófi vadászaton csak én voltam.

Bár ott ne lettem volna!

A nagyhirű vadász Pétery Muki bácsi mellett állottam a kékkői erdőben. Az öreg ur éppen a vadász-kalendáriumot töltögette a fejembe, hogy mikor milyen vadra kell lőni, a mint egy fogoly-csapat, krcs, krcs, nagy csikorogva fölrebbent.

- No lőjj hamar közējük!

Fölemeltem a fegyvert, drum-brum. A füst eloszlott. A fogoly-kakas sértetlenül menekült el összes cselédségével, de egy hajtó, a ki pedig egészen oldalt állt és éppen nem a foglyok irányában, velőt rázó sikoltással rogyott össze.

A vérem jéggé fagyott. Se szólni nem birtam, se előre menni. Szerencsére hozzászaladt Muki bácsi és konstátálta, hogy nincs nagyobb fajta baj, csak egy pár serét-szem ment a lábába, katonadolog az egész. Gunyos mosoly szaladgált az öreg tömött bajusza körül s nyugodt malicziával lépett hozzám, megveregetve a vállamat:

- A hajtók is ki vannak véve édes öcsém ilyenkor az őszi hónapokban. Ezt elfelejtetem volt neked mondani.

Elvörösödtem szégyenletemben, s a mint a legelső völgymélyedésbe lebecsátkozhattam, a hol senki sem ügyelt reám, megszöktem a vadásztársaságtól, elindulva egy gyaloguton hazafelé.

Az est különben is küszöbön volt. Szerteszét a füveken reszketett már a homály, mint a meg nem aludt kocsonya. A dülő ut mentén magányos kőrisfa áll, a «Vilma-majornál.» Messziről úgy nézett ki két félreálló ágával, mint egy kiterjesztett kezű, óriás kisértet. Ijesztő árnyéka megnagyobbodva feküdt kiterítve a mezőn.

A mint közel értem a kőrisfához, látom, hogy egy fehér veréb ül rajta, szakasztott olyan, a minőt én ütöttem agyon valaha. Csrip! csrip! csipogta szemtelenül. Csrip! csrip!

Ugy tetszett, mintha gúnyolna! Nem birtam róla levenni a szemeimet. Igen, szakasztott olyan veréb! Vagy hogy talán éppen az! Hátha a lelke...

Összerezentem.

- Hess, te czudar!

De a fehér veréb meg se moczczant.

A puskámnak meg volt töltve az egyik csöve: rásütöttem, de az én verebem föl se vette, ott maradt és csiripelt.

Halálos félelem vett rajtam erőt. Elkezdtem lélekszakadva futni a kisértet elől, mert semmi kétség immár, hogy az a fehér veréb lelke.

Csrip! csrip! hangzott utánam, a merre futottam, a fákról, a garádok mélyedéséből, a házak ereszeiről és mindenünnen.

A fehér veréb lelke velem röpiült látatlanul a levegőben.

*

Meglehet képzelődés, visio volt az egész, - de azóta nem vettem puskát a kezembe, nem voltam soha vadászaton és kerülöm a vadászokat is - az egy becsületes stüsszi vadászt kivéve.

AZ OKOS NÁSTYA.

Onnan hoztam én az okos Nástya meséjét, a honnan a mandátumot. A fogarasi havasok közt élt az okos Nástya. Szép volt, mint a fiók zerge, fekete szemei voltak, a kökényhez hasonlóan olyan szája, mint a cseresznye. Hát még a nézése, hát még a járása... Mondták is az irigy legények:

«Több szépség ez, higyjétek el, mintsem hogy egy embernek szánta volna az úristen.»

Belátta ezt talán a férje is, mert meghalt. Nástya özvegy asszonyka lett, pajzán, izzó vérű, aki még a szentekre is rámosolygott, mikor vasárnap a templomba ment.

Ilyenkor rendszeren egy pár csirkét is vitt a pópának, aki kedvteléssel simogatta meg éjfékete haját, habfehér állát:

- Köszönöm kis mizi mázi! Hamar akadjon szerencséd!

A dászkál, egy ragyás ember, sóhajtozva dűnnyögte:

- Hiszen egyebet se csinál a szerencse, mint hogy utána fut, belekapaszkodik a szoknya ránczaiba...

S igazán, igazán. A mennyi duda van a havasok alján, az mind utána siránkozott a pásztorok lehelletével. A mennyi rózsza nőtt a kucsulátai ispán kertjében, az mind az ő kebelén fonnyadt meg. Ellopkodták a legények, először a kertből, hogy neki küldhessék, azután a melléről, hogy a fővegük mellé tűzhessék. Mondták is az irigy fáták:

«Több szerencse ez, higyjétek el, mintsem hogy egyetlen asszonynak szánta volna az úristen.»

A hol csak megfordult, mindenütt bolondultak utána a legények, de Nástya egyiknek sem adta oda a kezét: «Elég volt egyszer - mondogatta - lássátok be, hogy elég volt a rabságból» s fekete szemei, vakító fehér fogai incselkedően nevettek a kikoszarozott kérőkre, mintha mondanák: «Menjétek a pokolba - de gyertek aztán vissza hozzám.»

Tógyer, a Nástya nagybátyja (azelőtt gyámja volt) egyre szidta, korholta, hogy mi lesz belőle, ha férjhez nem megy. «Hiszen szép vagy akár egy fürj, fiatal, friss vagy, mint egy vessző-hajtás. Kár eltemetkezned.»

De Nástya csak a fejét rázta és így felelt:

- Ej, hát nem láttad a körtefát ott az országút szélén? Hát baj az annak, hogy nincs bent valakinek a kertjében, hogy senkié? Azért csak virágozik, meghozza pirosuló körtéit és soha se vettük észre, hogy ott rothadnának el a gallyak közt. Valaki mindig letépi, megeszi. Hidd meg nekem bátyó.

Fölkaczagott az öreg, mint egy zuhatag:

- Hamis a lelked kis Nástya. S olyan a nyelvecskéd mint egy ráspoly.

Nástya hű maradt elhatározásához. Még a gazdag Petru, katonaviselt szép szál legény is hiába kérte, hiába ígérte:

- Minden ezüstömet, minden aranyomat neked adom Nástya. Rétemet, földemet, minden állatomat.

Nástya vigyorgott s akaratos makacs fejét kaczerán hajtotta a balvállára.

- Nem Petru, nem megyek hozzád feleségül. Nem kell az aranyod, ezüstöd, se a réted, hanem ha meglátogatsz valamikor az én kis házikómban, hozzád nékem ajándékba egy új bocskort.

Másnap Juon, a bíró fia kellemeztette magát a kútnál. Csipkedte a Nástya arcát, kapkodott a darázs derekához szerelemittasan. Nástya azt sugta neki:

- Gyere el szombaton estére, de ne felejtsem neked egy új bocskort hozni.

A pápa nyalka diák fia találkozott vele a mezőn, a rozsok közti gyalogúton. Buzavirágok voltak a Nástya kezében. Megálltak beszélgetni. A diák lesütött szemekkel, ábrándosan mondta a többi közt:

- Adj egy virágot Nástya!

- Hát szakíts egyet, ha csak virágot akarsz - szöjt Nástya nyeglén - van itt ezer meg ezer - és pajkosan hozzá tette még egyszer: ha csak virágot akarsz.

Mire aztán a diák nagy hebegve, sok kerülő szóval kihámozta, hogy biz ő egy csókot se vetne meg, sőt hogy éppen arra lelkenedik.

- No, no - fenyegette meg Nástya a diákot szende pironkodással. - Oh te selyma. Ne nézd meg, mit ki nem talál! Majd meglássuk egyébiránt, meglássuk... Hozz egy pár újdontaj bocskort és gyere el vasárnap délután!

S lön, hogy megtelt lassankint a Nástya háza bocskorokkal. Egész garmadával álltak. Hogy az eger hozzájuk ne férjen, úgy voltak felaggatva köröskörül a szobában madzagon, mint a kukoricza szokott lenni. De volt még azon felül a szuszékban is; sőt a padlásra is jutott. Annyit hordtak oda össze azok a gonosz csontok, a férfiak, de annyit, hogy tán fel is ment a bocskorok ára a városban. Az ismerősök, a szomszédok váltig csodálkoztak, hogy mire való lesz Nástyának az a temérdek bocskor.

Iliána anyó, aki eljárógatott Nástyához, nem gyözte neki mondani:

- Minek az neked fiacskám, csak nem akarod őket elhordani? Szattyán csizma való a te piskótalábadra.

Nástya, a kis Nástya kinevette.

- Eszembe sincs anyóka. Inkább járok mezitláb. Hiszen elég fehér a lábam.

- De hát akkor mit csinálsz velök?

- A másvilágra se viszem, majd meglátod. Hasznukat veszem még ezen a világon.

- Az ördög értsen gyermekecském.

- Pedig már elég öreg vagy hozzá, hogy megérthetnél.

Hire ment a sok bocskornak s egy napon eljött a timár is a városból: nagy vörös ember, posztó kabátban.

- Hallod-e Nástya, megveszem az összes bocskoraidat jó pénzért és boltot nyitok velök. Hogy adod?

- Nem adom a bocskorokat - felelte a menyecske határozottan.

- Bolond vagy szép Nástya. Mi hasznukat veszed?

- Majd meglátjátok - szöjt titokzatosan.

Igy volt, szóról-szóra így volt. És azontul még jobban törte fejét a környék, hogy mit csinál majd valamikor Nástya a bocskorokkal. Egyik is mondott valamit, másik is. Hogy egy vén

kalugyer megjósolta volna, miszerint egy nap kivesznek az összes állatok a földről s akkor a bőr ára fölszáll, ahány font bocskor, annyi font arany. Mások azt találgatták, hogy fogadalmá van Nástyának a gyűjtésre s mikor sok ezer lesz, elküldi Bécsbe a királynak, csináljon magának egy bocskoros regimentet. Legyen már egyszer igazán takaros katonasága...

Sok mindenfélét fecsegték. Mert tudjátok milyen ostobák a kíváncsiak. Évekig rágódtak ezeken az ostoba bocskorokon. Mert évek jöttek, mentek s még mindig nem derült fel a különös titok, még mindig gyűltek a bocskorok Nástyánál, de már lassabban, gyéribben.

Egyszer aztán annak is vége lett. Nem jött több bocskor.

Nyíltak még a rózsák a kucsulatai ispán kertjében, de már csak a szél hozta el illatjukat...

Igaz, hogy Nástya se volt már a régi, a liliomokat leszedte formás arczáról az idő, a piros cseresznyét az ajkáról szintén az esztendőket ették meg. Rosszul fizettek érte; egy kis ezüsttel, a mit hajszálak alakjában hagytak a fején.

Nem volt már szép, de még eleven, virgoncz. Még pislogott az egykori tűz a szemeiben. Még érdeklődött a világ iránt. Eljárt a mezőre, a kúthoz s megszólította barátságosan a legényeket:

- Mi dolog az Gyorgye, hogy olyan régen voltál nálam?

- Nem értem rá Nástya, felelte Gyorgye kelletlenül. Sok dolgom van.

- Gyere el valamelyik nap; félre tettem neked egy szép erős bocskort.

Majd egy másik legényt korholt meg a malomban, a hova örölni jártak:

- Rossz már a lábbelid Pável. Biz isten kilátszik a nagy ujjad. Nem illik, hogy úgy elhagyod magadat.

A legény kedvetlenül vont vállat.

- Hol vegyem, ha nincs!

- Kurta eszed van Pável - mert hiszen gondolhattál volna teszem azt én rám is. Van elég bocskorom. Hátha még jut abból a te lábadra is.

S lőn, hogy a Nástya bocskoraival megfordult a dolog; a milyen szépen gyűltek egykor, most olyan szépen el kezdtek fogyni...

Az öreg Iliána anyó, a ki még mindig élt és ott gyomlálgatott a Nástya udvarára néző kertjében, valahányszor egy-egy legényt látott elmenni a szomszédból ujdonatuj bocskorral a hóna alatt, vigyorogva intette elő menyecske unokáját:

- Lám, lám. Nézd csak, nézd! Hm, hm. Okos, előrelátó volt ... mindig okos volt ez a Nástya.

NE FÉLJ MÁTYÁS!

Apám szolgabíró volt, hát a mi konyhánkra került minden vad, minden ritkaság, a legelső érett szőlő és a kukoriczásokban lelőtt nyúl. Ez a mama járandósága volt. Apámé voltak az elfogott emberek, az enyéim voltak az elfogott madarak.

Tömérdek madarat és tarka tojást hoztak a parasztok. Kénytelenek voltak vele a szegények, mert a János hajdú is ezzel fogadta az érkezőket: «Mi jót hozott?» s csak azután kérdezte: «Mit akar?»

Nem is emlékszem már minden madaramra, csak a Mátyás maradt meg emlékezetemben, mert különös lény volt és sajátságos vége lett.

Egy parasztasszony hozta ködmöne alatt; nagy óvatosan körüljárta az udvart, benézegetett a kocsiszínekbe, a kertek, farakások alá.

- Kit keres? - rivallt rá a hajdú.

- A kis szolgabírócskát.

- Mit jót hozott?

- Egy kis szajkócskát hoztam ő kegyelmének.

- Laczi! Laczi! - kiáltozó a hajdú, mire én lemásztam a szénás padlásról s átvettem a madarat, oly modorban, mint egy király, a kinek a hódolati adót hozzák.

- Szép nagy szajkó - mondom a tarka barkóját megsimogatva.

- Egy nagy úré volt az, kérem alássan, a Baloghy nagyságos úré, azé a híres követé... Most, hogy ím meghalt, mert én takarítottam rá, hát rám maradt a szajkó. Egyik rokon sem vette el, de mivelhogy Mátyásnak hívják az uramat is... Szörcsök Mátyás, követem alásan... hát nem tűrhettem otthon, hogy az uramat bizgassa egy közönséges oktalan állat.

- Hát tud beszélni?

- De még hogy. Tud az még tán olvasni is. Maga a nagyságos úr instruktorkodott mellette, pedig híres okos baliszél ember volt, Isten megnyugosztalja. Pi, pi! Adja csak ide az én kezembe úrficska, majd megszólaltatom én mingyárt.

A menyecske megfogta, meglóbázta, mire a szajkó érthetően rikácsolta:

- Ne félj Mátyás! Ne félj Mátyás!

Kaczagtam, ugráltam örömben. Az ördögbe is, egy tudós madár, a melyik emberhangon biztatja magát.

- No hát, már most mit akar? - szólt a hajdú, a ki örömet legyeskedett a szép asszony körül.

- Az uramtól akarnék elválni. Azért jöttem a tekintetes szolgabíró úrhoz, hogy csináljon köztünk osztályt, mert én már nem leszek vele egy kenyéren.

- Mi baja vele?

- Részeges, egész éjjeleket átdorbézol, mindenemet elherdálja.

- Hát mért nem szedi ránczba?

- Szedném, de nem lehet. A múlt héten is részegen jött haza ... azaz dehogy jött, dehogy, hanem csak az ablakot kopogtatta meg éjfél után, kiugrom az ágyból, hogy ki az s hüledezve

látom az uramat, a mint pityókosan hörögi: «Itthon van-e Szöröcsök Mátyás uram?» - Itthon bizony - pattanok közbe mérgesen - ilyenkor, éjfél után a becsületes emberek mind otthon vannak! «No, ha otthon van,» - szólt hetykén, - akkor hát nekem fölösleges hazamenni. Megyek vissza a korcsmába.» És vissza is ment.

- Gonosz csont lehet - mosolygott a hajdu.

«Ne félj Mátyás! Ne félj Mátyás! - kiáltotta a szajkó, a kit én azalatt egy kalitkába zárva felakasztottam a falra az ambituson.

- Nem bírok én azzal - folytatta panaszát a menyecske. Megpróbáltam a minapi eset visszáját is. Az éjjel megint sokat ivott, megzörgette az ablakomat kakaskukorikoláskor, megint felugrom, hogy ki az, mi az? «Itthon van-e Szöröcsök Mátyás uram?» - kérdi rekedten. - Nincs, nincs! - feleltem vissza mohón. - «No ha nincs otthon», - dörmögte, - «hát majd megkeresem valahol» s visszabotorkált a korcsmába. No, a ki ezt kiállja, az nem tisztességes asszony-személy! Alig vártam a reggelt, felöltöztem, megfogtam a madarat: «Gyere Mátyás, benned van bizodalmam, te légy a patronusom», mert mondták odahaza, hogy üres kézzel az igazság szarvát nem lehet megfogni.

- No hát, már most csak várjon sorára, mert sokan vannak itt, a kik előbb jöttek.

Tele volt úgyszólván az udvar. Varkocsos felvidéki tótok hasáltak az ambituson, pajkos palócz asszonyok tereferéltek a kapuban. Bent a kihallgatási szoba is tele volt.

De mit törődtem én ezzel? A felek apró-cseprő bajaival. Én nagy gyönyörűséggel merültem el a szajkóm nézésébe. Én és a macska, mely felmászott az ambitus-oszlopra s onnan leselkedett epedő gerjedelmekkel a rozszant kalitka uj lakójára.

Mátyás, a mint illik egy félelmet nem ismerő madárhoz, nagy flegmával illesztgette, igazgatta a tollait, a csőrével megkopogtatta a kalitka farácsát, apró, okos szemeivel kíváncsian nézgetve szerte.

Egyszerre megrázta magát, szétcsapott szárnyaival a rácsok között s hop ... a rosszul bevert szögről lefordult a kalitka s lenn a téglaköveken összetört.

A lesben álló macska leugrott villám-hirtelen az oszlopról és a drámai szintéren teremvén, elkapta gyorsan a szajkót s pákosztos szájában tartva a boldogtalant, rohant vele tüskönbokron át a pajta tetejére.

A megijedt szajkó torkaszakadtából rikácsolta a macska torkában:

- Ne félj Mátyás! Ne félj Mátyás!

Az udvaron összegyűlt felek nagy hahotára fakadtak a jelenet fölött. Én dühösen rohantam a macska után, de már későn. A kut melletti fűzfán egy csomó veréb csipogott eszeveszetten, mintha azok is kacagnának: Hahaha! Biztathatod magad, bolond szajkó, hahaha! Erre vezetnek a betanult frázisok! Még a halálod is nevetséges, hahaha!...

És messziről még mindig hangzott, bár már csak tompán, elhalóban: ne félj Mátyás!

Senki sem sajnálta a véres esemény áldozatát, csak én és a menyecske. Az még el is pityeredett:

- Most már oda a patronusom, megette a peremet a macska. Most már be se menjek talán a teens szolgabíró úrhoz?...

HUSZÁR A TEKNÓBEN.

I.

A Debernekyék kozákja.

Deberneky János szelíd lelkü, csendes ember volt, a ki még a légynek se vétett, s ha a nagyasszony (Debernekyné, született Székely Anna) megindult a szobákban a légyecsapóval, borzongva húnyta be a szemét, hogy a tömeges gyilkolásokat ne lássa.

- Mi lett volna belőled, ha a középkorban találsz születni? - pirongatta a nagyasszony. - Mikor lovon kellett ülni, táborozni, csatározni, törökvért ontani. Milyen szerencséd, János, hogy ilyen *aludttej*-világban születél.

Addig-addig mondogatta ezt Székely Anna, hogy egyszer csak kezdett az az *aludttej*-világ megfordulni. A tej belőle átváltozott piros vérré és nem aludt, hanem pezsgett.

A nagy nemzeti szónok kimondta a végzetes szót az országgyűlésen: «Mérközzünk össze!»

A nagy nemzeti költő elszavalta a gyújtó dalt: «Talpra magyar, hí a haza!»

S egyszerre mozogni, elevenedni kezdett minden. Micsoda nyár volt az az 1848-iki! Forró, száraz. Fű helyett katonák nőttek a földből. De minek is lett volna a fű? A kaszák elmentek fegyvereknek, a kaszások katonáknak.

De a Deberneky-kastély csendes maradt sok ideig a nagy nemzeti harcz alatt is. Debernek kis falucska messze a hegyek között, erdőktől eltakarva; a harczvonalakba bele nem esett. János úr békében ült otthon, csak a férfi cselédjei szaladtak szét. Asszonyokkal és aggastyánokkal dolgoztatott.

A nagyasszony váltig zsörtölődött:

- János, János! Van-e lelked, János, hogy itthon csücsülsz a hamun, mint egy vén asszony? Hát illik ez? Nem szégyenled magadat?

- Itthon is kell a férfi - védekezett János úr. - Ki tudja, mire leszek itthon jó? Hallgass, asszony, hallgass!

- No iszen, majd meglátom, hogy viseled magad itthon, ha lesz valami.

Egy tizenkét éves fiuk volt Debernekyéknek, a szöke fürtű Palika. Vézna, czingár legényke, de az anyja vére folyt benne, nem az apjáé, mert erőnek erejével a táborba akart menni.

- Hiszen én is el tudom már sütni a puskát.

- De hordani nem bírod, fiacskám. Leroskadsz ott a fáradságtól. Nem eresztlek fiam, - csitította az anyja. - Ráérsz te még arra. Hiszen, ne félj, lesz még nekünk háborúnk ezekkel máskor is!

Messze a csataterektől nem is valami nagyon borzalmas a háború. Csak a pirosuló ég mutatja majd nyugaton, majd keleten, hogy városok, falvak égnek arra. János úr lefekszik a kertben a földre s úgy hallgatja, hogy van-e valahol valami. A föld sok, sok mértföldre elviszi az ágyu dörejét. A mi hazánk, a mi édes anyánk teste messze darabon rezg, ha valami fáj rajta.

János úr felsóhajt ilyenkor:

- Ma megint dolgoznak!

Aztán a munka eredményét várja izgatottan. Hozzák az ujságok és az arra vetődő utasok. Elszívárog mindenüvé, még Debernekre is kuszán, elferdítve, néha megfordítva. Remény, aggodalom, lelkesedés, kétségbeesés tarkán váltakoznak. Ha egy csatát nyer a magyar, egyszerre magasra csap az önbizalom: «Meg sem állunk addig, atyafiak, míg egész Európa nem a mienk!» s ha valamely csapatunkat megverik, nyomban megcsappan az önbizalom: «Jaj, végünk van!»

Pedig se nem hódítjuk meg Európát, se végünk nincs, mert a bátor nemzetek halhatatlanok.

A télen, meg a tavaszon át még csak voltak fordulatok, borúra derű is, hanem úgy nyár felé kezdett a szerencse lefelé fordulni. Rossz hírek jöttek:

- Nem birt velünk a császár. Elhitta segítségül a muszkát!

Azután még rosszabb hírek:

- Itt vannak már a muszkák!

Eljöttek. Megették a zöld uborkáinkat, a faggyúgyertyáinkat és a szabadságunkat. Siralom völgye lett szegény Magyarország. Isten a balkezével kezdte begöngyölgetni a szép, kibontott nemzeti zászlókat. Sorba jöttek a csapások.

A muszkákból még Debernekre is jutott. Egy nap ijedten szaladtak össze asszonyok, gyerekek és férfiak a kastély udvarára.

- Jaj, itt vannak a muszkák!

- Ne beszéljetez bolondokat! - dadogta elhalványodva János úr.

- De bizony itt jönnek. Ahol fénylenek ni, a kopjáik!

Valóban Cserte felől a dombon egy kis lovascsapat bontakozott ki a felvert porfellegből.

Egyenesen Deberneknek tartottak. Lehetek vagy tizennégyen. Bizonyosan elmaradtak a főcsapattól, mely Kassa felé húzódott.

- Anyjuk! - hörgé Deberneky. - Mit csináljunk? Mit tegyünk, lelkem? (És a fogai vaczogtak.)

- Hát semmit. Bevárjuk őket. Meg nem esznek. Te úgy is járatos vagy a szláv nyelvekben, hát beszélsz velök.

- No, még csak az kellene. Majd bolond vagyok. Én elmegyek, Anna, én menekülök.

A nagyasszony mérgesen toppantott a lábával:

- Itt maradsz, punktum!

Nem sok idő volt a feleselésre, a kis csapat a templomtól, mint a zsinór, befordult a kastély udvarába. Egyet-kettőt csillant lovaik patkója s ott termettek a tornác előtt.

János úr rémülten ugrott be a pitvarajtóba.

- Ne szaladj, bátyuska, ne szaladj! - szólt a lovasok egyike meglehetősen szelid hangon. - Adj inkább valami harapni valót!

János úr egyetlen értelmes szót nem birt kiejteni. A szeme kimeredt, az ajka némán mozgott.

- Sok baromfit látok az udvaron, bátyuska! - mondá a másik kozák epedő tekinteteket vetve a pulykákra és a tyúkokra.

- Hát mért nem szólsz hozzájuk, te mamlasz? - riadt fel a nagyasszony. - Adunk nekik, hogy ne adnánk.

- Szívesen adunk belőlük - hebegte most János úr, összeszedve magát valamennyire. - Szálljanak le a katona urak és pihenjenek meg nálunk!

Debernekyné rögtön kiadta a rendeletet.

- Zsuzsi, Panna, hol vagytok! Ucczu, fogjatok egy pulykát, egy pár tyúkot; vizet forralni, te Sára! Aztán koppaszszatok, süssetek. Hadd lakjanak jól ezek a becsületes muszkaemberek.

A muszkák leszálltak a lovaikról és letelepedtek a tornáczon a nagy kerek kőasztal körül.

- Rátok nem haragszom - szólt a nagyasszony - ti kénytelenek vagytok velem.

- Ugy van, anyuska; kénytelenek vagyunk. Eltaláltad, anyuska. Bár otthon lehetnénk a mi gyermekeink, asszonyaink mellett.

János úr is nekimelegedett lassankint. Hiszen nem olyan borzasztó emberek ezek! Egyre múlt a félelme s mire az izletes ételek elkészültek (nem eszik ilyen paprikást maga a fehér czár sem) egy fertályakós hordócskát előgurított a pinczéből s tulajdon kezével ütötte nekik csapra.

Pompás volt a lakoma, a bor nemkülönben, jó kedvük szottyant a kozákoknak és a házigazda is beszédes lett. Egészen elérékenyítették azzal, hogy felköszöntőt mondott rá valamelyik. Ejnye, de derék ficzkók ezek! No csak igyanak, katona urak, igyanak!

Ittak is emberül, közbe muszkadalokat énekeltek, szidták az osztrákokat, dicsérték a magyarságot. János bácsi egészen föllendült mellettük.

- Kár ezekkel verekedni - mondá az asszonynak - jó gyerekek mind. Könnyű lett volna velük kibékülni!

De a lakmározás már soká tartott egy kicsit. Az egyik kozák, a legnagyobb szakállú feltekintett a napra, mely már egészen alúl volt a menny peremén s élénken kiáltott fel:

- Elkésünk, fiúk! Szent András csontjaira mondom, elkésünk. Legyen már vége, azt gondolom.

- Ej, mindegy az Jaroslav! - bölcselkedett egy tömpe orrú nyurga. Honnan késünk el? Mert hova siet az ember az ő földi pályáján? A sír felé, Jaroslav. A sír felé. Honnan késünk hát el, Jaroslav?

János úr is közbeszólt:

- Nem eresztlek benneteket. Maradjatok még egy kicsit.

- Köszönjük, bátyuska, te jó vagy, - szólt a kit Jaroslavnak neveztek, - hanem a Nikolaj olyan furcsákat beszél a sírról. Utól nem érjük a sereget, ha mondom. A te lovad is fáradt, ne csábítsd hát a pajtásaidat szelességekre, hanem ... nyeregbe legények, egy, kettő, három...

Mindnyájan felkászálódottak a lovaikra, csak a tömpe orrú nem, (a kit «diák»-nak szólítottak maguk közt). A diák makacsul leült a kis hordóra.

- Van még az alján, - hörgé villogó szemekkel.

- Nem jösz Nikolaj?

- Nem megyek. Utólérlek benneteket!

- Igazán nem jösz?

- Kutya legyenek, ha mozdúlok.

Elvágtattak, ott hagyták. Nikolaj ivott és addig ivott, míg kidőlt, mámorosan elterülve a földön.

Deberneky kedvetlenül vakargatta a fejét:

- Ej, ej, már most mi az ördögöt csináljak veled. Gyere ki, Anna lelkem. Nézd, mivé lett. Te okos asszony vagy, adj tanácsot, hogy mittevők legyünk.

- Tudod mit, - mondá a katonás asszony, vágjuk el a nyakát. Hadd legyen ezzel is kevesebb az ellenség.

- Bolond vagy! - hőkölt vissza János úr. - Mi jut az eszedbe, szerencsétlen! Ez az egy muszka már nem határoz. Talán a paptól kellene tanácsot kérni. Szaladj el, Pali fiam, a tisztelendőért.

A kis Pali lihegve futott a paplakba, a hol a méhesben meglelte a nagytiszteletű urat, a mint éppen rajt vett fel.

- Jó napot, pap bácsi!

- Jó napot, Palikám. Nézd ezeket a méheket. Királyné nélkül szétszélednek s nem akarnak bemenni a köpűbe.

- Jaj, nem érek én most rá, pap bácsi, a méheket nézegetni. Nagy baj van otthon. Apám elküldött a bácsiért.

- Megyek, fiam, megyek. Mindjárt készen vagyok. De hát mi a baj?

- A muszka katonákból hátramaradt az egyik. Anyám a nyakát akarja elvágni, az apa pedig nem akarja.

A pap mosolygott. És szeretettel simogatta meg a Pali üde arcát.

Nagy zavarodás volt otthon, mire a pap megérkezett a fiúval. A nagyasszonynak János úr rimánkodott, hogy ne okoskodjék, mert abból nagy baj lehet. Aztán nagy vétek is.

A tiszteletes úr is az ő pártjára állott.

- El kell a kozákokat távolítani szép simán.

- Hogyan?

- Föl kell a lóra ültetni, aztán hadd menjen, a merre a ló viszi.

- De hátha valami baja történik és engem fog a czár okozni? - fázott tőle Deberneky.

- Kötözzük oda a lóhoz, - mondta a tiszteletes úr, - hogy le ne eshessen róla!

Úgy is lett. A magával tehetetlen Nikolajt két béres meg a kertész lóra ültették, kezét-lábát oda kötözve. A kantárját odakapcsolták a kabátja gombjához s ezzel Deberneky János úr maga vezette ki a lovat a kapu elé, ott az ostorral jól megriasztva, az, mint egy tüzes sárkány vitte lankadt lovagját, az összegyűlt falusi népek nagy hahotája közt, a szántóföldeken keresztül, észak felé.

Hogy mi lett belőle, soha nem tudódott ki, de a szegény Deberneky János nyugalmát elvitte örökre.

Mert se aludni, se enni nem tudott azontúl az örökös félelemben, hogy a czár megoldvassa egyszer a katonáit és a Nikolaj nem lesz köztük. Vizsgálni kezdik és kisül, hogy az bizony a Debernekyéknél vészett el. S megjön a pecsétes parancsolat egy nap, hogy «tessék a kozákokat előállítani».

Ismerősei, barátai is ijesztgették:

- Szegény János bácsi! Nagy baj lesz még abból.

II. A Debernekyék cserepárja.

De nem lett belőle semmi baj. Vagy megkerült Nikolaj, vagy fel se vette az orosz czár az eltűnését, elég az hozzá, nem kereste a kozákokat. Van még neki otthon elég.

Hanem az volt a baj, hogy míg a czár álmában jelent meg éjjelenként a János úr ágyánál mennydörögve: «Add vissza a kozákomat!», azalatt itthon a magyarságnál sem vált be a dolog dicsőségnek.

Mikor 1860-ban a szabadság megint elkezdődött, a gyűlésen valaki azt kiáltotta, a mint a Deberneky nevét olvasták:

- Muszkavezető!

Nagy nevetés támadt erre a tréfára; de az öreg úr komolyan vette s ott az összegyűlt megyei bizottság előtt komoly nyilatkozatot tett, hogy vezetett muszkát az igaz, de csak egyet s azt is csak az udvarról a kapuig vezette. És az se volt kozák, csak a lova. Ő csak a lovat vezette.

- Tudjuk, tudjuk! - kiállották minden oldalról.

- De a kozák rajta ült! - sivitott közbe egy hang.

- Különb bizottsági tag lenne a feleségéből, - harsogott közbe Tóthy Pál, hajdani alispán, - mert az le akarta vágni a kozák fejét.

- Éljen Debernekyné!

A nagyasszony, a ki a karzaton ült, majd elájult izgatottságában a jelenet alatt. Egész arca égett.

De ki is kapott otthon János úr.

- Látod, ilyen a félelme! Ha az ember valamit csinál, mindég egészen tegye. Most már se igazi magyar ember nem vagy, sem igazi német. Semmi se vagy.

János úr bűnbánóan sütötte le a fejét.

Sok mindenfélén kellett még átesni.

Nemsokára bejött a legtetszetősebb divat: hogy nem kell adót fizetni. Éltünk már és mozogtunk. A hármashalom zöldült már és ott ültünk a tetején. Volt ez rosszabbul is, mikor a hármashalom csak egy nagy sírnak látszott az ország czimerében s alája volt temetve minden, minden...

Debernekyék se akarták megfizetni az adót. Magának János úrnak is megtetszett ez a gondolat. «Nem fizetek, dehogy fizetek!»

De most is úgy volt, mint szokott lenni közönségesen, hogy adóintő czédulát kap az ember, ha az adója nincs még rendben. Csak az adóczédula volt másforma, állván nem holt betűkből, hanem eleven katonákból. Kisebb czédula egy katona, nagyobb czédula tizenkét katona káplárostól.

Ilyen nagyobb czédula jutott Debernekyékhez. A szép kis tornyos kastély megtelt cserepárokkal.

Az ambituson Jarobitsek Venczel káplár úr pipázgatott otthonosan, az öreg úr nádfonatos székében elterpeszkedve, vagy a nagy kőasztalnál kártyázott a pajtásokkal. A házbeliek idegenül, búsan jártak-keltek az ősi lakban.

Deberneky makacsúl tartotta magát egy ideig:

- Se adót nem adok, se enni nem adok. Vegyétek el erővel. Ha vesztek, esztek. Ilyen ember vagyok én.

De mikor a katonák aztán csakugyan erővel kezdték beszerezni az élelmi szereket, levágták a bornyút, feltörték az éléskamrát, a pinczét, leszedeggették a fákról féléretten a finom serczika almát, az öreg úr kezdett a béketúrésból kifogyni, nagy óbégatással szaladgált a magyarok nyakára, hogy ő nem ellenkezik tovább és kifizeti az adóját.

- Azt ne tegye bátyám, - intették emezek. Örökösen hazaáruló lesz a neve. Még a csontjait is kihányják a sírból a unokák.

- Jó, jó, de mikor ostobaság! Nincs értelme, hogy ne fizessenek. Mi haszna abból a hazának, ha én tönkre teszem magamat. Megeszik, összerontják mindenemet.

Már alig lehetett visszatartani az öreget. Jarobitsek Venczel káplár úr azonban, a ki a legjobbban pusztított, a többi között izgatván, így biztatta az alája rendelt cserepárokat:

- Minden a mienk, a mi az övék. Mi vagyunk az urak. A mit a szemünk meglát és a szájunk megkiván, azt mi mind elvehetjük a császár nevében, mert mi tizenketten vagyunk itt a császár.

Nagy inyencz is volt Jarobitsek; szerette a pecsenyét és a bort. Azonfelül Jarobitsek tudta leghatalmasabban csörgetni a panganétját. Egyszóval félelmetes ficzkó volt.

A nagyasszony aranyrámás nagy fali tükrébe lövöldözött, máskor a családi képekbe. Deberneky Ferencz kurucz generális balszeme volt az egyik célpont: a ki legelőbb odatalált a katonák közül, az húzta be a betett hatosokat.

Csodálatos volt, hogy mennyit birt megenni ez a tizenkét ember. Először a baromfélétet falták fel, azután neki láttak a sertéseknek, majd az ökrökre került a sor. Ha már elfogyott a húsféle, Jarobitsek bement az istállóba s egy-egy állatot maga lőtt le ügyesen.

- Még a lovakat is meg fogjuk enni, - biztatta jókedvűen a háziakat. - Ettem már én lóhúst az aranyos Prágában. Jó ízű, csak egy kicsit édeskés. Bizony megeszszük a Rárót és a Fecskét is.

S valóban veszedelmesen fogytak az igavonók. Egy nap elfogyott az utolsó ökör.

Jarobitsek kimondta az ebédnél:

- Holnap a tehenekre kerül a sor.

Délután körülnézegette a teheneket és a Talpast ítélte halálra. Szép kajlaszarvú tehénke volt a nagyasszony kedves tehene.

Debernekyné sírt, mikor a rémhírt meghallotta, hogy a kedves tarka Talpas holnap meghal. Golyót lőnek a fejébe. Szép nagy okos szemét behúnyja örökre.

Egész éjjel nem tudott aludni a nagyasszony. János úr hallotta sóhajtozni, hánykolódni.

- Valami bajod van, asszonykám?

- Semmi, semmi.

- Te sírsz, asszonykám!

- Ne fecsej már annyit, hagyj békét!
- Anna, Anna, te a Talpast siratod és nem mered bevallani.
- Hát aztán, ha siratom is? Az én dolgom az, ha a szívem megszakad is...
- De azt már nem engedem, hallod-e? Nem engedlek szenvedni, megmentem a tehenéket, holnap fizetek.
- Csak azt próbáld meg! - szisszent fel a nagyasszony kevélyen. - Rögtön itt hagyom a házat.
- Anna! Lelkem, Annám, ne haragudj, hiszen én csak jót akarok.
- Ha jót akarsz, hát ne fizess.
- Hát nem fizetek, de a Talpasnak vége akkor.
- Ha az Isten akarja, - felelte az asszony keresztényi megnyugvással, de mégis egy mély sóhajjal.

Reggel korán öltözött fel a nagyasszony, de azért a világért se mozdult volna ki a szobájából, hogy az iszonyú dolgot meg ne lássa az udvaron, mikor kivezetik kedves tehenét, a kit kis borjú korától ő etetett, cukorral kényeztetett; mikor az a gonosz Jarobitsek megczélozza a halálra ítélet a puskájával s oh jaj, mikor a lövés eldörren... De azt meghallja idebent is...

Remegve várta a borzalmas pillanatot, haloványan járva-kelve szobájában, megállt és imádkozott:

- Istenem, ne engedd, ne engedd!

E pillanatban szelid kopogás hallatszott az ajtón.

- Szabad!

Jarobitsek Venczel lépett be. A hóhér, a gyilkos! De milyen szelid, alázatos volt az arcza.

A nagyasszony keményen rászólt:

- Mi tetszik?
- Bocsánatot jöttem kérni, - mondá halkán, lesütött szemekkel.

János úr bámúlt, egyre bámúlt, és egy szót sem szólt, csak a nagyasszony mondta gúnyosan:

- Nincs miért, nincs miért.
- Beismerem, hogy gyalázatos, rossz ember voltam, - rebegette Jarobitsek. - Bocsásson meg a tekintetes úr és a tekintetes asszony. Jó és alázatos leszek ezentúl.
- Legyen ön olyan, - pattant fel büszkén Debernekyné s halovány arcza kipirúlt - a minő lenni akar. Semmi szükségünk az ön elnézésére.
- No, no, anyjuk, - vágott közbe János úr. - Ne bánts a káplár urat. Ha ő jó akar lenni, miért ne lenne? Mit von le az ő jósága a mi hazafiságunkból. Csak legyen ön, kérem, jó és alázatos. Ne hallgasson a feleségemre.
- Az leszek, tekintetes uram. Mert levelet kaptam az édes anyámtól Csehországból s ő int engemet, hogy jó legyek önökhöz. Az én szegény mamiczám. S annak én szót fogadok, mint a császárnak.
- No lássa, az igen szép. Hát ösmer minket az ön mamiczája?

- Nem, nem. De tessék elolvasni, hogy mit ír. Mert szépen tud írni a mamiczám, pedig már hatvan éves és még nem visel pápaszemet.

János ur átvette az eléje nyújtott levelet.

- Ugyan, ugyan, mit barátkozol vele? - pirongatta a nagyasszony magyarul.

- Ne okoskodj, Anna, ne okoskodj. Hiszen, látod, hogy már nem lövi meg a Talpast. Majd a káplár felé fordult tótul: - Ugy-e nem bántja a feleségem tehenét?

- Isten mentsen attól, - felelte Jarobitsek szinte fájdalmas hangon. - Ha nem adnak enni, hát tűrni fogjuk, éhezünk alázatosan, csendesen.

Deberneky helyeslőleg bólingatott a nagy fejével.

- Add ide a pápaszememet, Annácskám. Hadd olvassam el. Hogy minek? Ugyan ne duzzogj, ne légy már olyan engesztelhetetlen. Hiszen, érdekes az, hogy mit ír egy cseh asszony.

Deberneky fennhangon olvasta:

«Édes fiam, Venczel!

Vettem leveledet s örülök, hogy egészséges vagy. Vigyázz magadra és imádkozz abból a könyvből, a mit neked adtam. Irod, hogy ellenségek közt vagy, szeresd őket is, édes fiam. Légy kiméletes irántuk, tartózkodj a durvaságoktól, mert minden kölcsönbe történik. Az Isten visszahozza azt ránk, amit ti ott tesztek. Gondolj szegény öreg anyádra, Venczel fiam.

Most is egy magyar huszár van kvártélyban nálunk s azon ürügy alatt, hogy ti az ő szüleit sanyargatjátok Magyarországon, a leghihetlenebb kegyetlenségeket csinálja velünk. Tör, zúz, követel, eszik, iszik s annyira el van kényeztetve, hogy délutánonkint kardostól, tarsolyostúl befekszik egy teknőbe s nekem, szegény öreg anyádnak, órákig kell őt ringatnom, mig elalszik.

De végzem is leveletem, mert a huszár már ordít, hogy ringassam.

Légy jó és alázatos, édes Venczelem,

Szerető édes anyád
Bohumilla.»

Deberneky bácsi felkaczagott jóízűen, édesdeden.

- Aha! Most már értem. Minden csak kölcsönbe megy. Panna, Panna!

A szolgáló után kiáltott.

- Tessék parancsolni.

- Szaladj át, fiam, a paphoz. Van ott most egy piktor, a ki az oltárt festi. Hogy jöjjön át azonnal, hahaha!...

- Mit akarsz vele? - kérde a nagyasszony.

- Lefestetem vele a jelenetet. Egy huszárt a teknőben, a kit egy öreg cseh asszony ringat. Valami fölséges!

Szemei szikráztak a vidámságtól és lelkesedéstől.

- Most már legalább tudom, miért tűnök. Most már egy polturát se fizetek. Ha azok is tűnnek, az már más. Akkor én is tűnök. Most már megerősödtem. Ha háború kell, hát legyen háború!

Majd újra előfogta a kaczagás:

- Hahaha! Képzeld el, Anna, azt a huszárt a teknőben! Nem éppen a mi Pali fiúnk-e hehehe? No az volna csak a pompás! Valami gyönyörű látvány lehet, hihihi! Meglesz, megcsináltatom olajfestékben, hogy holtom napjáig nevetsek rajta... De már ilyet a mi cserepárjaink még se tesznek.

Vidáman, fűgén ugrált egész nap, mint egy evet s mikor a katonák összegyűltek déltájban a sovány lencsefőzelék mellé, melyet a Zsuzska szolgáló főzött hús, szalonna nélkül, odaállt eléjük vakmerően s elkezdte bosszantásukra énekelni: «Hazádnak rendületlenül...»

Az alázatos Jarobitsek letette a kanalat s utána próbálta dudolni...

Ilyen idők voltak azok!

FARKAS A VERHOVINÁN.

I. RÉSZ.

A varázslatos rókabőrök.

Mármarosvármegye levéltárában a poros akták közt² van egy vádlevél e század elejéről, melyben ez a csiklandós kifejezés is előfordul:

«Ille rex centum virgines defloravit.»

A mi ha nem is hűségesen, de inkább illendően lefordítva körülbelül annyit tesz, hogy a király száz virágot letört.

Volt hol. Igazi paradicsomkert Mármarosvármegye; sója, fája, vize van, mindene van. Még gyémántjai is. Napokig lehetne róla mesélni. Szép nemzeti folyónk, szőke hullámu Tiszának itt jön meg a kedve utra kelni. A Kabola-Polyánán kellett lakniok valaha a görög isteneknek. Junó a Sosarkában fürdött. Talán arról fecsegnek az aczélszürke habok. Az igézetes rahói völgyben, azt hiszi az ember, hogy no, most mindjárt egy nymphea, vagy egy driád lép ki a fák mögül. Persze, a valóságban egy-egy hosszú kaftános, tincses zsidó bukkan ki helyettük. Hanem ez újabb aquisitió. S ennek daczára is paradicsomkert Mármaros. Terem benne tömérdek fehér rózsa, szelid nézésű orosz leányzók, még ennél is több piros rózsa, tüzes szemű oláh fáták... Hiszen tán meg se látszott az a száz letört virág!...

Szinte nem érdemes értök szót vesztegetni.

De csak mégis elmondom, hogy Mihályi Pál uram megyei esküdt éppen azokban a nehéz napokban, mikor a megyei nemesség odajárt az insurrectióban, a nagy Napoleon ellen, kihirdette járásában a Verhovinán, hogy Péter-Pál napján odaérkezik a király, hű népe látogatására.

Dobszó mellett kiáltották el a tizedesek a községekben:

- Adatik tudtára mindeneknek, hogy király ő felsége megérkezik Péter-Pál ünnepnapján a Verhovinára s a kamionkai völgyben lészen tartózkodása sátorában, a hova is minden telkes jobbágy egy rókabőrt tartozik elvinni ajándékba s minden egyes község a legszebb hajadont.

Szállt, szállt a hír. Miért ne lehetne való? Mig a nemes urak elverik Napoleont, ide jön nyaralni biztos helyre a Verhovinára. Hát okosan teszi. Olyan ez, mint a vár. Hegyek mögött hegyek, a mikről ezüst giliszták futkosnak lefelé pajkosan ... örökké futnak, ezer év óta sietnek, soha sehol meg nem állnak e keskeny csermelyek.

Az ezüst giliszták erre a hirre se álltak meg, csak az emberekben keltett érdeklődést, pezsgést.

Bezzeg lett becsülete a rókáknak. Sokra vitte isten a dolgukat. A leghiresebb medveölők is kicsibe kezdték venni a maczkót, hadd nőjjön, hadd szőrösödjék, mindenki a rókákra vetette magát. Elannyira, hogy tán maguk a medvék is észrevették ezt és sopánkodának: «Nagyon elszaporodunk, ha ez így megy, mi az ördög történhetett a bőrünkkel, hogy senkinek sem kell többé?» (Nyilván a szücsöket okolták!)

Hát még a szép hajadonok értéke hogy fölszállott! Nem is folyt szó másról a falvakban, mint melyik a legszebb, ki menjen a királyhoz? S milyen előny háramlik abból a leányra,

² A melyeknek a csősze ez idő szerint az én tisztelt barátom, Szépfaludy Ferencz.

familiájára, a községre, ha a király szeme megakad valamelyiken? Volt a ki szepegett, hogy el kell mennie, de azt is restelte volna, ha otthon marad.

«Nem tör ki a lázadás, hehehe» - nevetgélt Mihályi uram a markába, mikor végig kocsizva a falvakon, látta, hogy patyolat-ingvállakat varrnak az asszonyok a ház előtti padkán, hogy a csizmadia kaptáján kordován csizmácska szárad künn a kis ablakban s mikor panaszra jöttek hozzá apák, anyák:

- Jaj nemzetes uram, égbekiáltó igazságtalanság történt a leánnyommal. Nem őt választották bíró uraimék a király elébe, hanem a verébfejű Olényát, pedig isten-ember tudja, hogy a mi leánnyunk a szebbik. Sir, rí szegény azóta, mint a megbolygatott lánc.

- Hát ő is hadd jöjjön! - rendelte a hatalmas esküdt s még jobban nevetgélt utána.

...Hja bizony ostoba fenevadak voltak azok a sárkányok, kik a magyar népmesékben mindennap egy szüzet reggeliztek fel, a fekete posztóval bevont város nőnemű fiatalságából, hogy ki nem találták a dolog tetszetősebb formáját (pedig a hét fejükben lehetett volna annyi ész) mindég a *következő legszebb* leányt kérni; a mennyire hiuk ezek a bohó kis leányok, biz' isten önként is elmentek volna a sárkányhoz. S mennyi fekete posztót lehetett volna megkimélni.

A Verhovina hajadonai nem ellenkeztek egy csöppet sem, mert aranyból volt a horog, a melyen kifogták: hogy a legszebbek jöjjenek. A rókákról nem lehet ennyi jót mondani. A rókákban kevesebb loyaltás és hiuság van. Igaz viszont, hogy a hajadonok közt az a legenda volt elterjedve, mintha a király házasodni akarna, hát nyilván asszonyt választ a verhovinai lányok közül (no iszen, majd adna annak a felesége Mária Terézia császárné) és ez elég maszlag volt; de a rókák közt nem volt forgalomban semmi legenda s a rókák végre is szeretik a bőrüket állandóan magukon viselni, bármennyire megtisztelő legyen is egyébként egy róka hüvelyére nézve, ha az a király tulajdonába megyen át.

Öreg Tahó Mihály uram, aki nagy versifikátor volt a maga nemében, versekben írta meg valamikor a Verhovinát, Mármaros legelhagyatottabb hegyi vidékét, hasonlítván annak mappai ábrázatját a paczalhoz s minthogy kulináris ember volt inkább mint festő, a fenyvesek illatáról a malacpecsenye szaga jut eszébe, írván:

Itt sütik a tarka farku
Kis malacgot
Fűzfanyárson,
Faparázson.

Egyéb figyelemre méltó dolgot nem lehet mondani a Verhovina egyforma kinézésű völgyeiről, hegyeiről. Azt meg éppenséggel meg sem álmodhatta, hogy itt valaha király tanyázzék - a hol még a nemesség is restelt letelepedni. A Hatfaludyak, Pogányok, Szaplóczayak a megye szereplő familiái, mind az enyhébb részekbe húzódtak. A Verhovina volt az ismeretlen megyerész. A szolgabírák évtizedekig be se szagoltak oda, viczispán arra soha se járt, ha csak nem valamikor Mátyás idejében. De hova is szállt volna ott be egy akkora nagy ur? Nem volt ott se kastély, se vendéglő. Nem volt ott semmi, a mit megehetett volna. Ami azonban őt megehetette volna, egy-két medve, sűrűn akadt. A Verhovina a vármegye mostoha földje. Azért húzódtak aztán oda a mostoha gyerekei és a katonaszökevények, meg az üldözött betyárok. Oda már a pandur se ment utánuk. Az ördög találjon meg valakit a Verhovinán!

S most szinte képzelhetlen, a király jön oda. Ilyen bolondság is csak az olyan fejben teremhet meg, amin korona van. Közönséges kalap alatt lehetetlen.

Minden mutatta már a nagy nap közeledését. A környékbeli mesteremberek sátort emeltek a kamionkai csendes völgyben, mely szép, de vad. Mihályi ügyelt fel mindenre. Nemzetiszin

szövettel volt bevonva a sátor, aranyozott kopjára feltűzött ajtófüggönyökkel. Köröskörül az ország és a megye czimerei tarkállottak. A sátor belsejében aranyos trón készült s pompás ágy medvebőrökkel. A sátor mögött vagy ötven lépésnyire sütő-kemenczét, katlan-lyukakat vájtak a földbe a napszámosok. A híres Vojtáknét hozatják el Husztról, az fog a királynak főzni. No iszen, nem is evett az még Bécsben olyan töltött káposztát és levélensültet!

Egy magas árboczon, a hegy tetején hosszú piros-fehér-zöld zászló kigyózott. Csak ugy dagadtak tőle a szivek. Réges-régen röpködött itt ilyen, csak a nagyon öreg emberek hallottak valamit ... csak a nagyon vén fák susognak róla s csak a legvénebb rigók füttyében hallik még valami elmosódott hang abból a nótából, amin a kuruczok masiroztak erre...

Nagy dolog lesz itt Péter-Pál napkor, ha megéljük. Nagyon nagy dolog lesz.

Össze is gyült az egész környék ünnepi ruhában. Nem látott még eleven ember annyi uj bocskort és annyi uj halinát egyszerre. Csak a vakok maradtak otthon és a csecsszopók. De még olyan rivalgás is régen volt, mint mikor a kanyarodónál feltűnt a négylovas hintó, röpködő mentéjü huszárral, czifra árvalányhajás kalapu kocsissal a bakon.

De elhalt a vivátozás, mikor a hintó közelebb ért, abban hagyták a rókabőrök és kendők lengetését, mert csak egy fiatal szürkeköpenyes ur ült a hintóban, keskeny fekete bajuszu, csinos, piros arczu, nem igen lehetett több huszonhat évesnél. Nem volt azon semmi királyi, se korona, se palást, se aranyalmás-bot.

- Ez talán csak a palatinus! Vagy annál is kisebb!

De amint a négy tajtékos paripa megállott a sátor előtt, féltérdre ereszkedék a hintó-hágcsónál nemzeti Mihályi Pál uram s így szólott a lelépő deli legénykéhez:

- Isten hozta közénk felségedet!

Szél zugott a Bistra Hora felől. Alig lehetett hallani a szavakat. Csak lassan terjedtek, morajlottak a nép között, hogy mégis a király az, saját fölséges személyében. No iszen, szépen vagyunk, még csak a kalapot se billentettük meg! De ki hitte volna?

Mihályi az öklével fenyegetőzött:

- Éljenzzetek hát gazemberek, csürhék!

De mire észrevették magukat, már akkor a király benn volt a sátorban.

- Ugy kell, magára vessen - mentegetőztek némelyek - mért nem öltözött fel illendőképpen?

Az esküdt dühbe jött:

- Persze hogy ezüst bocskorba, selyem halinába, ti szamarak. De legalább hoztatok-e elég rókabőrt? A kinek rókabőre van, álljon ide! Ő felsége átöltözködik elsőben királyi ruhába, aztán bevisszük neki a bőröket.

A rókabőrösök gyorsan verődtek össze, mert édes-kevesen voltak, harminczan-negyvenen. A lebergi szőrme-kereskedők már kora tavasszal összevásárolták, a mi kevés készlet volt a környéken. Ki sejthette volna még akkor a királyjárást, hát még azt, hogy rókabőr megyen adóba.

Volt is sok szóbeszéd, találgatás e furcsaság miatt.

- Valami szücs van talán a király miniszterei között?

A ruthén parasztok másképp találták el:

- Az orosz czár ellen visz télire hadat a király, mert a katonák kabátját bélelteti a bőrökkel.

Szárnya nőtt az oláh fantáziának (de ebben már valami okosabb dászkál eszének is része van.)

- A nagy Napoleontól jön a dolog. Az követeli királyunktól a bőroket hadisarczban. Világos mint a nap. Mert úgy van az atyafiak, hogy «kakas» van a francia zászlókon. Kakas bizony. S a rókák már annyi kakast megettek a világ eleje óta, hogy most, mikor megfordult a koczka, a kakas akarja elpusztítani a rókákat.

- Csak az a baj, nemzetes esküdt uram, - sopánkodának a rókabőr nélküliek, hogy nekünk nem jutott. Meg is vagyunk ijedve czudarul: mi történik velünk?

Mihályinak már elmúlt a haragja, nyájasan biztatta meg a nyugtalankodókat:

- Nagy büntetés érhetne, bizonyos. Csakhogy azért még se lesz kutyabajotok se. Mert itt vagyok én és szeretlek. Bajotokban el nem hagylak. Hát ne is féljete, mig engem láttok. Engem pedig mindaddig láttok, amig meg nem vakultok.

(Ez czélzás akart lenni azon instancziára, melyet a verhovinai jobbágyok az alispánhoz intéztek tavaly, hogy a zsaroló, kegyetlen esküdtet vegye el a hatóság a nyakukról.)

Ekképen proklamálván miheztartás végett a saját örökkévalóságát, bizalmas kedélyességgel folytatá:

- Lesz itt annyi rókabőr, a mennyi kell. Mindenitekre jut egy, bizony meglássátok!

De már erre kétkedve néztek össze az emberek, bár jól esett nekik a biztató szó, - de csak olybá vették, mint hiábavaló kedveskedést: mintha búzapálinkával kengetnék a fülüket - szinte kár a pálinkáért... Némelyik elfordult, fejét rázta: «De már azt nem hiszem». Egy-kettő könnyedén vont vállat. Ejh, hátha! Hatalom a vármegye. Hátha példának okáért olyan csodasipja van a nemzetes urnak, amit ha megfuj, az erdőkből egyszerre összefutnak az összes rókák...

- Az ám - tréfálozik a majdánkai takács, a vállán lógó rókabőrt meglegedetten simogatva. - Összefutnak a rókák természetesen, hogy ne? És természetesen megnyuzva? És a bőruket a szájukban hozzák. Hát egy kis friss brindzát ne hozzanak belekötve?

Nevettek a takács ötletének, de mégis biztak Mihályiban.

- Az atyuska megsegít, ha mondta. Biz isten megsegít. Hiszen csak nem beszél olyan úr a levegőbe?

Nem volt ugyan csodasipja, de mégis szavának állott az esküdt úr. S amint az első husz embert bevezette a sátorba, kik lerakták hodolatul a rókabőroket a trón zsámolyához, nem-sokára kijött a sátor másik nyílásánál, ugyanazon átadott bőroket hozva a hóna alatt, egy-két ravasz szemhunyorítással odainté a népeket és a Márton hajdut:

- Fogjad a bőroket Márton és add el öt huszasával. Ide, ide atyafiak! Ő felsége nem veszi észre s a becsület meg van mentve, he-he-he. No-no-no, ne előzködjete! Először az érdemesebb emberek kapják. Ez a dolog rendje.

Eszök ágában sem volt előzködni, sőt inkább nagy immel-ámmal vették az öt huszasos ajánlatot. A nemzetes úr maga válogatott ki husz embert a tömegeből, a kik a bőroket megvehetik öt huszasával.

A többiek nem is bánták valami nagyon, de Mihályi jó kedvvel feddette őket, rájok fogva, mintha bánkódnának, türelmetlenkednének.

- Ne csináljatok zenebonát fiaim, ne okoskodjatok a bőrök miatt. Hiszen nem moly a király, hogy megegye őket! Ahogy egyszer kihoztam, kihozhatom máskor is. Türelem, türelem népecskéim. Ugy elcsinálom én azt, hogy mindenki leteheti a maga adóját. Hiszen nektek lesz az jó, nektek lesz az öröm.

S valóban ő felsége kegyesen fogadta a színe elé járulók második csoportját is.

Az ősz Nóga István mondott néhány szót a trónon ülő fölséghez, amint ő s társai letették előbb a szőrme-nemüt.

- Fölséges urunk és királyunk! Elhoztuk fölségednek e csekélységet, e néhány róka bőrét. De ez csak annak a jelképe, hogy ha egyszer a mi bőrünket kívánja fölséged, azt is el fogjuk hozni.

A király nyájasan mosolygott, aztán így szólt:

- Meg vagyok győződve hűségtekről.

Majd Mihályi felé fordult:

- Jegyezd fel hívünk e derék emberek neveit. Mindnyájukat nemessé fogjuk tenni.

Mire körülnézett öreg Nóga István a társain, egyre nagyobb meglepetéssel, míg végre így szólott reszketeg, gyenge hangján:

- Mi itt már eddig is mind nemesek vagyunk, felséges uram, ahogy nézem.

- Annál jobb, annál jobb - szólt ő felsége szinte kedvetlenül, hogy dicső elődei már elszedték előle ezt az örömet s fenségesen előkelő kézmozdulattal intett távozást.

Mihályi uram sopánkodva mondá a kimenő bocskoros nemeseknek:

- Ejnye, ejnye, de furcsa véletlenség, hogy csupa nemes atyafiakat válogattam ki kegyelmetekben. Ejnye, ejnye!

Nagy fejét, mely úgy viszonylott testéhez, mint a káposztafejhez a káposzta torzsája, búsan csóválgatta, míg apró fürjzemeiben a ravaszság látszott bujkálni.

Mintha tudta volna, mitől döglik a légy; mert ez a véletlen összeválogatás megtermé a maga gyümölcseit. Mint a futótűz terjedt a tömegben, hogy a király mind nemesekké akarta tenni a bentlevőket. A nevezetes esemény szemtanui nagy, álmélkodó csoportok előtt beszélték a részleteket.

S amint újra feltűnt a hajdú, az újra kihozott rókabőrökkel, egymáson gázolva, egymást lökdösve rohantak feléje a parasztok.

«Nekem is egy bőrt! Ide is egy bőrt!»

- Öt tallért adok érte, nem öt huszast!

- Tíz tallért adok érte!

Némelyik egy egész harisnya pénzt nyujtogatott a hajdú felé nagy csörgetéssel:

- Márton lelkem, nekem egy bőrt!

Mihályi uram megelégedetten dörzsölgette a kezeit, meg-meglökve a mellette álló Peléczi Jánost, egy vén irtókat, ki most mint szertartásmester szerepelt:

- Pompás ünnepély. Ördöngösen sikerült ünnepély! Hanem most már magán a sor domine Peléczi. - Rendben vannak-e a nyálánkságok?

Peléczi vigyorgott.

- Együtt van mind a száz.

- Hát akkor siessünk elvégezni a prózát, hogy hamarabb áttérhessünk a poézisre, amice...

Ment fűgén az új küldöttséget bevezetni, hogy azután ismét és ismét azt csinálja. Így lőn az a csoda, hogy husz-harmincz rókának a bőrével ezer meg ezer ember takaródzék. A jámbor uralkodó nem vette észre az ártatlan csinyt s kora reggeltől messze délutánig szakasztott ugyanazon bőrt vette át a hódoló hűséges alattvalóktól. Az egyik sátornyíláson bevitték, a másikon kihozták. Miközben a Márton hajdú keze alatt egy egész zsák telt meg huszasokkal, tallérokkal.

Messze délután volt, még mindig rajzottak a hódolók, pedig már a Vojtekné asszonyom hirnökei erősen szorongatták az udvart. Egyik is, másik is jött, hogy «kész már a leves». Vojtekné üzeni, szakítsák már abba az országkormányzást. Mind nem használt semmit, míg végre dühbe jött a derék asszonyság s keresztül vervén magát a sátor nyílásánál meztelen karddal álló két hajdún, felgyürt ujjakkal «varecskával» a kezében berohant a sátorba, nagy méltatlankodással rikácsolva:

- Az istenért, mind megkozmásodnak az ételek!

Ez valóságos kényszer volt.

- Mingyárt, mingyárt! - tuszkolta Mihályi gyöngéden kifelé.

- Könnyű a királynak, annak mindig meg lesz a királysága - morogta Vojtekné haragosan - a korona akkor is korona, ha penész van rajta, de hova lesz az én becsületem, ha rossz ételt adok?

- No ez már igaz! hagyta rá az esküdt, s legott kiadta a rendeletet Peléczinek, hogy a király szemlét tart, míg odabent teritnek.

A vén őrök méltóságteljes arcot vágott... Nem kis feladat az, ami ő reá vár. S mint ahogy a csirkéket szokás előhivogatni a buzaszemekre, elkezdte kiáltozni olá hul, oroszul kedveskedő nyafka hangon.

- Ide leányok! rezedaszálak! Ide, ide édeskéim!

Ha valaki azt kiáltaná a réten a füvek, a kórók, labodák, lóherék felett: «Elő, elő kedveskéim» s erre a szóra mind egy rakásra jönnének össze a réti virágok, kibontakozva rekenyő farkastej-szomszédjaik mellől, micsoda gyönyörű bokor keletkeznék...

Itt ugy volt. Ömlöttek a szebbnél szebb leányok Peléczi mellé. Egyik magas kevély szépség, hosszú aranyhajjal mint egy király-leány, a másik zömök, barna teremtés, de helyes, formás és fűrgé mint az orsó, a harmadik mélézó szemekkel, filigrán termettel, mint a suhogó nád. A mennytől van szemszine lopva amannak, az utána valóé csak a diótól, de mégis milyen beszédes.

- Hohó te Nástya, majd kicsattan az ajkad fiacskám. Nem festetted be kis selyma málnával? (De nem bizony ha mondom). Hát te gyík szemű Marinka, azért jöttél meztláb, hogy a picziny hattyulábadba belebotolják a király? No valld meg, hogy azért.

Beczézzette, ingerkedék velök, akár valami vén udvarmester, miközben szakértően helyezte el őket művészi tarkaságban, mintha koszorút kötne. Ide egy bimbót, oda egy violát, közbül valami bágyadtat, egyszerű marmancsot: «Állj ide báránykám, Moldon Klára!»

Kifogyhatatlan volt az észrevételekben, a rendezkedésben.

- Ereszd le a hajadat Anuta; hidd el, sokkal szebb úgy. Igazítsd meg a csipkekendődet Dunjecska. Az istennyila üssön ezekre a hasítékokra, amit elől az ingen hagytok; nem merek odanézni. Dülleszd ki a melledet Borbála, hadd lássék a derekad minden mivoltjában. Terringette, ha még fiatal lehetnék. Nem anyától lettél, ha jobban megnézlek, valami darázs szült ezzel a derékkal, úgy van az valahogy... Mi a kő Iliánka, mi a kő? Hátrahúzódunk félénk hamupipőke? Állj iziben az első sorba! Ne tarts attól, hogy a király beléd bolondul. No volna is kibe?... Hop ide a középre, te napraforgó a liliomok között, te, te, óriás Katharina. Ha én király volnék sohase ülnék a trónra, ha a te öledbe... («Ne bomolj bátyika, ne bomolj!» - felelte pirulva az óriás Katharina.)

A mindenütt jelenvaló Mihályi hol elszaladt, hol odaszaladt meglegeltetni a szemeit.

- Szépek, üdék mint a cseresznyék, domine. Igaz, ami igaz! Van miből választani a királynak. Ugyan melyiket választja? Mit fordítgatja a szemeit ég felé, hogy nem tudja. Hiszen nem azért kérdeztem, hogy feleljen, mert maga Peléczi egy közönséges fatuskó, némi lélekkel kibélelve. De a bélés is rossz, kopott és szakadozik. Ejh no vén gyerek, csak nem huzza fel mingyárt az orrát? Hiszen nem rosszból mondom. Hiszen éppen a bélés miatt becsülöm. Csak azt akarom mondani Peléczi, hogy mikor a király kiválasztja a legszebbet, a két utána való legcsinosabb maradjon itt az asztalnál felszolgálni a «királynét». Ezek a palotahölgyek, hehehe.

Az öreg szertartásmesternek megtetszett az ötlet; neheztelő arcza egyszerre nekiderült:

- Persze - mondá - persze, de a másik felét a foga közt morogta.

- Mit dünnyög bolondot? Hogy «de mi nem vagyunk apródok?» Mindegy, amice, mindegy, ámbátor természetesen sajnálatos. Mindannak daczára, naponkint hármat rendel be ezután is, szőkét barnát vegyítve, míg csak tart a készletből. A királyi háztartás pazar legyen, amice. Nem tesz semmit, ha az ételek érintetlenül maradnak. Az asztalt minden nap meg kell azért rakni.

A ceremóniásmester köhécselni kezdett:

- No mi az? - riadt rá Mihályi. Mikor maga köhög, az annyit tesz, hogy valami kifogása van?

- Semmi, semmi - suttogta Peléczi ijedt hangon - ő felsége közeledik!

Delejes áram futott át az emberek hátgerinczén... Ott jön, ott jön! Kilépett a sátorból és a szüzek felé tart.

Szép délczeg növésű, bátor tekintetű. Tiszta együgyűség volt rá nem ösmerni! Darócz ruhában is fejedelmet mutatna. De nincs ám daróczban. Megittasult a szem selyem attiláján, piros bársony mentéjén. Görbe arany kardja drágakővel rakva, negédesen csörgött. Sárga szattyán csizmáján mindenik lépténél egyet pendült kevélyen az ezüst sarkantyú.

Nagy «vivát» hangzott fel hömpölyögve. A felség kedvesen integetett a fejével jobbra-balra. A leányok úgy tettek, természetesen úgy tettek, mintha oda sem néznének - pedig mindnek odaszaladt a pillantása különböző álutakon. Némelyiknek a szája is nyitva maradt. Hiszen eddig csak a fonó mesében élt szakasztott ilyen alak, ezüstszőrű tátoson, a királyleány almájáért nyargaló. Talán ez is csak álom...

A király felvillanyozva sietett a leányokhoz. Forrt már talán a vére. Mert ez oszt' a szemle! Hórihorgas gránátosok helyett, harmatarczu, fényes szemü szüzek. Éppen száz, egy század!

De a király utja, még ha párnáznák is, tele volna röggel, tele akadálylyal. Panaszos emberek instáncziákat dobnak a lábaihoz, megállítják zokogó szóval, elébe dobják magukat, térdre esnek.

Két férfi és egy szelid arcú asszony (valamennyien Szinevérről valók) eléje toppantak. Mihályi el akarta őket üzni, de a király így szólt:

- Szaporán, mit akartok?

- Igazságot kérek - szólt az egyik férfi. Ez a nő megölte a testvéremet, a férjét. Három évvel ezelőtt eltűnt örökre.

- S ki látta, hogy megölte? kérde az uralkodó.

- Senki sem látta felség, de ő maga mondja, maga elismeri. Megölte s elásta, messze, túl Szigeten, a Soporka patak mellé.

A szép bánatos asszony, tétova, dúlt tekintetét a királyra emelte s egykedvűen, méltán ráhagyta:

- Igaz, igaz, úgy van!

- Felség - szólott közbe a második férfi. Én a testvére vagyok s azt tartom, a férje eltűnése meggyengíté a hugom esztét.

- Tegyen ítéletet felséged - esengett az eltűnt férj testvére s ugyanezt sürgették az ott álló szinevéri bírák.

- Hol van a holttest? - kérde a király.

- A holttest nincs meg, mert a Soporka egy ölet vitt el három év óta a partjából.

- Ugy? - mondá a király. Mielőtt döntenék, vezessétek elébem a patakot!

E bölcs ítélet (mely mint a mármarosai krónika megjegyzi, méltó volt egy király szájába és a corpus delicti követelő törvények szelleméhez) egyszerre elseperte onnan a szinevéri bírákat. Megdermedt ereikben a vér. - Elővezessék a Soporkát? Hiszen nem valami vándorlólegény az, hogy a bakter a fülénél fogva előhurcolhatná! Ámbátor esztelenebb a vándorlólegénynél, mert butaság kell ahhoz, hogy valaki a saját partjait széthordja, megegye. Hiába, víz a víz csak, ha pálinka folya a Soporkában, az nem tenné!

Alig tett pár lépést ő felsége, már újra megakaszták a dorankájai atyafiak. Nagy bajuk vagy, mondák, maga az egyházi adta elő. Tahó Mihály uram, aki Nyágován lakik (egy borzasztó nagy diófa van az udvarában felséges uram) tartozott Dorankája községnek néhány száz tallérral. De mindez per alatt volt, penészedett mint a gazdátlan turó: a prókátorok voltak benne a kukacok. Végre aztán kiegyeztek: isten neki, legyen vége, csináltasson Tahó ur az egészért az ekléziának egy harangot.

Mihályi megrezzent a Tahó névnél, magát a királyt is kedvetlenül érintette, de mégis kegyesen biczczengetett szép fejével; szemvakítóan rezgett ezalatt fővegén a kócsagtoll.

- Csak folytasd, bátran folytasd!

- Az uraság meghozta a harangot Besztercze-Bányáról, maga komponálván rá köriratnak ékes verzeset: «Holtakat temetek, - Felhőket kergetek, - Élőkkel beszélgetek.»

- Eleget vállal a harang - jegyzé meg a felség mosolyogva.

- Vállalta, hiszen vállalta, de mi történt? Föltettük (mert még a tornyunk nem volt kész) a haranglábra. Másnap azonban leszakadt valamiképpen s az ott játszó ártatlan gyerekek közül agyonzuzott egyet. Ott találtuk vérrel befecskendezve a szent érczet. A nép felzudult. Micsoda harang ez? Hát úgy beszélget az élőkkel, hogy maga csinálja halottakká? Lázban van Dorankája, felséges uram, hogy ők a gyilkos harangot nem engedik a tornyukba. Voltunk Tahó

uramnál, vállat vont, voltunk a rézöntőnél Beszterczen, az is vállat vont. Hát már most azért jöttünk apostoli felségedhez...

- Csak sebesen!

- Hogy mitévők legyünk?

A király elgondolkozott kicsinyég, aztán így igazította el:

- A harang kétségtelenül rosszul kezdte a maga feladatait végezni, de ti mégis bizvást föltehetitek a toronyba, ha egy kalapácsot csináltatok hozzá, a melyik büntetésül üsse-verje idők végezetéig örökké.

A félkaréjban álló doronkájai hivek beleegyezőleg bólingattak a fejeikkel: «No ez bizony jó lesz, ebbe belenyugszunk» s a király végre tova mehetett, a merre kétszer száz delejes szem vonta.

Mihályi mellette poroszkált s megelégedett szempislogással kísérve sugta:

- Ügyes Mátyás voltál, gyere most IV. Lászlónak!

A király szinte meghökkent egy percze, szemben állva a leányokkal. Fesztelensége elveszett. Mig tekintete bizonytalanul szaladgált arczról-arczra, mint mikor a billegető ugrál barázdáról-barázdára, szivét valami szorongatás-féle kényelmetlenség fogta el, mint a közönséges boltfeltörőt, mikor először megy lopni a templomba. Ugy tüntek fel neki ezek a leányok, mint valami szent csoportozat. De csak egy perczig tartott e szorongó érzés. Lassan-lassan visszanyerte ruganyosságát. Néhány enyelgő kérdést, megjegyzést tett. «Sok eső eshetett a vidéketeken», mondá a szálas Katharinának. A Nástya tejszin arcza körül egy nagy aranyzöld légy röpködött szemtelenül, a király feléje legyintett a keztyüvel, elkergette: «Hess, - te is szereted az édeset.» (Nástya fülig pirult.) Az éjhaju Nustyán Borbála kezéből kiesett a slingelt kézi keszkenője. A király pajkosan, menten rátette a lábát: «Nem adom ám oda egy csóknál alábban.»

Borbála természetesen elfutott a csók elől szemérmesen s ezzel látni hagyta a mögötte álló Glidor Erzsébetet. Az nem volt olyan szép, (ámbar a növése kifogástalan) de a király hátráttorodott bámulatában, mikor megpillantotta; világos kék szoknyája tele volt aggatva köröskörül aljától a derékig, kukoricaszem nagyságu gyémántokkal. Ingerlőn csörögtek s szemvakitón fénylettek olyan sokaságban, olyan sűrűn, mint mikor a mennybolt a legcsillagosabb.

- Álmodom-e - dűnnyögé. - Hisz ez az indiai nábobok összes kincse!

- Mármárosi gyémántok - világosítá föl nevetve Mihályi.

De különben is másfelé fordult már a figyelme; a gyémántszoknyás lány egyszerüen öltözött szomszédnéjára.

- Hogy hinak kis lányka?

Megbiggyesztette piczi száját gyerekesen.

- Nécsa Ilianának.

Volt az egész lényében valami eredeti, valami dévaj makranczosság. A szemeiben, a mozdulataiban. Az ingválla oldalt félrecsuszott s egy kis darabot látni lehetett a vállából, olyan színüt, mint a körtefa virága. A királynak eszébe jutott, hogy bizonyosan olyan édes is, mint a körte. Beh jó volna beleharapni. A legfelsőbb kéz meg nem állhatta ez igézet alatt, hogy legalább meg ne csipje.

Iliána fölszisszent, arcza lángba gyult fáklya lett. Amellett egész teste vonaglott, zsugorodott, rezgett mint a balzsamina szírom, ha kézzel érintik.

- Hova való vagy?

Érezte vérét a fejébe tolni, hangjára fátyolt vont az izgalom. A király is csak gyenge ember.

- Doronkájára - felelte Iliána halkán.

- Hány éves vagy?

A leány lopva a királyra tekintett. Ejh mit, hisz ez is csak legény. Nekibátorodott:

- Egygyel több mint tavaly voltam.

Ezzel a királynak még csak jobban tetszett; nem volt megsértődve.

- Hány szeretőd van már? évődék tovább is.

- Egygyel kevesebb, mint ahányat akarnék.

- Ugyan hányat?

- Hát egyet.

- Leszek én az az egy.

Iliána féloldalt görbité fejét, mintha letört volna, majd ingerkedve felelte:

- Ugyan ne mondja!

Nem is mondta többet, hanem villámhirtelen lehajolt és megcsókolta.

S ezzel mintha maga is megrestelné, ami fölhevülésében történt, megfordult, siető léptekkel a sátorába ment. Mig a leány ott maradt földbe gyökerezett lábakkal, elámúlva, megdicsőülve, reszketve.

Két lányka, a virgoncz Marikuca és a kis Anuta (a lencsével a bal állán) Peléczi által betanítva egy alkörmössel pirosra festett garabolyból, kigyóhagymából font koronát vettek ki; páfrányok voltak rajta a lemezek, gyöngyvirág bogyó alakú pelyhei a gyöngyök, piros rózsabimbók voltak a rubintok. Isten engem szebb volt egy igazi koronánál.

A koronával odaszaladtak Ilianához és térdet hajtva előtte kecsesen, megszólíták így:

- Hajtsd le a fejedet szép királykisasszonyka.

A szegény báránka mintegy hypnotizálva hagyott tenni magával mindent. Lehajlott s társnői tömött kenderszin hajára feltűzték gombostükkal a koronát, mialatt elkezdtek énekelni az alkalmi ruthén dalt, (talán Peléczi szerzeményét):

Husz piczi bimbó a fejedem,
Mind, mind kinyilott rózsa legyen,
Holnapra, talán holnaputánra
És magad is szép Iliána.

A szüzek kara utána zengte:

«És magad, és magad is»...

Peléczi büszkén dörzsölgette a kezét. «Valami nagyszerű ezekkel a selyemhangokkal» kiabálta. A rigók vidám füttyeikkel segítettek a különös nácsszertartásban. Peléczi egy rögöt dobott a sűrűségbe: «Ne füttyüljeteK bele, szamarak!» Egész lázban volt, biztos, hogy ő komponálta a dalszöveget.

Az ezeréves őstölgyek komoran rázták haragoszöld lombjaikat, de a ledéren ringó füvek a szerelemre teremtett apró erdei virágok, elandalítva a vadméhek döngésétől, megrészegeedve a nap sugaraitól, csak nevettek, pajkosan nevettek...

Ejh, bizonyosan nem a királyt nevelték. Nem bolond ember az. Csakugyan a legszebbet választotta ki. Nyulánk természetéhez festői ránczokban tapadt a himzett ing. A két katrincza, két színes kagylószárny zárta össze testét elől-hátul, kétoldalt szétnyiladozón. A kurta katrinczák csakhogy éppen befedték a térdeket, kecsesen verdesve nyalka rojtjaikkal formás lábikráit.

Fázott és égett egyszerre. Szemeit becsukta mintha össze akarna esni, meg akarna semmisülni, de ezek a szemek két égő zsarátnok bent a hosszú pillák alatt.

Mihályi megfogta az izzó kezét.

- Gyere Kis Iliankám, gyere, gyere, ne félj! Te vagy a legszerencsésebb fiacskám! Ne reszkess, mitől reszketsz? Te tetszettél meg a királynak. Te leszel a királyné egy napig. Ott ülsz a király mellett az asztalfőn délben is, este is.

Ment gépiesen, hagyta magát vonszolni a sátorba, mint az alvajáró. A huszárok a kardjaikkal tisztelegtek előtte. Az ajtóban maga a király fogta kézen. S fent a hegyen eldőrdült három taraczk-lövés.

«Király és királyné az asztalhoz ülnek!»

Boldog Marikucza és Nástya, akik megláthatják. Mert őket rendelte ki udvari szolgálatra Peléczi.

Ott bent ebédel egyébiránt ő is, Mihályi is, de külön asztalnál. Őket csak a hajduk szolgálják. Hanem azért ott is lesz mit enni, mit inni. Istenem, istenem, de nagy ur is a király!

S meg kell adni, illő pompával ment minden. Mikor a harmadik tál ételt bevitték, kijött a Márton hajdu egy szakajtóval, mely színültig tele volt huszassal s a leányok közé állva, elkezdte jobbra-balra szórni marékkal, mintha gabonát vetne. Ezt a király rendelte így.

Mihelyt felkapkodták a fruskák, megparancsolta a népeknek, hogy most aztán oszoljanak szét istenhírével, a leányok pedig jöjjenek el holnap is.

De az ebéd még sokáig tarthatott azután, mert a szétoszlott jobbágyok messze tuljártak már völgyön, hegyen, erdőn, mikor újra eldőrdült három mozsár.

Akik hallották a távolban, kitalálták:

- Most kelt fel a király az asztaltól.

Igen, akkor kelt fel és elbocsátá a környezetét. Egyedül maradt a sátorban Ilianával.

A kamionkai völgy néptelen volt már akkor. Mély csönd honolt köröskörül. Az a néhány ember nem igen zavarta.

A «palotahölgyek» Marikucza és Nástya az edényeket mosogatták a pataknál; Mihályi uram ott legyeskedett körülöttük. A vén szertartásmester a délutáni álmát aludta egy fa alatt. Vojtákné egy kappant spékelt a tüzhelyeknél a vacsorához. A fülemilék énekeltek, a rigók füttyültek, a vadméhek pedig körülrajzolták az erdei virágokat és döngtek, zümmögtek nekik a szerelemről.

II. RÉSZ. A nyágovai toaszt.

Nem lévén adónak való rókabőrünk, nem térünk vissza többé a kamionkai sátorhoz, pedig még bizonyára ott kellett időznie a királynak néhány napon és éjszakán át, de a Márton hajdu parancsa nyilván nekünk is szól s elüzetve történetünk színhelyétől (mert a király minden áron egyedül akar lenni), mi okosabbat tehetnénk irodalmi ember létünkre, mint némi kollegiális érdeklődéssel Tahó Mihályhoz fordulni, aki az összes felbukkant személyek közül legismerősebbnek látszik a muzsákhoz való atyafiságos viszonya által.

Tahó Mihály uram (fia az egykori kurucz hadnagynak, Lászlónak) hatvan év felé jár, Nyágován lakik, közel a híres sóbányákhoz (de van is só a verseiben - igaz, hogy nem attikai, hanem csak mármarosi). Csinos kis jószága van a Verhovinán és Dorankáján, sőt, többet mondok, a szép Iliána is az ő jobbágyaihoz tartozik.

Történetünket annyiban viszi csak előbbre az öreg ur, mert a fentebb leírt jelenetek után néhány napra átjött a doronkajai birtokára és Iliánkát elvitte magával Nyágovára, mert, mint mondá, egyetlen leánya a főbiróné, nála tölti a nyarat az idén s egy fürge leányra volna szüksége, a kit szobaleánynak használhasson. Neki az egy szakácsnéjén kívül csak férficselédei vannak.

Az öreg faragó-gazda Nécsa Pável, a ki a Tahó kis birtokát kezelte, maga ajánlotta Iliánkát. «Vigye el, jó uram, mert az ördög van benne a gyerekekben, se nem eszik, se nem alszik egy idő óta, hanem egyre sóhajtozik, sir.»

Elment Iliánka, de az ördög vele ment. Csak egyre busult, hervadozott a nyágovai kastélyban is, pedig urnőjétől ráragadhatott volna egy kis jókedv, mert az meg alig birt magával az eleve ségtől, mióta hazajött - két évi száműzetés után.

Mert nem titkolom el (más valakitől találnák meghallani, a ki még told is hozzá) egy kis hiba esett a férjhez menetelénél. Ugy történt az egész, hogy majálesen volt Nagy-Szóllósön. (Most valamikor mult két esztendeje.) Oh be szép lány volt akkor az a Tahó Kati - ámbátor kellemes csecsebecse az még most is.

Hát igen, - hol is hagytam el? - Amint ott van a majálesen, egyszerre csak beleszeret egy csinos fiatal emberbe, nemes Nagyiday Ferenczbe. Együtt táncoltak egész éjjel, hajnalig. Másnap a fiatal ember utána jött Nyágovára és megkérte.

Az öreg ur nem ösmerte Nagyidayt, egy heti időt kért a válaszra.

Tudakozódott azalatt a kérő felől. Bizony csak szomorút hallott; hogy könnyelmű fráter, semmije sincs, szeretetreméltó, de léha, hogy soha sem fekszik le azon a napon, a melyiken fölkel...

Amire azt felelte Katicza:

- Hát nem egyre megy az, mert te apuska meg soha sem kelsz fel azon a napon, a melyiken lefekszel?

Azt mondták, ledér, kicsapongó, végig udvarolta Ugocsát, Bereget.

- Annál hízelgőbb reám nézve - felelte Katicza, apja borostás képét simogatva - ha mégis engem akar nőül venni.

Rémítgették az öreg urat, hogy soha se lesz belőle semmi.

- Nem igaz - ellenveté Katicza daczosan - mert valami mégis lesz: az én férjem.

De már erre Tahó uram sziszegte, hogy nem igaz «Nem szedtelek én fel a szemeten, szivecském, hogy akárkinek odadobjalak» s miután eltelt az egy hét, megírta Nagyiday Ferencznek a választ eképen:

A nevem Tahó,
A lovam Fakó,
A lányom Kató,
Kendnek öcsém nem eladó.

E pogány strófára csakhamar megjött az üzenet a gavallértól; lovas ember hozta;

«Ha ide nem adja bátyám uram Kata hugomat tisztességgel, elviszem erőszakkal.»

- No azt szeretném én látni - dühösködék az apa, széttépvén az epistolát.

S lőn néhány nap mulva, midőn a kisasszony künn lovagolna az Irholcz-felé vezető uton, előtte termett Nagyiday Ferencz két czimborájával, megfógták a ló kantárját, levették róla a Katót (mert könnyü Katót levenni), föltették a kocsiba, lovát a saroglyához kötve, a legelső plébániára vágattak és összekeltek. Így esett ki a Tahó uram verséből két kádencia egyszerre, a Kató és a Fakó.

Dühöngött, káromkodott, de mit tehetett már ellene? Hiszen még méz is volt az ürömben. «Legalább szótartó a ficzkó, csakugyan elvitte erőszakkal». De azért fájt, nagyon fájt a szive és a fiatalok bocsánatkérő levelét visszaküldte fölbontatlanul, csak annyit üzent a lovásztól Nagyidaynak, hogy a Fakót küldje rögtön haza, mert a lólopásra törvények vannak. A leányról egy szó említést se tett, mintha nem is volna.

Mindamellet mikor a télen tisztujítás volt, mindent elkövetett úgy szür alatt, hogy Nagyidayt, ámbár Ugocsába való, megválaszszak főszolgabírónak. Vér nem válik vízzé hiába.

Nagyiday meglett főbíró s azóta sok biztatót hallott róla. A kinek jó hivatala van, annak a hire is jó. Megjavult. Sok esze van. Ember lesz még abból. S több efféle szivárgott a füléhez.

Végre is ő közeledett hozzájuk, meghitta a leányát, két évi számüzetés után, töltse a nyarat Nyágován. El is jött és boldog volt a szülői házban a régi butorok közt, a kertben a régi lugasokban, hol az ismerős bokrok, fák nyájasan köszöntötték: «Eszel-e cseresznyét, körtét, kis Katicza?»

A Tisza komondor farkával verdeste, ugrált körülötte: «Hát te is megismersz öregem?» A Fakó nyertett az istállóban, mikor meglátta és ránézett okos szemeivel csodálkozva, mintha azt mondaná: «Mi szél hozott vissza édes gazdasszonykám? Hiszen üres nyereggel bocsátottál haza?»

Minden új volt, minden kedves volt, a mit unottnak hagyott el, de a legkedvesebb az öreg ur, a ki esténkint, mint hajdan, újra ölébe vette fejét a nagy diófa alatt, simogatta, borzolgatta azt a szurokszinü fényes haját.

- Hát szereted azt az uradat?

- Minek is kérdezed apuskám?

- Hát ő szeret-e téged?

- Boldog vagyok.

És annyi jót tudott elmondani ilyenkor az ő uráról, úgy tudta festeni, glorifikálni, hogy az öreg szíve teljesen kiengedett, hiszen olyan volt az, mint a vaj, csak egy kicsit kellett ráereszteni a melegből.

Egy ilyen meleg hangulatban megkísérlé végre a döntő rohamot:

- Nem haragszol-e meg, ha másodmagammal jövök esztendőre?

- De megharagszom, mert én azt szeretném, ha esztendőre már harmadmagaddal jöhetnél.

Katicza elpirult, de azt még az apja se láthatta, mert hirtelen a nyakába ugrott s addig nyaltafalta, míg az ő redős arczbőre is kiveresedett.

- Te vagy az apák közt a legaranyosabb!

- Te vagy a menyecskék közt a legármányosabb.

Ezzel megpecsételtetett a nyágovai béke. Nagyidayné vig lett, dalolt, ugrándozott, nevetett, szeleskedett naphosszat és csak egy rontotta a széles jókedvét, az a szomorú gyermekleány, akit a Verhovináról hozott apja; a bánat pusztító rokonszenves arcját, napról-napra fehérebb lett, nagy, méla szemei egyre bágyadtabbak. A fiatal urnő aggódva nézegette alattuk azokat a kéklő abroncsokat.

- Mi bajod Iliánka? Szólj fiacskám! Téged öl valami?

- Semmi, bizony semmi. Ne is kérdezzesse tekintetes asszony.

Sok-sok idő eltelt, amíg bevallotta, hogy ő a királyba szerelmes.

Nagyidayné felkaczagott:

- Hát megbolondultál? Láttál is te királyt valaha?

A fáta kebléből mély sóhaj szakadt fel:

- Bár ne láttam volna! Hiszen ott volt, vagy még most is ott van a Verhovinán.

- Kicsoda? A király? Oh, hogy is ne! Hol van most a király, te bolondos! Verekszik valahol a francziákkal. (Szegény leány - gondolta magában - meg van az esze zavarodva.)

De bizony csak azt állították a Verhovináról való aratók is, hogy ott volt az idén a király, úgy lehet el se ment még. Ez már még sem tréfa! Kell valaminek lenni a dologban. Ujra elővette Ilianát:

- Hogy nézett ki az a király?

- Csinos barna ember, jegyene növésű, bátor a szeme, mint a sasé, édes a mosolya, mint az ákáczméz.

(Hm, ez nem igen hasonlít az I. Ferencz arczképéhez.)

- Hány éves lehet?

- Vagy harmincz, de annyi sincs.

- Ostobaság! Kiáltott fel Katalin álmélkodva. Hiszen a mi királyunk öreg ember. Itt valami borzasztó csalás történt. Beszélj el szaporán mindent!

Megeredtek benne a keserűség zsilipjei, elmondta a mit tudott, a Mihályi, Peléczi szereplését, mindent, mindent. Jaj, még olyan részleteket is, a miket az ember csak a gyóntató pap fülébe szokott behagyítani.

Nagyidayné összecsapta a kezeit, elhalványodék, meg tűzbe jött:

- Hisz ez hallatlan, vérlázító! Fényes nappal, ezernyi nép előtt a király személyével üzni ocsmány csalást. Ilyesmi még nem történt sohasem.

- Hát igazán hiszi a tekintetes asszony, hogy nem a király volt?

- Hogy gondolod, fiam Iliána? Egy nyomorult kéjencz lehetett, a kire pallos vár. De Mihályi Pál is alighanem megrövidül egy fejjel. ... És mindezt az uram járásában tették!

Iliána leborult az asztalra és hangosan zokogott. A főbiróné magához vonta a fejét, simogatta a homlokát, biztatta, vigasztalta.

- Töröld le a könnyeidet! Ne féj semmit! Ami volt, elmúlt, elfelejtetted. A világ még hamarabb. Annak annyi emlékező tehetsége sincs, mint egy két napos csirkének. És végre is, van még igazság! Majd leszakítom én szemeiről azt a rongyot, a melylyel be vannak kötözve. Hazamegyek a jövő hónapban, elviszlek magammal. Panaszt teszünk a férjemenél, a ki főnöke Mihályinak. Meglakolnak a bűnösök. Az én uram kemény ember, de jó szive van. Meglásd, hogy nem hagyja annyiban...

A szép, hervadozó fáta csak a fejét rázta, hogy az neki semmit sem ér. Ha a király volt, akkor ugye se lesz bántódása. Ha nem a király volt, akkor nem akarja, hogy a fejét vegyék.

Katalin rögtön közölte a történeteket apjával.

- Canis mater! - dohogta az öreg s minden haja szála égnek borzolódott. - Ez nagy dolog! Crimen laesae majestatis. És még azon felül is valami.

- Mihályi hitvány ember volt mindig, nem is csodálkozom, de ki lehet a másik, mit gondolsz apuskám?

- Majd megösmérem a fejről, mikor a kassai hóhér felmutatja.

- Mihelyt haza megyek, rögtön elmondom a férjemnek.

- Hátha még hamarabb...

Tahó uram a szájára ütött, a honnan véletlenül szaladt ki a «hamarabb» szó.

Katalin elértette örömpesve.

- Feri jönne? - lihegte fojtott, reménykedő hangon.

- Meglehet - dünnyögte az öreg ur némi bosszusággal.

Mert meglepetésül szánta Katalinnak férje érkezését. Már napok előtt vitte neki a békitő s hívó levelet a Herke cigány. De csak a levél maradt ott, válasz nem jöhetett. Vármegye dolgában jár valahol a főbiró.

No már az igaz, hogy szép dolgai vannak a téns vármegyének. Ez a legujabb se kutya. Füstje lesz, szaga lesz ennek még a bécsi burgban is.

Formálisan lázadozott a világrend ellen. - Hát mire valók az Uristennek a mennykövei, ha nem tud velök czélozni? Hát nem kellett volna ezeket az urakat előlegesen agyonütni? Hiszen neki tudnia kellett erről, ha igazán mindentudó. S ha tudott, mért nem intézkedett? (A nemzetes urban meg volt már akkoriban is az a matéria, melyből a mai interpellációk bugyognak.)

A földi igazságszolgáltatásra bizza a büntetést? Az utólagosan biczegő törvényre? Erre a sánta kutyára? Hát mit ér az? A gazembereket ugyan összetörheti, de az összetört pártákat össze nem rakhatja...

Ez elégikus hangulatban elrejtőzött a méhesébe egész estig, még másnap is, ódát faragott a régi görög istenekhez, dicsőítve őket, mint a kik a halandó lényekre jobban vigyáztak, mert többen voltak s több szem többet lát. Bolondság is vala egyébiránt megelégednie a keresztény vallásnak egy istennel (a több mindig több, akárki mit mond.) A letaszított istenek szépen fölosztották maguk közt a közigazgatást. Neptun a vizekre vigyázott, Vulkan a kovácsokra, Ceres a vetésekre, Merkur a pénzeszacskókra, Themis a tisztviselőkre, Juno pedig vigyázott volna a verhovinai hajadonokra....

Örök kár, hogy a vége felé megakadt, sehogy sem bírván kisütni, hogy ki vigyázott volna az istenek közül a rókabőrökre?

A latinul irt poéma azonban még így töredékben is elég amabilis volt, úgy hogy mikor néhány nap múlva meglátogatta Hatfaludy Miklós alispán, a ki könyv nélkül tudta az ókori klasszikusokat, nem áttallott előhozakodni a fábrikatummal.

- Hadd halljam, olvasd el! - sürgeté az alispán.

- Hja barátom, az nem megy olyan könnyen. Arra nézve, hogy meghallgassad, szükséges előbb elmondani a keletkezési indokokat.

S elmondta szögről-végről a kamionkai csinyt. Hanem azzal bizony éppen az ellenkező célrt érte el; azt, hogy az alispán meg ne hallgassa a poémát.

Felugrott ingerülten, villámot cikázó szemekkel:

- Mit beszélsz? Honnan szedted ezt?

- Itt van az egyik leány, a faragó-gazdámé. És a verhovinai aratóim is mind megerősítik. De hát ülj le már veszteg, hadd olvassam föl.

- Az ördögbe most a verssel! - mondá a vármegye hatalmas alispánja. Hisz' ez egy főbenjáró, nagy büntett! - Mindnyájan a fejünkkel játszunk. Hívasd be az embereket!

- Ki akarod őket hallgatni?

- Azonnal - felelte izgatottan. Szerencse, hogy magammal hoztam a jegyzőmet is.

Egész délelőtt folyt a kihallgatás, a vallomások jegyzőkönyvbe vétele, az álkirály személyleírása.

- Csak tudnám, ki lehet, csak tudnám - sziszegte az alispán.

A nótárius tollperczegésébe belevegyült a toporzékoló alispán fogcsikorgatása.

(A fogcsikorgatás már kiment azóta a divatból. Az emberek nem olyan vadak többé. Most mosolyogva kegyetlenek, hajdan fogvicsorgatva voltak szelidek.)

- Ilyen botrány a vármegyében! Huh, ez sok, ez sok! (Fujt egy rettentőt s homlokát törülgeté kendőjével.) Huh, huh! Ilyen világra szóló botrány! Ó felsége meggyalázása s a többi s a többi. És mindezért én is felelős vagyok.

Rekedt hangon osztá parancsait:

- A huszár lóra üljön, tizenkét pandurt hozzon Técsőről. Magam indulok velök azonnal Verhovinára.

- De bizony nem szaladsz, nem eresztlek - protestált Tahó uram. - Legalább megebédelsz.

- Nem lehet, mennem kell, punktum - türelmetlenkedék az alispán. Hogy gondolod? A király becsülete, jó hire van szóban.

- Jó, jó, de finom ludaskását főz a Kati keresztlányod gombával s ropogós malaczpecsenye lesz.

- Hm, malaczpecsenye! Azt mondd, hogy malaczpecsenye? Hm.

Habozni látszott. A király nagy potentát, de a sültmalacz is nagy potentát.

- Igazad van. A pandurok se jönnek meg elég gyorsan. Igazad van; a czinkosokat se nyeli el addig a föld. De én majd elnyelem őket.

Denique megmaradt ebédre. A malacson akarta megkezdeni az elnyelést.

Bár pompás volt az ebéd a malaczpecsenyén innen is s érdemes a leírásra, de mégis a malacz tette meg. Annál állunk meg. Mert a malacz nagy tekintélyben állott őseink előtt. Az volt, a mi a kappan most, valóságos politikai egyéniség. A kappan lecsapta azóta. A malacznál mindig volt egy toaszt, mint a hogy most a kappannál van, sokszor politikai szónoklat is; oly annyira elmaradhatlan járuléka ez már, hogy szinte annyiba lehet venni, mintha maga ezen állat volna a szónok. Sőt a malacz több volt a kappannál, nemcsak szónok volt ő, hanem egyszersmind meghatalmazott nagykövet a szerelmesek dolgában. Mert ha ő jelent meg az asztalon a kérők elé, ez azt jelentette virágnyelven: «Adjuk a leányt». Egyszóval a malacz fontos egyéniség volt mindaddiglan, míg a tekintélyek kora le nem járt, de természetesen csak holtan, szép ropogósra piritva, sült almával a szájában.

Ebből magyarázható, hogy ezuttal is, mihelyt feltűnt szép gömbölyü alakja a láthatáron, mint villanyütésre fölemelkedék Tahó Mihály uram, hogy miként szokta, néhány most komponált strófában, felköszöntse a ház fő vendégét, az alispánt, intézvén szavait a jegyzőhöz.

- Uram, uram, Timóczy Gábor uram, szállok az urhoz!

Timóczy nótárius uram felkelt, de ebben a pillanatban minden figyelem a megnyílt ajtóra fordult, a melyen belépett Nagyiday Ferencz.

Az öröm meglepetése hallatszott mindenfelül.

Katicza egyenesen a nyakába futott. Az alispán vidáman köszönté:

- Szervusz öcsém! Az isten küldött, hogy te menj el helyettem. (Mintha az isten is az alispánok kedvét keresné.)

Az öreg Tahó is kénytelen volt letenni köszöntésre emelt poharát; eléje ment az ajtóhoz, megrázta a kezeit és megcsókolta két oldalról:

- No az isten hozott, édes fiam. Csakhogy itthon vagy már.

Nagyiday alig birt felelni a tömérdek nyájas kérdésre:

- Honnan jöttél? Hogyan jöttél, hogy észre nem vettünk, hogy a kocsid nem zörgött?

- A kocsi hátul maradt apám uram - nevetett Nagyiday. Meg akartam lepni magukat, leszálltam és a rövid uton a kerten át jöttem.

- No az derék, hanem hát elrontottad a toasztomat. Egye meg a macska, egyetlen versemmel sem tudok szóhoz jutni ma.

Hatfaludy elnevette magát; kezdett megjönni a jókedve.

- Hiába nevensz, nem szabadulsz. Hanem hadd üljön előbb ez is az asztalhoz. Ide ide a Katád mellé! Nini, Katkám, még egy teritéket az uradnak!

Katicza fölkel és kikiáltott az ebédlőajtón:

- Hozz hamar egy terítéket Iliána!

Elmulván a zavar, Tahó köhintett egyet-kettőt és újra felállt. De újra nyílt az ajtó. No semmi, csak Iliánka jött be a tányérral, a melyen villa, kés volt keresztbe téve.

Nagyidayné némán intett, hogy ki elé tegye a tányért. Tahó zavartalanul kezdhetette:

- Uram, uram, Timóczy Gábor uram, szállok az urhoz...

Timóczy Gábor uram fölkel - de ebben a pillanatban idegbántó csörömpöléssel mállott szét a padlón ezer darabra az Iliána kezéből kiesett tányér. Villa, kés elgurult messzire.

Mindenki ösztönszerűleg oda pillantott.

Hát nem csak a tányér volt összetörve, hanem a szép oláh leány is. Ott fetrengett holthala-ványan a padlón, kezével átölelve a Nagyiday lábait. Remegő ajka csak e két szót tagolta:

- Királyi fölség! Királyi fölség! (Egyebet nem tudott mondani.)

Nagyidayné a férjére nézett ijedten. Az fehér volt mint a kréta. A szegény asszony mindent megértett; egy szivettépő sikolylyal esett össze.

- Hát mi ez, mi? - dadogta az öreg Tahó, a tele poharat kiejtve a kezéből, tétován, hüledezően.

- Semmi - felelte az alispán zordonan, helyéből fölemelkedve. - Nem történt semmi más, csak az, hogy az egyik gazember immár horogra került.

S ezzel, szemének rettentő villámain lövelve, Nagyidayra mutatott:

- Ime, a verhovinai király.

Nagyiday akadozó nyelvvel hörgött valami mentségfélét. «Egy kis tréfa volt, urambátyám; nem kell azt úgy venni», de az alispán rá se ügyelt. Éppen most csörtettek be az udvarra a Técsőről jött pandúrok. Kiszólt a nyitott ablakon:

- Gyertek be! Tegyetek egy kis vasat ő felségének a lábaira!

Befejezés.

Évekig folyt a vizsgálat, a pör (Mihályi meg is szökött időközben), úgy hogy csak Nagyiday sorsa volt már szóban, lázban tartva Mármaros vármegyét, sőt az egész országrészt. Maguk a tanuvallomások félmázsát nyomnak papirosban. Hát még az isten előtt milyen terhesek lehetnek?

A bíróságok sokáig piszmogtak, de végre eldőlt az ügy a septemvirális táblán is.

Pallos általi halál.

Senki sem folyamodott kegyelemért, még Nagyidayné se. Csak egyszerű megerősítés végett ment fel az ítélet a királyhoz. Tihanyi Tamás udvari consiliárius referálta, mint «extraordi-nárius aktát.»

A király csipős kedély hangulatban volt s amint fölemlíté ebecki Tihanyi, hogy az elítélt Nagyiday Ferencz királynak adta ki magát, közbe szól:

- Egyszerűen bolond!

S mikor az jött sorra, - mikép is mondjam csak - hogy azt a bizonyos száz virágot letörte, kedélyesen kiáltott fel:

- Még se bolond!

Majd mereven tekintve a referendárius semmit mondó szürke szeméibe, mintegy tünődve jegyzé meg:

- Sok, egy kicsit sok.

A mármarosai hagyományok szerint feltűnő érdeklődéssel kegyeskedett aztán végig hallgatni a részleteket, de az ítéletnél a lábával toppantott:

- Sok, nagyon sok! Pallos általi halál! Hogy is ne?

- A mi uraink - folytatá szokott panaszkodó, fáradt hangjába esve - helytelenül kormányoznak nevemben és rendjeleket akarnak: ez a szegény ördög mindössze helytelenül mulatott a nevemben. Nem találja kedves Tihanyi?

- Mély alázattal bátorkodom ellentmondani fölséges ur. Az elítélt több rendbeli büntényeken kívül egyszersmind fölségsértést követett el, mert egyenesen a fölséged reputációját csorbította.

A király elmosolyodott s kedvencz öreg tanácsosának kordíálisan veregette meg a vállát.

- Ejh, hagyjuk ezt Ha jól meggondolom, kedves Tihanyi, az ellenkező állítás se látszanék alaptalannak.

A referendárius savanyu ember volt, - egyszerűen meghajtotta magát.

- Fogságra kegyelmezem meg - utasítá I. Ferencz.

- Mennyit parancsol fölséged?

Gondolkozott egy pillanatig.

- Nos, mondjuk talán, egy leány egy hónap. Száz leány tehát száz hónap. Mit gondol édes Tihanyi?

Nem gondolt az semmit. Nem szoktak ott a magasban gondolkozni. S lőn a halálítéletből kilencz évi rabság.

Nagy idő így összesen, de részletekben nem ijesztő.

Egy leány - egy hónap! Biz isten megéri...

A NÉGY LÓ LEGENDÁJA.

Szép asszony-királyunk Mária Terézia alatt még csak nagyon embrióban voltak a lóversenyek. Az epsomi és a longchampszi gyep még akkor igazán csak gyep volt; üde zöld, fű termett rajta, nem csengő-bongó arany. Széna a lovaknak és nem borostyán.

Minálunk pedig, azt hiszem, legföljebb az előzködés lehetett meg a mai versenyekből. Az előzködés az ősapa. Már talán Árpád is előzködött utközben a vezérekkel. A magyar népben e szerint mindig benne volt a lóversenyek baczellusa. Mikor a vásárról hazafelé jönnek a parasztjaink szekereiken, mértföldnyi területen folynak a lóversenyek. Gyü Tündér! Gyü Pajkos! A gazda közibe vág a két griffnek: «Hadd lássuk, hol termett több zab!» De az ellenfelet is biztatják a kocsiban ülők. «Ne sajnáld a lovat, mert nem püspök!» Az országut fölvert por felhőjében az egész vonalon fakó fogatok rohannak, riasztó kurjongatások közt. Ezer meg ezer verseny dől el minden perczben.

A királyné fülébe eljutott az új élvezet híre messze földről és meg is csiklandozta. Mert az asszony asszony, még ha korona van is a fején. Elhatározta, hogy Bécsben is divatba hozza. Természetesen sikerült. Mert a korona korona, még ha asszony fején van is.

Beszéltek az angol lordokról, hogy egyenesen a végből nevelnek lovakat, hogy előzködjenek, arabs vért eresztve beléjük. Hogy a westminsteri herczeg mesterségesen soványítja magát és a lovászait a ló kedvéért, hogy könnyebbek legyenek a hátán. Pedig hát mi élvezet van abban, ha az egyik ló hamarabb ér be a csóvához, mint a másik? Hiszen szükségképpen elsőnek kell lenni valamelyiknek.

Laxenburgban volt az első efféle verseny. Gróf Nádasdy uram, a vitéz generális rendezte és báró Feldeck, a ki Londonban járt ő felsége megbízásából, hogy szögről-végről kieszelje a futtatások mivoltját. Pünkösöd másodnapjára tüzték ki az ünnepélyt, mely zárt körben folyt le. Csak a legmagasabb uraságok vehettek benne részt.

A felséges asszony lázas érdeklődésben égett; minden követ fát megmozdított a siker érdekében, még fiát József főherczeget is megbiztatta, hogy jelenjen meg ott akkorra a lovaival.

- De ha nincsenek lovaim - felelte mosolyogva a főherczeg, ki jobban szerette a könyveket.

- Meg kell tenni - mond a királyné szigorral.

Nem volt menekülés.

A királyfinak szót kellett fogadni, s lett belőle kinos udvari jelenet, emberöltők emlékezetében soha el nem mosódó.

Jött a kitűzött nap, pünkösöd másodnapjának délutánja. A királyné sátort veretett a laxenburgi pázsiton, a tavaszi napfény a sátor aranyos kopjáin tört meg és a vitézek csillogó ruházatán. A királyasszony palotahölgyeivel a sátorból nézte az érkezőket, hogy arczát a napfény meg ne süsse. Mert még mindig őrizte az arczát, melyről azt énekelték volt a poéták, hogy barackvirággal festik be reggelenkint a tündérek. (Hanem bizony a tündérek festéke már régesrégén kifogyott a tégelyből.)

Rendre érkeztek a lovagok, a Lobkowitzok, Kolowratok, a háromagyarú Kinsky-ek, a Kaunitzok himzett sörényes oroszlánnal, a paripa gránátszin takaróján. Jött Starhenberg János hókaféjű lován. De még a lovásza is vezetett hármat. Mind tüzes arabs faj, a vér szinte lüktetni látszik a bőrük alatt.

Az urak félkört foglaltak a sátonnál; míg a jelt a császárné megadja, s akkor lóra kapnak, a második jelnél egy sorba verődnek. Mikor harmadszor is összeveri a picziny tenyerét, akkor megindulnak.

De még várni kell a királyfira. A királyfi elkésett. Ni, amott jön! Most bontakozik ki a kanyargó utról a kíséretével. A csatlósok négy lovat vezetnek utána.

Suttogó moraj kél. Csodálkozó sziszszenes, hullámozás. Imitt-amott titkon illetlen nevetgélés.

Az emberek egymásra néznek, majd a lovakra.

- Ah, ah! Ezek a lovak!

Csakugyan furcsák voltak. Az egyik sovány, elcsigázott gebe, csak úgy zörögnek rajta a csontok, a hátulsó ballábára sántított, de az egészséges lábait is alig bírta emelni. A másik ellenben szilaj mén, mely rugott, kapált és senkit sem hagyott fölülni a hátára.

Mintha csak ellentéte volna ennek a harmadik paripa, egy kihizott lusta állat, mely mozdulni se bírt a renyhéségtől. Nemes alaku, formás lovacska volt a negyedik, de mind a két szemére vak.

A királyné idegesen vonta kérdőre a herceget: ives szemöldjei ránczokba vonódtak.

- Mi akar ez lenni József? Miféle állatok ezek?

- A vásárban válogattam őket össze.

- Mondhatom, értesz a lovakhoz - jegyzé meg haragosan. - Ezekkel akarsz te előzködni az urak pompás paripáival?

- Éppen nem - felelte József - hanem a politikai helyzetet akarom velök fölséged előtt feltárni.

- Halljuk! - mond a királyné félig gunyosan, félig kíváncsian. - Halljuk, mi okosat gondolt ki megint a mi szeretett fiunk?

- Az elcsigázott sovány gebe a nép; a féktelen szilaj paripa a papság...

- Hallgass, hallgass!

De a királyfi arcát elöntötte a melegség, kékes hamuszín szemeiben megcsillant a bátorság; nem tudott hallgatni többé, vakmerően folytatta:

- Az elhizott renyhe ló a nemesség...

- Ah - szólt a királyné csipősen. Nagyon elmés vagy József. Nos, mit kell még hallanom a negyedik lovadról, a vakról?

- Bocsánat fölség a szavamért. Az te magad vagy, a ki nem látod, a mi körülötted történik.

... Eddig a hagyomány a «kinos jelenetről». Így volt, igaz vagy nem, ki tudná megmondani, de bármiként történt, a királyfi (kiből II. József lett) jól összeválogatta a maga négyes fogatát, mert egy bizonyosan igaz, hogy ez a négy ló sebesen vitte őt kunyhótól-kunyhóig a népek szívébe.

Még ma is mesélgetik okoskodó parasztok falusi lakadalmakon, vagy a szüreti tüzeknél csigert iszogatva a nagy császárnak szatiráját, mely akkor egészen igaz volt, s mely még ma sem bír átváltozni egészen nem igazzá.

A GYANU.

Rossz nap volt az, nem is tudom már melyik volt. A képviselőház tanácstermében egy tiszteletre méltó aggastyánt ocsmány bűnnel gyanusítottak. Ezt nevezik «interpellációnak».

A folyosón dévaj nevetgélés mellett egy másik urról folyt a trics-tracs; elmés szóvirágokkal csipkelődve találgatták, hogy «miből él». Ezt hívják «szellemes diskurzusnak».

A buffetben sikamlós szerelmi kalandokat meséltek, köztünk élő személyekről, a neveiket sem titkolva. Ennek van a legtalálhatóbb neve: *reggeliztek*. Igen, fölfaltak néhány tisztességes asszonyt.

Fojtó, utálatos atmosphaera ez! Mintha az ördögök fütenék ma ezeket a helyiségeket. Valóságos pokol!

Ejh, de minek vagyok én a pokolban, mikor lehetnék a mennyben is?

A mennyben otthon, kis gyermekeim között.

Leakasztottam kabátomat a fogasról és haza mentem még a szavazás előtt. A kis báránykáim élémbe szaladtak, fölkusztak a térdemre, megcibálták a szakállamat, össze-vissza nyálastak, a mellényem gombját leszakították, Jancsika pedig beleharapott a fülembé. Hát nem többet ér ez, mint interpellációkat hallgatni a Házban?

De nem jó az ördögöt falra festeni, mert az akárhol megjelenhet. A kisebbik fiam egyszer csak előáll egy interpellációval.

- Apácskám, mikor lesz már a karácsony?

No erre még csak könnyü a felelet:

- Vagy huszszor lefekszünk, felkelünk, akkor aztán éppen itt lesz.

- És mit hoz nekünk a Jézuska?

- Hja, ha én azt most tudhatnám (a minthogy igazán nem tudom, a mig előbb jelentést nem tétetek magamnak a mamával).

- És mikor hozza a Jézuska, amit nekünk szánt?

- Karácsony estéjén. Köd előtte, köd utána, hirtelen betoppan.

- Nem lehetne az, hogy mi akkor ott legyünk a Laczikával?

- Nem bizony. De miért szeretnétek ott lenni? Hogy a Jézuskát lássátok?

- Nem; de hogy azt lássuk, mit hoz. Mert a Laczika azt állítja, apa és mama a maga számára dugja el a nyalánkságok felét. - Hogy a Jézuska mindenkor többet küld, mint a mennyit magok ideadnak.

- Ejnye! - sziszszentem föl meglepetve. - Hát már ti apró babszemek is vádaskodtok? - Ártatlan lelketek máris így elhajlik? A gyanu plántája mennyben és pokolban egyformán megfogant?

De már akkor inkább csak visszamegyek mégis a képviselőházba.

-&-